

ISSN 1308-7541

ORTADOĞU *analiz*

uluslararası
siyaset
dergisi

Mart-Nisan 2019 • Cilt: 10 • Sayı: 86 • Fiyatı: ₺12

İSRAİL NEREYE...?

Kudüs | Demografi | İç Siyaset | Dış Politika

YEMEN'DE HUDEYDE
ATEŞKESİ ÖNCESİ VE SONRASI

ÖZGÜR SURIYE POLİSİ VE
TÜRKİYE DESTEĞİ

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ
DENKLEMİ VE TÜRKİYE

“

Ortağoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortağoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortağoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtılabilmeyi hedeflemektedir. Ortağoğu lkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortağoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortağoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanda yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi : Ahmet Uysal

Editör : Dr. Gökhan Bozbaş
Editör Yardımcısı : Sertaç Canalp Korkmaz
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : Dr. Gökhan Bozbaş

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan
Doç. Dr. Murat Yeşiltaş

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Dr. Gökhan Bozbaş
Dr. Göktaş Sönmez
Dr. Recep Yorulmaz

Arapça Çeviri

Ceyda Beşirli

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: 0312 430 26 09 Faks: 0312 430 39 48

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : 0 312 341 52 39

Fotoğraflar : Shutterstock

Cilt 10, Sayı 86, Mart-Nisan 2019

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 10 Mart 2019

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2019 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, ile Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu Analiz Dergisi'nin 86. sayısını siz değerli okuyucularımızla buluşturuyoruz. Dergimizin 86. sayısında 2018'deki yerel seçimlerin ardından Nisan 2019'da genel seçimlerin gerçekleştirileceği İsrail'i farklı yönleriyle ele aldık. Ayrıca, önceki sayılarımızda olduğu gibi yine bu sayımızda da Ortadoğu'daki güncel konuları yakından takip etmeye çalıştık.

İsrail'de henüz sıcaklığını muhafaza etmekte olan yerel seçimlere dair sahadan bir analizi siz değerli okuyucularımıza sunduk. Yine yaklaşan genel seçimlerde İsrail iç siyasetinde en çok tartışılan konuların başında gelen İsraili Arapların nasıl bir tutum takınacağı sorusuna yanıt ararken, bu konuya bağlı olarak önem arz eden başlıklardan birisi olarak gördüğümüz İsrail'in demografi politikasında neler olup bittiğini, saha tecrübesi bulunan bir araştırmacının perspektifinden sizlerle buluşturduk.

İsrail dış politikasına dair İsrail'in Afrika açılımını, İlhan Omar örneği üzerinden İsrail'in ABD ile olan ilişkilerini ve son dönemde yeni bir ittifak olarak dünya gündemini meşgul eden Körfez ülkeleri ile İsrail arasında artan ilişkileri ele aldık. Ayrıca İsrail'den bahsederken, Filistin ile görüşmeler konusunda; son dönemde Ortadoğu'da daha aktif bir siyaset izlemeye başlayan Rusya'nın arabuluculuk girişimini de siz değerli okuyucuların dikkatine sunduk.

Kapak dosyası olarak elde aldığımız İsrail'in dışında ise Irak'ta Abdülmehti Hükümeti'nin güvenlik gündemini, IŞİD'in yeniden toparlanma çabalarını, Suriye'nin yeniden inşa sürecini, geçtiğimiz ay gerçekleştirilen Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na yönelik Filistin'in tutumunu, Yemen'de devam eden kaotik süreci ve Kuzey Afrika'nın önemli ülkesi Cezayir'de yaşanan son gelişmeleri sizlere aktarmaya çalıştık.

Savunma-Güvenlik bölümünde ise Suriye'nin geleceğinde ve günümüzde Suriyeli muhalifler tarafından kontrol altında tutulan bölgelerde önemli bir misyon üstlenen Özgür Suriye Polisini ve kapak dosyası ile alakalı olarak İsrail Deniz Kuvvetleri'nde devam etmekte olan projeleri ele aldık.

Son olarak, Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere, Doğu Akdeniz havzasında ekonomik canlılık getireceği düşünülen fakat halihazırda çözümlenmesi gereken büyük bir kriz olarak karşımızda duran enerji denklemini Türkiye merkezli olarak ele aldık.

Bir sonraki sayımızda görüşmek dileğiyle, keyifli okumalar.

Bir sonraki sayımızda görüşmek dileğiyle, keyifli okumalar.

İÇİNDE KİLER

Mart-Nisan 2019 Cilt: 10 Sayı: 86

06 Ortadoğu Bülteni: Türkiye ve Ortadoğu

08 Ortadoğu'da İkinci Değişim Dalgası mı? / Prof. Dr. Ahmet Uysal

»» Kapak Dosyası »»

12 ABD-İsrail İlişkilerine İlhan Omar
Örneği Üzerinden Bir Bakış / Dr. Abdullah Aydın

16 İsrail Yerel Seçimleri / Merva el-Hatib

26 İsrail'in Afrika Yönelişi Üzerine
Muhtemel Senaryolar / Selim Han Yeniacun

32 Rusya'nın İsrail-Filistin Meselesine
Arabuluculuk Girişimi / Halit Gülşen

36 Körfez-İsrail İttifakı / Dr. Necmettin Acar

»» Bölgesel Gelişmeler »»

Suriye'nin Yeniden İnşa Süreci Esad Rejimine
Meşruiyet Kazandırır mı? / Hamza Haşıl 40

Irak'ta Abdülmehdi Hükümetini Bekleyen
Güvenlik Problemleri / Feyzullah Tuna Aygün 44

Türkiye-İrak İlişkilerinin Gelişimi ve Iraklı
Akademisyenlerin Rolü / Watheq Al-Sadoon 52

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun
Filistin Yaklaşımı / Muhammed Abu Sa'de 58

Lübnan'da Hükümet Krizi / Bedriye el-Râvî 62

Yemen'de Hudeyde Ateşkese
Öncesi ve Sonrası / Gökhan Erelî 66

Cezayir'de, Güç Mücadelesi ve
Protestolar / Dr. Kâsimî Saîd 70

Kuzey Afrika'nın Ölüm Denizi
Akdeniz / Gün Ünal, Gülfer Oğur 76

20

İSRAİL'İN ONTOLOJİK GÜVENLİĞİNDE DEMOGRAFI FAKTÖRÜ

Özgür Dikmen

KAPAK
DOSYASI

IRAK'TA İŞİD'İN AYAĞA KALKMA ÇABALARI: DEĞİŞEN USUL VE DEĞİŞMEYEN IRAK

Bölgesel Gelişmeler

Ömer Behram Özdemir

48

54

ULUSAL VE ULUSLARARASI KONJONKTÜRDE FİLİSTİN SEÇİMLERİ

Bölgesel Gelişmeler

Dr. Sadık Ahmet

»» Savunma ve Güvenlik »»

Özgür Suriye Polisi ve
Türkiye Desteği / Dr. Seda Öz Yıldız

80

İsrail Deniz Kuvvetleri'nin Modernizasyon
Programları / Arda Mevlütoğlu

84

»» Ekonomi »»

Doğu Akdeniz'de Enerji
Denklemi ve Türkiye / Dr. Recep Yorulmaz

90

Abonelik Formu

96

12

26

32

38

62

90

ORTADOĞU BÜLTENİ

01 Ocak 2019

- Taliban militanlarının Afganistan'ın kuzeyindeki Sar-i Pul vilayetinin Sayyad ilçesine saldırması sonucu, 20 güvenlik görevlisinin yaşamını yitirdiği açıklandı.
- Birleşmiş Milletler (BM) Bilim ve Kültür Teşkilatı'nın (UNESCO), Filistin sorununda İsrail'e karşı önyargılı tutum izlediğini öne sürerek örgütten ayrılmak üzere resmi başvuru yapan ABD ve İsrail'in, yeni yıldan itibaren artık UNESCO ile üyelik bağı kalmadı.
- İran'da ilk kez Sünni bir kadın, büyükelçi olarak atandı. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı İshak Cihangiri, Sistan ve Belucistan eyaletine yaptığı ziyaret sırasında Kasın Kend İlçesi Kaymakamı Hümeyra Rıği'yi "İran'ın yeni Brunei Büyükelçisi" olarak tanıttı.

02 Ocak 2019

- ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu ile görüşmesinde, ABD'nin Suriye'den çekilme kararının İsrail ile işbirliğini etkilemeyeceğini söyledi.

03 Ocak 2019

- Fas'ın başkenti Rabat'ta bir grup öğretmenin maaşlarına zam talebiyle düzenlediği gösteriye güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu protestocu gruptan 18 kişi yaralandı.
- İsrail polisi, aşırı Yahudi grupların 2018'de Filistinlilere karşı işlediği suçlarda yüzde 50 artış olduğunu açıkladı. İsrail polisi tarafından açıklanan verilere göre, aşırı Yahudi gruplar geçtiğimiz sene Filistinlilere karşı 300 eylem yaptı. Bu saldırıların 50'si işgal altındaki Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te Filistinlilere ait mülkleri hedef alan saldırılarla gündeme gelen "HaKibutsa Lişalem HaKinas" (Bedel Ödeme) isimli radikal Yahudi örgüt tarafından düzenlendi.

04 Ocak 2019

- Gazze'nin güneyindeki Tel el-Heva bölgesinde bulunan Filistin Radyo ve Televizyon karargahına yüzü maskeli ve silahlı bazı kişiler saldırı düzenledi. Saldırıyı düzenleyen grup karargahta bulunan ekipman ve cihazlara zarar vererek çalışan kişilere de fiziki saldırıda bulundu.
- El-Fetih'in Gazze'deki Sözcüsü Atif Ebu Yusuf, Hareket'in Gazze'deki ofislerini saldırı olasılığına karşı ikinci bir emre kadar kapatma kararını aldığını belirtti. Ebu Yusuf, El-Fetih Hareketi mensuplarının Gazze'deki güvenlik güçlerine gözaltına alındığı ve birçok üyenin de tehdit edildiği iddiasında bulundu.

05 Ocak 2019

- ABD'nin İran'a tüm balistik füze faaliyetlerini durdurma çağrısının ardından Tahran, üç yeni uydunun fırlatma öncesi testlerinin başarıyla geçtiğini duyurdu.
- İran'da Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi, ülkenin mali yasalarnı uluslararası normlara uygun hale getirecek kara parayla mücadele yasasını bazı değişikliklerle onayladı.
- Amerika'da yayın yapan CBS kanalına konuşan Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Sina Yarımadası'nda teröristlere karşı İsrail ile yardımlaşıklarını söyledi.

06 Ocak 2019

- Kahire'deki Ebu Seyfeyn Kilisesi yakınlarında daha önce tuzaklanmış olan el yapımı bomba etkisiz hale getirme sürecinde infilak etti. Bir polis memuru hayatını kaybetti, bir polis memuru da yaralandı.
- Yemen İçişleri Bakanı Ahmed el-Meyseri, ülkenin güneyinde BAE destekli Şebvaniye Seçkin Güçleri'nin Şebve'ye bağlı el-Sade köyünde el-Hejr kabilesine düzenlediği ve 9 kişinin hayatını kaybettiği saldırıyla ilgili soruşturma komitesi kurulmasına karar verdiğini söyledi.
- İsrail ordusu, Gazze Şeridi'nde Hamas'a ait iki gözetleme kulesine hava saldırısı düzenledi.

07 Ocak 2019

- Hamas Sözcüsü Berhum, Filistin'in, Gazze Şeridi'nin sınır kapılarındaki görevlilerini çekme kararını için, "Gazze'nin vatandan ayrılması planının tamamlanması" yorumunu yaptı.

09 Ocak 2019

- İsrail özel kuvvetlerinin Gazze'nin güneyindeki Han Yunus kentine sızması olayıyla ilgili soruşturma kapsamında, İsrail'e casusluk yapan 45 Filistinli gözaltına alındı.
- Kerkük Valiliği, Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin parti binalarına Irak Kürt Bölgesel Yönetimi bayrakları ile saldırıya başlayan gerginlik üzerine Bağdat'tan takviye birlik istedi.

11 Ocak 2019

- Irak'ın Anbar vilayetinde bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıda ilk belirlemelere göre 1 kişi öldü, 16 kişi yaralandı.

14 Ocak 2019

- Irak'ın Kerkük vilayetinde terör örgütü IŞİD'in düzenlediği iki saldırıda biri kadın 2 kişi hayatını kaybetti.
- Yemen'in güneyinde yer alan Lahic kentinde, Husiler tarafından düzenlenen saldırıda yaralanan Askeri İstihbarat Başkanı Muhammed Salih Tamah hayatını kaybetti.

12 Ocak 2019

- Tunus Nahda Hareketi lideri Gannuşi, yıl sonunda yapılması beklenen Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlere Hareket'in katılacağını ancak kendisinin aday olmayacağını açıkladı.

15 Ocak 2019

- İran Cumhurbaşkanı Ruhani, ülkedeki Sünniler ve Türkmenlerin yönetiminde daha fazla yer almaları gerektiğini belirtti.

10 Ocak 2019

- Yemen'in güneyinde yer alan Lahic kentindeki el-Aned Askeri Üssü'ne insansız hava aracıyla düzenlenen saldırıda, 1'i subay 4 asker yaşamını yitirdi.
- ÖSO çatısı altındaki Ulusal Özgürleştirme Cephesi ile Heyeti Tahrir-i Şam arasında anlaşmaya vardı. Anlaşmayla İdlib genelinde ateşkes sağlanacağı, grupların kentte karşılıklı olarak açtıkları hendeklerin, siperlerin kaldırılacağı ve esirleri takas edeceği öğrenildi.

16 Ocak 2019

- Terör örgütü YPG/PKK'nın işgalindeki Münbiç'te, ABD askerlerinin devriye yaptığı sırada meydana gelen patlamada 4'ü ABD'li, 20 kişi hayatını kaybetti 20 kişi de yaralandı. Saldırını IŞİD üstlendi.

17 Ocak 2019

- Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, ülkesinin bu yıl Suriye ve Irak'ta askeri varlığını sürdüreceğini söyledi.

13 Ocak 2019

- Eski Irak başbakanlarından Nuri el-Maliki'nin liderliğindeki Dava Partisi Milletvekili Aliye Nesif, Bağdat'ta yaptığı açıklamada, Irak heyetlerinin geçen yıl İsrail'i ziyaret ettiği ve ülkenin İsrail ile normalleşme süreci iddiasını sorgulamak için mecliste 76 milletvekilinden imza topladıklarını söyledi. Söz konusu iddiaların aydınlatılması gerektiğini belirten Nesif, konunun sorulması için Dışişleri Bakanı Hakim'in meclise çağrılmasını talep etti.

18 Ocak 2019

- Tunus İşçi Örgütü Genel Sekreteri Nureddin Tabubi'nin grev çağrısı ülke genelinde karşılık buldu. Yaklaşık 731 binden fazla Tunuslu memur sokaklara dökülerek hükümeti istifaya çağırdı. Maaş zamları için yapılan müzakerelerin başarısız olması üzerine gelen çağrıya destek veren Tunuslular, ekonomik buhranın giderek artmasından yakındı.

ORTADOĞU BÜLTENİ

27 Ocak 2019

- Irak Savunma Bakanlığına bağlı Güvenlik Medyası Merkezi tarafından yapılan yazılı açıklamada, Selahaddin'e bağlı Şirgat ilçesinde iki ayrı saldırı düzenlendiği belirtildi. Saldırlarda, aralarında güvenlik güçleri mensuplarının da olduğu 4 kişinin hayatını kaybettiği, 10 kişinin yaralandığı aktarıldı.
- Yemen'in kuzeybatısındaki Haccce kentinde yerlerinden edilmiş kişilerin bulunduğu sığınma merkezine top atışıyla düzenlenen saldırıda 8 sivil öldü, 30 sivil yaralandı.

30 Ocak 2019

- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Rami el-Hamdallah'ın başkanlığını yürüttüğü hükümetinin istifasını kabul etti ve Hamdallah'ın yeni hükümet kurulana kadar görevine devam etmesini istedi.

07 Şubat 2019

- ABD, Mısır, Fransa, Almanya, Ürdün, Suudi Arabistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları, Washington'da düzenlenen IŞİD Karşıtı Koalisyon Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın ardından ortak bir açıklama yaptı. Suriye'deki savaşın askeri bir çözümünün olmadığına işaret edilen açıklamada, BM Güvenlik Konseyinin (BMGK) 2254 numaralı karar ile diplomasi ve uluslararası kararlar doğrultusunda BM çabalarına destek verileceği belirtildi.
- Libya'da General Halife Hafter'e bağlı güçler, ülkenin güneyindeki en büyük petrol sahası Şerare'nin güvenliğini sağlandığını duyurdu.

06 Şubat 2019

- Terör örgütü YPG/PKK ile rejim kontrolünde faaliyet gösteren şirketler, Deyrizor'da örgüt işgalindeki alandan çıkarılan petrolün, rejimin hâkim olduğu alana transferi için yeni bir anlaşma yaptı. Edinilen bilgiye göre, Deyrizor'un batısında, rejim kontrolündeki alanda faaliyet gösteren şirketler, YPG/PKK'dan aldıkları petrolü daha hızlı şekilde transfer edebilmek için YPG/PKK işgalindeki Şuheyyl beldesinden, rejim kontrolündeki Bukris beldesine boru döşedi.

08 Şubat 2019

- BM, Yemen hükümeti ile Husilerin, Hudeyde'de askeri güçlerin karşılıklı olarak yeniden konuşlandırılması ve yardım koridorlarının açılması konusunda ön anlaşmaya vardığını duyurdu.

12 Şubat 2019

- Irak Ortak Operasyonlar Komutanı Korgeneral Abdülemir Yaralla, basın yaptığı açıklamada, "Kerkük'ün güvenliğini bir tek federal güç sağlayacak." ifadesini kullandı. Merkezi hükümete bağlı Irak ordusu, polis ve federal gücün yer alacağı Kerkük Operasyon Komutanlığı kurulacağını belirten Yaralla, "Kurulacak Kerkük Operasyonlar Komutanlığında Peşmerge olmayacak" dedi.
- Suriye'de, Fırat Kalkınma Harekâtı ile terörden arındırılan Çobanbey beldesinin girişinde bombalı aracın patlaması sonucu 2'si ağır 3 kişi yaralandı.

17 Şubat 2019

- Irak'ta, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile ülkenin diğer bölgeleri arasındaki tüm iç gümrük noktalarının kaldırıldığı belirtildi. Bundan sonra gümrük vergilerinin sadece ülke sınırındaki kapılarda alınacağı ifade edildi.

11 Şubat 2019

- Irak meclisindeki Fetih Koalisyonu lideri Hadi Amiri, ABD güçlerinin ülkedeki varlığına tepki göstererek, ABD'nin Irak'ta güç bulundurmasına asla izin vermeyeceklerini söyledi.

16 Şubat 2019

- Lübnan'da Başbakan Saad el-Hariri tarafından kurulan ulusal birlik hükümeti meclisten görevoyu aldı.

18 Şubat 2019

- Birleşmiş Milletler (BM), Yemen hükümeti ve Husilerin liman kenti Hudeyde'den askeri güçlerini çekerek yeniden konuşlandırma konusunda anlaşmaya vardığını duyurdu.
- Irak'ta geçen yıl yolsuzluk suçlamasıyla, aralarında eski bakan ve üst düzey yöneticilerin de olduğu 32 kişi hakkında tutuklama ve gözaltı kararı verildiği açıklandı.
- Suriye'de askeri muhalif ve rejim karşıtı grupların kontrolündeki İdlib'de 2 bomba yüklü aracın birbiri ardına patlatılması sonucu 9 sivil yaşamını yitirdi, 37 sivil yaralandı.

20 Şubat 2019

- Mısır'da Başsavcı Hişam Berekat'a düzenlenen bombalı saldırıdan sorumlu olduğu gerekçesiyle idama mahkûm edilen 9 kişinin cezaları infaz edildi.
- ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, terör örgütü IŞİD ile mücadeleye farklı taktiklerle devam edeceklerini belirterek, "Bize yardım etmeleri için yerel güçleri kullanabiliriz." dedi.

21 Şubat 2019

- Abu Dabi Limanlar İdaresi'nin yayımlanan genelgeye göre, Katar ile BAE arasında mal sevkiyatını yasaklayan önceki genelgeleri iptal edildi. Katar bayrağı taşıyan yabancı kargo şirketlerinin gemileri ile Katarlılara ait gemilere uygulanan yasağın ise devam ettiği belirtildi.
- İsrail Başbakanı Netanyahu liderliğindeki Likud Partisi, 9 Nisan'da yapılacak seçimler öncesi Arap karşıtlığıyla bilinen Yahudi Evi Partisi ile ittifak kurdu.
- İsrail'de Netanyahu'nun en önemli rakipleri olarak gösterilen İsrail Direnç Partisi lideri Benny Gantz ile Yeş Atid grubu lideri Yair Lapid seçim için ittifak kurma kararı aldı.

25 Şubat 2019

- İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif görevinden istifa etti. Zarif'in istifa nedenine ilişkin bir açıklama yapılmadı.

19 Şubat 2019

- Tunus Maliye Bakanı Rıza Şelgum, parlamentoda yaptığı konuşmada, bugüne kadar devrik Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin bin Ali ve ailesine ait nakit, banka hesabı ve taşınmaz mallardan oluşan toplam yaklaşık 450 milyon dolara el konulduğunu söyledi.
- AB ile Irak arasında Irak'ta terörden zarar gören ve kamu hizmeti konusunda yoksunluk yaşanan bölgelerin kalkınması için 41,5 milyon dolarlık destek anlaşması imzalandı.
- Mısır, ülkenin kuzeydoğusundaki Sina Yarımadası'nda düzenlenen operasyonlarda güvenlik güçleriyle çatışmaya giren 16 kişinin öldürüldüğünü duyurdu.

23 Şubat 2019

- Washington'ın, 200 kadan Suriye'nin kuzeydoğusunda, 200 kadan da güneydoğusundaki el-Tanf bölgesinde olmak üzere yaklaşık 400 askerini bir süre daha Suriye'de bırakacağı iddia edildi.

24 Şubat 2019

- Suudi Arabistan'ın Washington'a atadığı ilk kadın büyükelçi Prenses bin Sultan bin Abdülaziz el-Suud, eski Washington Büyükelçisi olan babasından 14 yıl sonra aynı göreve geldi.
- Esed rejimi ve İran destekli grupların "İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi" sınırları içindeki sivil yerleşimlere düzenlediği saldırılarda 2 sivil hayatını kaybetti.
- Yemen'in kuzeyindeki Sada kentinde, Husi militanlarının bir semt pazana düzenlediği saldırıda 12 asker öldü, aralarında sivillerin de bulunduğu 50 kişi yaralandı.

27 Şubat 2019

- İran İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Seyit Selman Samani, ülkedeki genel seçimlerin 21 Şubat 2020 tarihinde düzenleneceğini söyledi.

ORTADOĞU'DA İKİNCİ DEĞİŞİM DALGASI MI?

“

Arap Baharı'na en olumsuz tavır alan iki ülkeden biri olan Suudi Arabistan, dış politika öncelikleri olarak kendisine sırasıyla İran'ın artan etkisini, Arap ülkelerinin demokratikleşmesini ve sonra da İslamcıların başa gelmesini tehdit olarak görmüştür.

”

Prof. Dr. Ahmet Uysal

ORSAM Başkanı

İstanbul Üniversitesi

Öğretim Üyesi

Tunus'ta, 2010 sonunda bir seyyar satıcı gencin kendini yakmasıyla Ortadoğu'da başlayan hızlı değişim süreci bölgedeki diktatör rejimleri teker teker düşürmüş ve krallıkları da sarsmıştı. Körfezdeki petrol zengini krallıklar halkın tepkisini dindirmek için kesenin ağzını açtıkları gibi Ürdün ve Fas Krallıkları da reform yaparak siyasi katılıma daha fazla imkân verdiler. Aradan geçen zaman zarfında Arap Baharı diye adlandırılan değişim süreci statüko güçleri tarafından darbeler (Mısır ve Yemen) ve iç savaşlar (Suriye ve Ye-

men) ile sekteye uğratılmıştır. Ancak mevcut sistemler Arap halklarına onurlu ve kalkınmış bir model sunamadıkları için değişim dalgası duraklasa da sona ermemiştir. Hatta bugünlerde yeni bir değişim dalgasının başladığı da söylenebilir.

Körfez Bölgesi

Arap isyanlarının başladığı günlerde bazı küçük gösterilerin yaşandığı Körfez ülkeleri, halka ekonomik yardımları artırarak süreçten fazla etkilenmeden çıkmıştır. Bu sükûnet halinin tek istisnası Bahreyn'dir. Diğer Körfez ülkelerinden demokrasi, kalkınma ve ekonomi açılarından çok farklı olmasa da yönetimin Sünni ve halk çoğunluğunun Şii olması ile İran etkisi

dolayısıyla büyük protestolara şahit olmasına rağmen, Suudi Arabistan'ın desteği ile gösteriler bastırılmıştır. Körfez ülkeleri fazla iç karışıklık yaşamadan bugünlere gelse de Arap Baharı, Körfez'deki dış politika eğilimlerini değiştirmiş ve bütünlüğü sarsmıştır.

Arap Baharı'na en olumsuz tavır

leşme ve bölgedeki İran etkisi şeklinde tezahür etmiştir. Bölgenin en önemli ülkesi olan Suudi Arabistan, genel olarak Tunus, Mısır ve Yemen'de demokrasiye karşı çıkarken, Suriye'de başlarda İran ile bağlantılı gördüğü Esed rejimini düşürmek için Sünni muhalefete destek vermiştir. Suudi Arabistan, arka bahçesi olarak gördüğü Yemen'de ise demokratik süreci sabote etmek için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Ancak gelinen son aşamada Husi darbesini engellemek için yola çıkmış görünse de orada demokratik yöntemle seçilmiş yönetimin etkili olmasına izin vermemektedir.

Kral Abdullah'ın 2015'teki vefatı sonrasında başa gelen Kral Selman ilk önceleri demokrasiye, İhvan-ı Müslimin'e ve Türkiye'ye karşı yumuşama sinyalleri verse de hırslı veliaht prensi Muhammed b. Selman, BAE gibi İsrail-Neokon çizgisinden gitmeye karar vermiş ve Suudi Arabistan'ı yeni bir yöne doğru evirmek için yola çıkmıştır. Bu yeni yönelim, Birleşik Arap Emirlikleri'nin benimsediği daha Batıcı ve İsrail yanlısı bir özellik taşımaktadır. Daha savunma bakanı iken çok iddialı bir şekilde siyaset sahnesine giren Muhammed bin Selman, kendi prestijini artırarak başa geçmek için hızla ve hazırlıksız bir şekilde Yemen'e müdahale başlatmıştır. Aynı dönemde hem içerde hem de İslam Dünyası'ndaki konumunu yükseltmek için İslam Ordusu projesini ortaya atmıştır.

Aradan geçen sürede İslam Ordusu çalışmasının bir PR projesi olduğu anlaşılmış, Yemen Savaşı binlerce sivilin ölümü yanında açlık ve hastalık getirmiştir. Prens Selman'ın Suudi Arabistan'ın bu savaştan nasıl çıkacağı konusunda da fikri olmadığı anlaşılmaktadır. Yine sürpriz bir şekilde Suudi Arabistan ve BAE öncü-

lüğünde Katar başlatılmışsa da Katar'a boyun eğdiremedikleri gibi İran'a daha da yaklaştırarak aslında amaçladıklarının tersine bir sonuç ortaya çıkmıştır. Daha önce etkisizleşen Arap Ligi gibi yaşanan iç mücadeleden yüzünden Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) de etkisizleşmiştir. Kuveyt ise bu ambargodan rahatsız olmuş, arabuluculuk çabasına ambargocular önem vermeyince daha fazla Katar ve Umman tarafına meyletmiştir.

“

Batı başkentlerinde hüsnü kabul görmeyen MbS, doğuya açılma çabasıyla Pakistan, Hindistan ve Çin'i ziyaret ederek Batılı ülkelere alternatifsiz değilsiniz mesajı vermeye çalışmaktadır.

”

Trump yönetiminin destek ve yönlendirmesiyle fiilen başa geçen Muhammed b. Selman içerdeki rakiplerini de etkisiz hale getirerek güçlü ve reformcu lider olarak lanse edilmekteydi. Hem kadınlara ve hem gençliğe yönelik açılımları abartılarak Ortadoğu'nun yeni reformcu lideri şeklinde lanse edilirken, muhaliflerine de hiç göz açtırmayıp gibi ne Katar ambargosu ne de Yemen felaketi gündeme gelmiyordu. Ancak bu durum Cemal Kaşıkçı cinayeti ile ciddi şekilde değişti. Hem Yemen'de yaptığı katliamlar hem de ülke içinde yaptığı baskılar dünya kamuoyuna gelmeye başlayınca yeni prensin prestiji ciddi şekilde sarsıldı. Batı başkentlerinde hüsnü kabul görmeyen MbS, doğuya açılma çabasıyla Pakistan, Hindistan ve Çin'i ziyaret ederek Batılı ülkelere alternatifsiz değilsiniz mesajı vermeye çalışmaktadır. Ancak bu olumsuz imajla Batı başkentlerinde boy göstermesi zor görünmektedir.

alan iki ülkeden biri olan Suudi Arabistan, dış politika öncelikleri olarak kendisine sırasıyla İran'ın artan etkisini, Arap ülkelerinin demokratikleşmesini ve sonra da İslamcıların başa gelmesini tehdit olarak görmüştür. Benzer olumsuz tavır takınan Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki tehdit sıralaması ise önce İslamcıların yükselişi, demokratik-

Meşrik Bölgesi

Irak'ta 2003 işgalinden sonra ciddi bir kaos yaşayan ABD, Obama kararıyla hazırlıksız bir şekilde Irak'tan çekilerek ülkeyi nerdeyse altın tepside İran'a teslim etmiştir. Aradan geçen sürede mezhepçi partilerin yönetimi tabanda ciddi tepki oluşturmuş, Arap Baharı'nın getirdiği ortamda Sünni bölgelerdeki ayaklanmalar şiddetle bastırılmıştır. Daha sonra IŞİD'in ortaya çıkması ve bazı Sünni şehirleri (Musul gibi) ele geçirmesine de yardımcı olan kaotik durum, ülkede ciddi tahribat yapmıştır. Ülke içinde ve dışında insanlar evlerinden ve yurtlarından göç etmek zorunda kalmışlardır (özellikle Türkmen ve Sünni bölgelerde). IŞİD'e karşı yerleşik ordu aciz kalınca halktan toplanan Haşdi Şâbi grupları IŞİD ile mücadele etmiş ve IŞİD'i Irak topraklarından çıkarılmıştır.

Yasal şekilde kurulup maaşlarını Irak devletinden alsalar da Haşdi Şâbi grupları genelde İran'a bağlı gruplardır. Hâkim oldukları Sünni bölgelerde ayrımcı ve mezhepçi uygulamaları az değildir. Ayrıca, IŞİD'den kurtarılrken, bölgeler çok özensiz şekilde bombalandığı için altyapı çok ciddi şekilde zarar görmüştür. Başarısız Barzani referandumu ve IŞİD'in gelişini kolaylaştıran mezhepçilik anlayışından alından derslerle Irak yeniden bir bütünleşme sürecine girmiştir. Suudi Arabistan ve Türkiye gibi komşuları ile de iyi geçinme ve işbirliği anlayışı güçlenmiştir. Bu arada Basra ve çevresinde kirlı su ve elektrik kesintileri ciddi ses getirmiş ve siyasetçileri uzlaşmaya zorlamıştır. Ciddi yolsuzluk ve dış müdahale (İran ve ABD) yaşayan petrol ülkesi Irak'ın ekonomik ve sosyal sorunları çözülmezse gelecek yıl bu protestolar tekrar canlanabilir ve ülkeye yayılabilir.

Geçtiğimiz yıl içinde Suriye'nin de ciddi değişim yaşadığı söylenebilir. Esed rejimini birkaç kere yıkılmanın eşiğine getiren Suriye muhalefeti, ABD ve Körfez ülkeleri tarafından terk edilmiş ve aynı anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkarılan IŞİD, Esed'i düşürmek yerine Sünni muhalefeti içerden çökertmiştir. Daha sonra IŞİD ile mücadele bahanesiyle Batı ülkeleri ve özellikle ABD, PKK-PYD'yi büyütüp destekleyerek Suriye'de fiili bir durum yaratmıştır. Hem ülkeyi bölmeyi ve hem de Türkiye'yi kuşatmayı hedefleyen bu proje karşısında Türkiye, Rusya ve İran ile anlaşarak Astana sürecini başlatmış Suriye'yi yeni bir yöne döndürmüştür. Böylece ABD destekli PKK-PYD şeridini Fırat Kalkanı ve Afrin operasyonlarıyla kesintiye uğratmıştır. Daha sonra Soçi görüşmelerinde ateşkes ile başlayan süreç kalıcı barış sürecine doğru evrilmiştir. Suriye, yeni anayasa yapmaya ve mültecilerin geri dönmelerini de sağlayacak siyasi çözüme her zamankinden daha yakındır.

Kuzey Afrika

Arap Baharı'nın başladığı Kuzey Afrika, bu süreci görece daha çatışmasız şekilde atlatsa da süreç tamamlanmış değildir. Mısır'da gerçekleşen darbe, halka devrim diye lanse edilmişti ama zamanla eski rejime dönüş olduğunu herkes anlamıştır. Abdülfettah el-Sisi, rakiplerine izin vermeden girdiği seçimleri kazandıktan sonra (2018), görevde kalmasını iki dönemle sınırlandıran anayasa şartını değiştirmek üzere harekete geçmiştir. Bu teklifin yasalmasıyla 2030 yıllarına kadar başta kalabilecek olması içerde ve dışarda tepkiyle karşılanırsa da bunu engelleyecek bir direniş de kalmamıştır. Ekonomik ve sosyal sorunların sürdüğü ortamda muhaliflerin idamının hızlanması muhalefetin sesini daha da kısacaktır.

2019 yılının önemli gelişmesi Ce-

zayir'deki gösteriler olmuştur. Odukaça sakin karakterli bilinen Sudan halkı hem ABD ambargoları hem bölünme ve hem de kötü yönetimden dolayı ciddi ekonomik sıkıntılar çekmekteydi. Geçen yıl yoksulluk ve pahalılık gerekçesiyle ortaya çıkan gösterilerde yirmiden fazla gösterici ölmüş ama gösteriler bastırılmıştı. Bu yıl tekrar patlak veren gösteriler, daha fazla ölüme şahit olsa da henüz bastırılmamıştır. Gösterileri bastıramayınca 30 yıldır ülkeyi yöneten Beşir ve arkadaşları, bir yıl süreli sıkıyönetim ilan ederek önemli görevlere asker kökenli yöneticiler getirmiştir. Mübarek'in son dönem çabalarını andıran bu tasarrufların halkı daha fazla galeyana getirmesi ve Beşir'in istediği sonucu vermemesi de muhtemeldir. Ancak göstericilere dış destek olmadığı gibi, sadece yöneticiyi değil tüm yönetimi değiştirmek istedikleri için de kendi başarılarına bunu başarmaları kolay değildir.

2019 yılının diğer sürpriz protestoları Cezayir'de gerçekleşmiştir. 20 yıldır ülkenin başında olan Boutelfika'nın beşinci defa başkan olmak istemesi, yolsuzluk söylentileri, düşük petrol fiyatlarının getirdiği ekonomik baskı ve yaygın işsizlik sorunu halkta ciddi rahatsızlık yaratmaktadır. Arap Baharı'nın ilk denemesi 1990'larda Cezayir'de yaşanmış, askeri darbeden sonra çıkan iç savaş, terör ve kargaşa sonucunda 200 bin kişi ölmüştür. Bu yüzden 2010 sonunda ortaya çıkan Arap Baharı süreci Cezayir'i teğet geçmiştir. Halk yeni maceraya çok temkinli yaklaşmıştır. Ayrıca petrol ve doğal gaz ülkesi olan Cezayir'in halkına yaptığı sosyal yardımlar ile tansiyon düşürülmüştür. 2014 seçimlerinde de ileri yaşı yanında sağlık sorunları yaşayan Boutelfika'nın yeniden seçilmesine itirazlar olsa da çok zorlanmadan seçilmiştir.

Kara On Yıl (El-Uşriyet el-Sevda) olarak adlandırılan 1990'ları yaşayan orta yaşlı ve yaşlılar Bouteflika'nın onları kaos ve çatışmadan kurtarmasını takdir ederken ekonomik sıkıntılar çeken yeni nesil, eski kaos günlerini bilmediği gibi ciddi ekonomik ve sosyal açıdan umutsuz bir durumda bulunmaları da tepkinin dozunun artırmaktadır. Cezayir yönetiminin Bouteflika üzerinde ısrar etmesinin temel nedeni, 1999'da başa gelirken oluşan statükonun artık yeni duruma uymamasıdır. Cezayir, bölgenin en yüksek potansiyele sahip ülkesi olduğu için Fransa tarafından da çok fazla müdahale görmektedir.

Yeni oluşan orta sınıf ve iş sektörü 20 yıl öncesine göre daha fazla pay istemektedir. Aradan geçen sürede ülke içinde ciddi değişimler olduğu gibi, küresel ve bölgesel düzeyde (Arap Baharı, Çin, ABD ve Türkiye'nin ülkeye artan ilgisi gibi) ciddi değişimler olduğu için eski elitler Bouteflika yerine geçirecekleri bir lider çıkaramamaktadır. Özellikle Fransa ve ordunun onaylayacağı ve halkın da kabulleneceği bir sivil başkan da bulmak kolay değildir. Eğer bulmuş olsalardı onu seçtirmeleri çok zor olmazdı. Son bir ayda ortaya çıkan büyük gösteriler resmi daha da karmaşıklararak elitlerin kendine güvenlerini sarstığı anlaşılıyor. Bouteflika açıklaması, beş yıl değil de yalnızca 1 yıl için aday olacağını ve bu sürede ciddi reformlar yapacağını vaat ederek halkı teskin etmeyi amaçlasa da protestoların seçime kadar dinmeyeceği anlaşılmaktadır.

Ülkede esas karışıklık ve isyan Nisan ortasında Bouteflika'nın seç(tir)ilmesinden sonra ortaya çıkacaktır. Çünkü Fransa başta olmak üzere Batılı güçler ve hatta Rusya, Cezayir'deki statükoyu korumak için her yolu deneyeceklerdir. Diğer taraftan, içeride protesto yapan yaygın genç

kitlenin belirli bir lideri yoktur. Bu nedenle manipülasyona ve tahrike açık bir durum olacaktır. Ondan sonra da Esed rejiminin yolundan gitmeleri zor olmayacaktır ki zaten tecrübeleri vardır. En uygun çözüm, testiyi kırmadan var olan adaylar üzerinde hem rejimin hem de göstericilerin uzlaşmasıdır ama bu ihtimal de çok güçlü değildir.

“

Bölgeyi kaosa sürükleyen Suudi Arabistan ve BAE yönetimi hem bölgesel iddialarında başarısız olmuşlar hem de Kaşıkçı cinayetinden sonra ciddi prestij kaybetmişler ve daha önce yaptıkları da mercək altına alınmaya başlamıştır.

”

Sonuç

Coğrafi bir benzetme yapacak olursak sekiz yıl öncesinde Arap Baharı'nın oluşturduğu büyük sel, büyük güçler ve onların müttefikleri tarafından kısmen dağıtıldıysa da selden bütün bölgeyi su basmış ve maddi durumu iyi olan Körfez ülkeleri topraklarını kuru tutabilmişse de bu süreç yüzünden kendi aralarında ciddi anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bölgeyi kaosa sürükleyen Suudi Arabistan ve BAE yönetimi hem bölgesel iddialarında başarısız olmuşlar hem de Kaşıkçı cinayetinden sonra ciddi prestij kaybetmişler ve daha önce yaptıkları da mercək altına alınmaya başlamıştır. Aynı şekilde son yıllarda ciddi kaos, çatışma ve bölünme tehlikesi yaşayan Irak'ta, İran sahip olduğu gücünü pekiştirmek amacıyla sükûnet politikası izlerken ülkenin elitleri de kendi içinde bütünlük sağlamaya çalışmaktadır.

Suriye'de Esed yönetimi şimdilik koltuğu korurken, Cenevre ve Astana

süreçlerinin gereği olarak siyasal geçiş sürecinde seçimleri kaybetme ihtimali de olabilir. Her durumda Suriye eskisi gibi olmayacak, Esed rejiminin ve İran'ın istediğiyle tam “reset” olmayacağı, daha çok Rusya, Türkiye, İran, AB ve ABD gibi güçlerin öncelikleri ve halkın çabalarıyla şekillenecektir. Esed için “Mağlup sayılır bu yolda galip” denebilir. Mısır'da ise Sisi, Mübarek dönemini geri getirir bile Mübarek'in yıkılmasını getiren nedenleri ortadan kaldıramamıştır. Hatta durumun öncesinden daha kötü olduğu da söylenebilir. Suud-BAE kampının gerilemesi de Sisi ve ülkeyi yöneten Mısır ordusunu yeni açılımlar yapmaya zorlayacaktır.

Kuzey Afrika'nın doğusunda Sudan hem bölünme yaşamış hem de oldukça fakirleşmiş bir ülke olarak yeni yönetime doğru yol almaktadır. Artan gösterileri bastıramayan el-Beşir arkasına orduyu almak için hem sıkıyönetim ilan etmiş hem de önemli mevkilere asker kökenlileri atamıştır. Bu gelişmeler protestocuları daha da kızdırırsa ülke ya demokrasiye ya da darbeye doğru yol alabilir. Arap Baharı'ndan hasarsız çıkan Cezayir ise kronik sorunlarını çözemediği için Bouteflika'nın 5. dönemine itirazlar artmış ve beklenmedik şekilde tepkiler sokağa taşmıştır. Bu gösterilerin başarısı da aynı Sudan gibi ülkeyi şekli demokrasiden gerçek demokrasiye doğru yol aldıracağı gibi, yine darbeye doğru da yönlendirebilir. Çünkü tıpkı Mısır gibi Cezayir'in bölgeyi etkileme potansiyeli çok yüksek olduğundan uluslararası güçler, özellikle Fransa demokrasi yerine kaosa yönlendirmek isteyebilir. Dolayısıyla, bu yazıda ele aldığımız tüm ülkeler kritik bir değişim süreci yaşamaktadırlar ve gelişmelerin yönü hem kendilerini hem de bölgeyi etkileyecektir.

ABD-İsrail İlişkilerine İlhan Omar Örneği Üzerinden Bir Bakış

ABD'nin ilk Müslüman milletvekili İlhan Omar, ABD'de yapay "Ağlama Duvarı"na çarpmıştır. İsrail hakkında yaptığı eski açıklamalar yüzünden hesaba çekilmiş ve ABD-İsrail ilişkilerinin hem siyaset hem de medya alanında ne kadar güçlü olduğu Omar örneğinde tekrar ortaya çıkmıştır.

Dr. Abdullah Aydın

*Hatay Mustafa Kemal Üni.
Öğretim Üyesi*

ABD ve İsrail arasındaki ilişki, Trump dönemi ile birlikte yeni bir boyut kazanmıştır.

Trump'ın ortaya koyduğu yeni bakış açısının farklı yönleri olsa da en önemli noktalarından biri ABD iç politikasıdır. Zira iç politikada oy ve kampanya desteği bağlamında ciddi bir güç merkezi olan Yahudi lobisinin ve Evanjelistlerin isteklerine kayıtsız kalmak hem yürütme hem de yasama için kolay bir durum değildir. Nitekim son dönemde yaşanan bir olay bunun önemli bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

2012 yılında, İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırılar sırasında, Minnesota Eğitim Bakanlığı bünye-

sinde çalışan 32 yaşındaki genç beslenme koordinatörü İlhan Omar, şöyle bir Tweet atmıştır:

"İsrail tüm dünyayı hipnotize ediyor, umarım Allah tüm insanları uyandırır ve İsrail'in şeytani işlerini görmelerine yardımcı olur. #Gazze #Filistin #İsrail"

Atılan bu Tweet, 2018 sonunda Temsilciler Meclisine seçilen ilk Müslüman kadın üyelerden biri olan (aynı anda iki kadın aday seçilmiştir) ve etkili bir yer olan Dış İşleri İşleri Komitesi'nde yeni göreve başlamış Bayan Omar'ı zor durumda bırakmıştır. Konuyu analiz etmeden önce İlhan Omar'ın kim olduğuna bakılması doğru olacaktır.

İlhan Abdullahi Omar, 4 Ekim 1981'de Mogadişu'da doğmuştur ve hayatının ilk yıllarını Somali'deki Baydhabo'da geçirmiştir. Yedi çocuklu bir ailenin en küçük çocu-

ğudur. Annesi, Omar iki yaşındayken hayatını kaybetmiş, eğitimci olan babası ve büyük babası tarafından büyütülmüştür. Somali İç Savaşı'nın 1991'de başlamasından sonra, ailesiyle birlikte ülkeden kaçmış ve dört yılını Kenya'daki bir mülteci kampında geçirmiştir. 1995'te, Omar ve ailesinin ABD'ye mültecilik başvurusu onaylanmış ve başlangıçta Virginia'nın Arlington kentine yerleşmiştir. 1995'te ise Minneapolis'e taşınmışlardır. Omar'ın siyasete ilgisi, 14 yaşında DFP yerel meclisinde büyük babası için tercüman olarak başlaması ile ortaya çıkmıştır. Minnesota Üniversitesi'nde topluluk eğitimcisi olarak çalışmış ve Minnesota Demokrat Çiftçi İşçi Partisi'nde (DFL)

uzun yıllar ilerici bir aktivist olarak görev yapmıştır. Ayrıca Omar, Humphrey Politika Görevlisi ve Minneapolis Kent Konseyi Üyesi için kıdemli politika asistanı olarak görev yapmıştır. Omar, 2016 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk Müslüman

meclis üyesi olmuştur. Kararlı kampanya ekibinin yardımıyla seçmen katılım oranını %37 artırmış ve 2018 yılında Minnesota'dan Temsilciler Meclisi'ne seçilmiştir.

Somalili müslüman birinin adım adım gelerek milletvekili seçileceği, böyle önemli bir görevi kapacağı beklenen bir durumdu. Nitekim bu konuya Başkan Trump'ın birçok kereler dikkat çektiği bilinmektedir. Bu bağlamda Başkan Trump'ın başkan olur olmaz yaptığı ilk icraatlardan biri, 2017 yılının ocak ayında nüfuslarının çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu, İran,

Irak, Yemen, Somali, Sudan ve Libya vatandaşlarının ABD'ye girişini geçici olarak yasaklayan başkanlık kararnamesini imzalamak olmuştur. Bunun altında güvenlik gibi artık klasik sayılacak gerekçeler aranabileceği gibi ırkçı seçmenlerin beklentileri de yatmaktadır. Dolayısıyla, bu ülkeler tesadüfi değildir. Bu cihette Trump başkanlık kampanyası sırasında Minnesota'daki Somalili topluluğu kast ederek "hatalı mülteci güvenlik incelemelerinin" eyaleti ve ülkeyi güvensiz kıldığını ifade etmiştir. Asıl konu, Müslüman toplulukların güvensizlikten çok, etkili olmaya başlamalarında düğümlenmektedir.

Minnesota Somali topluluğunun bu gücü Omar'ı bir adım öne taşımıştır. Ancak Amerika'da Müslüman olmak, hele ki başörtülü bir bayan olmak gerçekten zor bir durumdur. Omar, bu konu ile ilgili hayatının belli dönemlerinde yaşamış olduğu sıkıntıları birçok mecrada anlatmaktadır. Bunun üzerine siyasette bu noktalara ulaşmak gerçekten büyük bir başarı hikâyesidir.

Konunun ana perspektifine dönülecek olursa, siyasetin doğası gereği siyasetçileri aşağı çekmek isteyenler ellerine geçen herhangi bir veriyi hiç kaçırmadan fırsata çevirmekten çekinmezler.

Omar, 2012 yılındaki söz konusu paylaşımın kamuoyuna servisi üzerine hedef tahtasına oturtulmuştur. Bu çerçevede Omar'a ciddi suçlamalar yöneltilmiştir. Omar'ın Suudi Yönetimine Yemen konusundaki tepkisini de fırsat bilen Suudi Arabistan'ın Washington Büyükelçiliği'nde görevli aynı zamanda el-Arabiya gazetesinin de yazarlarından olan Faysal el-Şammeri'nin, Omar'ın "Körfez düşmanı" ve İhvan üyesi olduğuna dair tweetler atmıştır. Bunun yanında Körfez ülkelerinden bazılarının Omar'ın karalamasını yapmak üzere tabiri caizse "troll ordusu" kurduğu bir takım basın organlarında yer almıştır. Saldırıları bununla bitmemiş, Omar'ın özel hayatı ile ilgili, kardeşinin bir kiliseye saldırı hazırlığındayken yakalandığı üzerine yalan haberler vb. birçok iddia iftira düzeyine ulaşmıştır.

Bu saldırıların altında yatan en büyük neden ABD kamuoyunun sinir uçlarının başında gelen İsrail ve Yahudi düşmanlığıdır. Omar, söz konusu açıklamanın içeriği ne olursa olsun, ne şartta söylenirse söylesin ABD kamuoyundan ciddi tepkiler görmüş ve özür dilemek zorunda kalmıştır.

Çok kısa süre zarfında Omar, "anti-semitik bir sözlü saldırı" olarak adlandırılan ikinci ifadesi yüzünden tekrar özür dilemek mecburiyetinde kalmıştır. Bu seferki ifadesi ise Yahudi yanlısı siyasetçilere doğrudan para aktarımı veya kampanyalarına, illegal yollarla yapılan bağışlar üzerineydi. Atılan tweette her ne kadar ima yolu ile bir anlatım olsa da yine de büyük tepki toplamıştır. Hatta Başkan Trump, Omar'ın istifa etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

İsrail basınının olayı değerlendirme açısına bakıldığında ise Omar'ın yorumlarının gerçeklikten uzak ve İsrail'i ABD'de bu kadar güçlü bir siyasi akımla destekleyen yapı hakkında ciddi bir yanlış anlaşılma neden olacağı noktasında toplanmaktadır. Aynı zamanda olayın komplo teorisinden öteye gidemediğini ve komplo teorilerinin insanlara genellikle duymak istedikleri yalanları söylediği üzerinde durmaktadırlar.

Bunun yanında yapılan yorumlarda, İsrail'in Amerikan iç siyasetindeki politik önbelleklerinin Hristiyan Evanjelist cemaatinden geldiği üzerinde durulmaktadır. Evanjelizmin sadece dini bir inanış olmadığı ve yanında ideolojik yönünün de güçlü olduğunun altı çizilirken, dünyadaki en büyük Ya-

hudi yanlısı Hristiyan topluluğunun ABD'de olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu topluluk Amerikan Yahudilerinden çok daha büyük bir sayıdadır. Ayrıca bu kesim Tanrı'nın İsrail'i Yahudilere vaat ettiğinin ötesinde verdiği inancın tadırlar ifadelerine yer verilmektedir.

Özellikle İsrail'den giden yanlı bilgiler ışığında Filistin'de 11 Eylül saldırıları ardından kutlamalar yapıldığı ve Filistin halkının hepsinin terörü desteklediği algısı gün be gün İsrail'in lehine olmuştur.

ABD nüfusunun %25 civarı Evanjelistlerden oluşmaktadır. Bunun ötesinde ülke yönetiminde söz sahibi olanların büyük bir kısmı yine bu topluluktan gelmektedir. Birçok siyasetçi Evanjelist olduğunu saklamamaktadır. Bu bağlamda birçok İsraili düşünür, Amerikan Yahudileri çok küçük bir siyasal nüfustur ve siyasal bir güç potansiyeli tahmin edildiği kadar yoktur, noktasında hemfikirdiler. Bu işlevi yani İsrail'le olan bağları sağlama noktasında başat gücün Evanjelistler olduğuna vurgu yaparlar.

Daha önce de ifade edildiği üzere Evanjelizmin bir de ideolojik yönü vardır. İsrail'le olan ilişkilerin dini olmayan yönleri de söz konusudur. Bu noktada ön plana çıkan Medeniyetler Çatışması tezidir. Zira ABD İsrail'i ileri genişlemeci politikalarının bir tezahürü ve Batı uygarlığının demokratik ileri uç karakolu olarak görmektedir. Bunun yanında Soğuk Savaş döneminde İsrail'in Sovyet yanlısı Arap rejimlerin karşısında durması onu ABD için vazgeçilmez yapan başka bir neden olmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırıları sonrası oluşturulan yeni güvenlik anlayışı ile İsrail'in düşmanları ve ABD'nin düşmanları aynı kalıba girmişlerdir. Bunlar kendi ifadeleri ile aşırı dinci, cihadist, İslamcı teröristlerdir. Bu duruma örnek olarak Bush'un ilk kez seçilmesini müteakip İsrail'e helikopter ve benzeri askeri malzeme desteğini kesmesi ancak 11 Eylül sonrası tüm desteklerin geri sağlanması gösterilebilir. Zira Bush "teröre karşı küresel bir mücadele" başlatmış ve bu noktada en büyük müttefiklerinden biri de İsrail olmuştur. Bir manada yeni düşmanı en iyi tanıyan İsrail'in söylemine sahip çıkmıştır.

Özellikle İsrail'den giden yanlı bilgiler ışığında Filistin'de 11 Eylül saldırıları ardından kutlamalar yapıldığı ve Filistin halkının hepsinin terörü desteklediği algısı gün be gün İsrail'in lehine olmuştur. ABD kamuoyunda İsrail'in orantısız güç kullanması meşrulaştırılarak Filistin meselesinin basit bir terörle mücadele olayına indirgenmesi ve bu algının yerleştirilmesine çalışılmıştır ve büyük oranda da başarı elde edilmiştir. Diğer bir anlatım ile ABD kamuoyunun içinde bulunduğu (veya oluşturulan) psikoz iyi değerlendirilerek ABD kamuoyu için önemli bir tabu olan evrensel demokrasi ve insan hakları değerleri ikinci plana atılarak İsrail'in yaptıkları kabul edilebilir hale getirilmiştir.

Omar'ın yapmış olduğu iki açıklama değerlendirildiğinde İsrail yanlılarının ön plana çıkarttıkları konulardan birincisi, ABD-İsrail

ittifakına yönelik eleştirilere karşılık; Neden kimse örneğin ABD-Almanya İttifakını sorgulamıyor da konu İsrail olunca bu kadar keskin davranıp mitingler düzenliyorlar? Veya fiili olarak savaşta olan ABD'nin başka müttefiklerine neden kimse ses çıkartmıyor? İkinci olarak ise sıklıkla üzerinde durulan İsrail yanlısı lobilerinin çok paralar harcayarak toplumu ve siyaseti yönlendirdiği eleştirilerine karşılık, 2018 senesi Arap ülkelerinin lobiciliğe harcadığı paranın, İsrail yanlısı lobilerin harcadığından daha fazla olduğu ve bu lobilerin siyasetçilere alenen para akıttıkları noktalarında.

Omar'ın üzerinde durduğu hipnoz ve nakit para akışı durumu ABD'nin realiteleriyle örtüşmemektedir. Zira ABD'nin İsrail'e olan desteği artık siyasal ve hatta kültürel bir motife dönüşmüş durumdadır. Yani kullanılan ifadelerin doğruluğu yanlışlığı üzerinden yürüyen bir tartışma yoktur. Bu noktadaki temel tartışma işin ucunun İsrail veya Yahudilere dokunup dokunmadığında düğümlenmektedir. Nitekim Omar defaatle özür dilemekle kalmamış birçok kereler İsrail yanlısı ve anti-semitizmi yeren paylaşımlar yapmak durumunda kalmıştır.

İsrail ile ilişkileri söz konusu durumda olan ABD'nin İsrail ile ilgili bir konuda tarafsız karar vermesi beklenemez. Bu çerçevede çözüm bulmak için ilk başta sorunu iyi tespit etmek gerekmektedir. Yani sadece ABD'nin insafına bırakılmış bir Filistin meselesi çözümsüzlüğü bir adım öteye taşıyacaktır. Çözüm bölge ülkelerinin ve halklarının ortak hareket etmesinde yatmaktadır.

İsrail Yerel Seçimleri

İsrail yerel seçimleri, merkezi yönetimin bir parçası kabul edilmekte ve her beş yılda bir tekrarlanmaktadır. Yerel meclis başkanlarının halk tarafından seçimi ilk defa 1978 yılında gerçekleştirilmiştir.

Merva el-Hatib
Araştırmacı

Bu belgede İsrail'de gerçekleştirilen yerel seçimler ve bu seçimlerin son turu ile ilgili bazı veriler sunulmuştur. Aynı zamanda hem aslen İsrail vatandaşı olan hem de Kudüs ve Golan halkı gibi işgal sonucu sonradan İsrail vatandaşı olan Arapların durumu anlatılmış ve son olarak da İsrail vatandaşlarının tutumlarına değinilmiştir.

İsrail yerel seçimleri, merkezi yönetimin bir parçası kabul edilmekte ve her beş yılda bir tekrarlanmaktadır. Yerel meclis başkanlarının halk tarafından seçimi ilk defa 1978 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihe kadar ise, meclis ya da yerel yönetim başkanları, parlamento üyeleri ara-

sında yapılan oylamayla belirlenmekteydi.

Sayısal Veriler

30 Kasım 2018 Salı günü İsrail yerel seçimleri sona ermiştir. Seçimler 6 bölgede tamamlanmıştır: Güney bölgesi (En-Nakib ve Eilat), Batı Şeria yerleşimleri (Hayfa, Yahudiye, Samarya), Kudüs, merkez bölge, kuzey bölgesi ve Tel Aviv. Bu seçimlerde belediye başkanları, yerel meclis başkanları (köylerde) ve bölgesel meclis başkanları (aynı şekilde küçük yerleşim birimlerinde) seçilmiştir. Seçimler, 251 bölgede tamamlanmış (80'i Arapların yaşadığı kentlerde), 197 belediye ve 54 yerel meclis için 10.674 sandıkta oy kullanılmıştır. 18 yaşını dolduran vatandaşlar oy

kullanmış ve seçmen sayısı 6.650.354 olarak kaydedilmiştir. Tıpkı parlamento seçimlerindeki gibi yerel seçimlerin yapıldığı gün de ülke genelinde resmî tatil kabul edilmiştir.

Seçmenler “başkanlık adayı ve üye listesi” kısımlarında oy kullanmışlardır. Herhangi bir adayın kazanması için %40 oy oranına sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde ilk turdan iki hafta sonra adayların söz konusu yüzdeyi kazanmak için yarıştığı ikinci bir tur daha olacaktır. Hâlâ 45 topluluk meselenin netlik kazanması için ikinci tur beklenmektedir.

Bu seçimlerde oy kullanma oranı %58 olarak kaydedilmiştir. Bu oran, 2013 yılında gerçekleştirilen bir önceki seçimden yüksektir (%51,1). Bu da 6.650.354 vatandaşın 3.836.840'ının oy kullandığını göstermektedir. Buna ek olarak Yahudilerle karşılaştırıldığında (%55) Arap topluluklarında yüksek bir seçmen katılımı (%84) olmuştur. Bu kapsamda önceki yıllara kıyasla bazı Arap topluluklarında ailesel ve partisel faktörlerin azaldığı gözlemlenmiştir.

Bu seçimlerde 68 kadın adayın varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan 42'si bir önceki seçimlerde de aday olmuştur. Hayfa kentinden ilk defa bir kadın aday “Aynat Kalish” seçimi kazanmıştır. Beit Shemesh (Beyt Şims) kentinden Yahudi köktendinci “Aliza Baloch” ise, kazanan kadın adaylardan diğeridir. Arap dünyasında 18 kadın daha önce adaylık listesine girmiş; fakat seçimi kazanamamıştır. Gelinen bu nokta önceki senelerle kıyaslandığında önemli bir gelişmedir.

İsrail Vatandaşı Olmayan Arap Seçmenler

1967 yılında işgal edilmesinden bu yana Suriye Golan Tepeleri'nde Buç'ata, Mecdel Şems, Mes'ade ve Ayn Kinya bölgelerinde Dürzi topluluklar ilk defa seçimlere dahil edilmek istenseler de halk seçimlere katılmayı reddetmiştir. Hatta Yüksek Din Meclisi, seçimlere katılanlarla ilişkilerini kesme kararı almıştır. Çünkü seçimlere katılmayı “İsrail egemenliğini kabul etmek” olarak değerlendirmişlerdir. Golan halkı, işgalden sonra onları İsrail toplumuna entegre eden pek çok siyasi

değişiklik ve teşebbüse maruz kalmıştır. Bu entegre çabalarını; “yerel meclis başkanlıklarına devlete mensup kişilerin getirilmesi”, “Suriye eğitim programlarının İsrail programlarıyla değiştirilmesi” ve “çeşitli İsrail kurumlarındaki nüfus düzenlemeleri” olarak sıralamak mümkündür. Golan halkı, İsrail kimliği taşımayı reddetmiştir. Çünkü kendilerini hâlâ Suriye’nin bir parçası olarak görmektedirler. İsrail, 1981 yılında uluslararası toplum tarafından kabul edilmeyen ve “Golan’ın İlhakı” olarak bilinen bir karar dayatmıştır. Bugün Golan halkının sadece %12’si İsrail vatandaşıdır. Bu kesim, sadece yerel seçimlerde başkan adayı olma hakkına sahiptir. İsrail vatandaşı olmayanlar ise, sadece seçimlerde oy kullanabilir. Anlaşıldığı üzere sahip olunan haklar iki kesim arasında farklıdır ve bu da demokrasi ilkeleriyle çelişmektedir. Halkın boykotu sonucu adayların çekilmesi ile Mes’ade ve Buq’ata’da seçimler iptal edilmiş; Mecdel Şems ve Ayn Kinya’da ise oy kullanma oranı %2’yi geçmemiştir.

Aynı durum Kudüs halkında da görülmektedir. Kudüs halkı, İsrail’in Yahudi olmayanlara vermiş olduğu mavi kimlik kartlarını taşımaktadır. Bu kimliğe sahip olanlar yerel seçimlerde oy kullanabiliyorken, parlamento seçimlerinde oy kullanma hakkına sahip değildirler. Son seçimlerde, mazisi işgalle dolu olan Kudüs’ün belediye başkanlığı için ilk defa iki Kudüslü vatandaş adaylıklarını koymuştur. Buna sebep olan faktörler: Birincisi, İsrail ile mücadeleye devam etmek ve İsrail’in huzurunu kaçırmak. İkincisi ise, Kudüs halkının gasp edilen haklarını geri almak ve geçim koşullarını daha

iyi hale getirecek hizmetlerde bulunmak. Ancak her iki adayın da başvurusu kabul edilmemiş ve dini açıdan seçimlere katılmaları yasaklanmıştır. Bu seçimlere Arapların da katılmış olması yeni bir durumdur. İlk defa Arap listelerinden adaylar seçimlerde yer almışlardır. Önceden Araplar, sadece Yahudi listelerine üye olabiliyorlardı ve seçim kampanyaları -Araplar dahil olmadan- Arapça yayımlanıyordu.

“

Golan halkı, İsrail kimliği taşımayı ve seçimlere katılmayı reddetmiştir. Çünkü kendilerini hâlâ Suriye’nin bir parçası olarak görmektedirler ve işgale karşı çıkmaktadırlar.

”

İsrail Vatandaşı Olan Arap Seçmenler

1948 yılında İsrail vatandaşlığına geçen Filistinli Araplar için ise yerel seçimler, parlamento seçimlerinden farklıdır. Bu farklılığın nedeni ise bazılarının, parlamento seçimlerine katılmayı “İsrail devletinin meşruyetini kabul etmek” olarak görmesidir. Yerel seçimler, siyasi boyutlarının yanı sıra vatandaşların vergi, su, elektrik, konut, eğitim hizmetleri vb. günlük yaşamdaki sorunlarını da kapsamaktadır. Bu zamana kadar gerek eğitim gerekse sosyal refah alanlarında Yahudiler ve Araplara eşit bütçeler sunulmadığı gözlemlenmiştir. Buna rağmen halk, son bir kez daha topraklarını ve haklarını savunmak amacıyla seçimlere katılmışlardır.

Bazı Filistinliler, Arap ve Yahudilerden oluşan kentlerde topluluklar

halinde yaşamaktadırlar. Hayfa, Yafa ve En-Nâsıra El-Ulya (Nisirt İlit) gibi bu karma kentlerde Arap üyelerin de yer aldığı Yahudi listeleri bulunmaktadır. Nisirt İlit’teki ortak liste üyesi Râid Gattâs, üyeliğinin Arap varlığını sağlamlaştırmak ve çeşitli hizmet konularında Arapların haklarını muhafaza etmek için gerekli olduğu düşüncesindedir. Ayrıca Gattâs’a göre, yerel meseleleri yönetmek ve seçimlere katılmak oldukça önemlidir. Bu bir vatandaşlık görevidir ve Filistin’in asıl sahiplerinin en tabii haklarından biridir. Diğer bir ortak liste üyesi Said el-Harûmi de devlet kademesinde belirli bir konuma sahip olan Arap azınlığı olarak seçimlere katılmanın ve parlamentoda yer almanın bir bağımsızlık göstergesi olduğunu düşünmekte ve sosyal beklentilerin ifade edilmesi noktasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Karma kentlerden olan Tel Aviv-Yafa kentinde ise son zamanlarda Araplara karşı Likud Partisi’nin başı çektiği bir ırkçılık akımı gözlemlenmektedir. Tel Aviv’de gerçekleşen seçimlerde Araplardan oluşan “Yafa listesi” ve bazı Arap üyelerin dahil olduğu “Nahnu El-Beled” listesi gibi pek çok Yahudi listesi seçime girmiştir. Bazıları bunun kentteki Arap oylarının bölünmesine ve Araplar arasında birliğin bozulmasına yol açtığını düşünmektedir. Eğer bir bütünlük sağlanabilseydi Araplar, bu ırkçılık akımına karşı koyabilir ve kentte azınlık olarak haklarını savunabilirlerdi. Aynı durum Hayfa’daki el-Tecemmu ve el-Cebhe Partilerinde de gözlemlenmiştir. Seçimlere ayrı ayrı katılmışlar ve sadece iki sandalye kazanabilmişlerdir. Oysa ki ikisi birlikte tek bir liste olarak seçimlere katılsalardı daha fazla sandalye kazanabilirlerdi. Nitekim Lod

kentinde bütün tarafların tek bir listede toplanmasıyla oluşan “el-Nida el-Arabi” isimli Arap listesi altı sandalye elde etmiştir.

Siyasi partiler son yıllarda parlamento seçimlerinde aktif, yerel seçimlerde ise pasiftir. Bu da yerel otoriteler ve parlamento arasındaki farka işaret etmektedir. Çoğunluk tarafından, yerel otoritelerin sonunda hedeflerine ulaştığı kabul edilmiş ve mümkün olduğunca haklarını kovaladıkları gözlemlenmiştir. Parlamento seçimleri ise, Araplar tarafından faydasız, formalite bir işlem olarak görülmektedir. Dolayısıyla belediye başkanlığı adayları partilere bağlı kalmayıp, ilk etapta ailesel bağlarına odaklanmışlardır. Ailesel arka planda kalmaları da parlamentoda yeterince etkili olamamalarına neden olmuştur. Dolayısıyla adaylar çoğu zaman görev ehliyetine sahip olamamış, sadece aile reisleri ve temsilcileri olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu da iltimasları ve yönetimde bozulmaları beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bir gelecek planlaması yapılamamış ve devleti kalkındıracak stratejik adımlar atılamamıştır.

Meclislerin başarıya ulaşamamasının ve geri kalmasının bir diğer nedeni de devletin Arap meclisleriyle olan ilişkilerinde takip ettiği politikadır. Devletin Arap ve Yahudi meclislere karşı ayrımcı bir politika izlemesidir. Arap toplumlarına iş fırsatı ve gelir kaynağı sağlayacak sanayi ve ekonomi alanı bırakmayarak onları kendi gelir kaynaklarına ve yurt dışında finansman kaynaklarına bağımlı kılarak, Yahudi topluluklarına yatırım yapması buna örnek verilebilir. Başka bir ayrım ise, Yahudi ve Arap meclislerine tahsis edilen bütçeler konusundadır. Meclisin idaresinde

olan eğitim sistemi de bu ayrımdan etkilenen olgulardan biridir. Bu ayrımın eğitim sistemine yansımaları, ülke çapında yapılan sınavların sonuçlarında, öğrencilerin eğitim düzeyinde ve üniversiteye girme oranlarında açıkça bellidir. Ve üniversitelerdeki Arap öğrencilerin sayısı ülkedeki nüfuslarıyla doğru orantılı olmamıştır. Yerel otoritelerin karşılaştığı diğer bir sorun, Arap toplumlarındaki nüfus yoğunluğudur. Ayrıca genç çiftler için konut bulma zorluğudur. Bütün bu problemler, bu topluluklarda inşa edilmesi planlanan arazi alanlarının kasıtlı olarak daraltılmasından kaynaklanmaktadır. Kanun gereği Arap ülkelerinde hâlâ yeşil alanlarda inşaat yapılması yasaktır.

“
İsrail, içerideki Arap toplumlarına iş fırsatı ve gelir kaynağı sağlayacak sanayi ve ekonomi alanı bırakmayarak onları kendi gelir kaynaklarına ve yurt dışında finansman kaynaklarına bağımlı kılarak, Yahudi topluluklarına fazla yatırım yapmaktadır.

Bu nedenle İsrail'deki Filistinli Araplar, her defasında bu yerel seçimler karşısında konum almaktalar; çünkü bu seçimlerle herhangi bir değişiklik kaydedilmemektedir. Karma kentlerdeki Filistinliler, hedefler ve listelerde siyasi partilerin etkisiyle oluşan bu ayrımcılıktan rahatsızdır. Öte yandan, karma yapıya sahip olmayan toplumlardaki Arap yerel otoriteleri de meclislerde yönetim kadrosundaki adayların yetersizliği ve ailesel bağlar sonucu sistemin düzgün çalışmaması gibi iç sorun-

larla karşılaşmaktadır. Devletin izlediği politika ise, “dış sorun” olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki devlet, Yahudiler için yatırımlar yapıp Yahudi meclislerine çok büyük bütçeler ayırırken, Arap meclisleri için bunun tam tersi geçerlidir.

Buradan yola çıkılarak İsrail devletin yapması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- Demokrasi ve dürüstlük ilkelerine bağlı kalmak, Arap ve Yahudi vatandaşlar arasında eşitliği sağlamak.
- Temel gereksinimlerin ve eğitim hizmetlerinin daha iyi hale gelebilmesi için belediye bütçelerinde eşitliği sağlamak.
- Arap ve Yahudi toplumlarına yeni iş imkanları ve bağımsız gelir kaynakları sağlamak adına yatırım yaparken eşit davranmak.
- Genç çiftlere konut sağlamak için Arap beldelerindeki arazi sınırlarını genişletmek.

Meclis adaylarına, seçmenlere ve Arap otoritelerine düşen görevleri ise şöyle sıralamak mümkündür:

- Karma kentlerdeki belediyelerde daha fazla sandalye elde etmek için Arapların bir listede toplanmaları.
- Ailesel bağlarından ziyade eğitim geçmişine dayanan yetkinliklere sahip adayların seçilmesi.
- Seçimlerde kişinin hakkını araması gerektiğine ve değişim gücünü elinde bulundurduğuna inanması.

Son olarak, daha güzel bir gelecek için tüm tarafların işbirliği içerisinde bulunması, devlet ve adaylar/vatandaşlar arasında karşılıklı güvenin sağlanması gerekmektedir.

İSRAİL'İN ONTOLOJİK GÜVENLİĞİNDE DEMOGRAFI FAKTÖRÜ

**Sınırları içerisinde
Yahudi çoğunluğun
sağlanarak devletin
“Yahudi”
karakterinin
korunması İsrail için
stratejik
önceliklerden
birisidir.**

Özgür Dikmen

*İbn-i Haldun Üniversitesi
Doktora Öğrencisi*

İsrail'in varoluşu söz konusu olduğunda gündeme gelen ama yeterince tartışılmayan konulardan biri de İsrail'in demografik yapısıdır. Yönetici elitlerin zihninde daimî bir mesele olagelen nüfus meselesi, temelde İsrail sınırları içerisinde Yahudi çoğunluğun sağlanarak devletin “Yahudi” karakterinin korunmasıyla ilgilidir. Yahudi sorununa kesin ve kalıcı bir çözüm bulmak iddiasıyla kurulan İsrail, kendisini “Yahudilerin güvende yaşayabileceği yegâne toprak parçası” olarak sunmakta ve bunun ön koşulu olarak da “İsrail toplumunun nitelikli

çoğunluğunun Yahudiler olması gerektiğini” ileri sürmektedir. Dışarıdan bakıldığında İsrail sınırları içerisinde Yahudi çoğunluğu sağlama politikası gerçekleştirilmiş gibi görülebilir. Ancak İsrail'deki pek çok mesele gibi bu da kendi içerisinde çeşitli kırılma noktaları barındırmaktadır. Bu durum, demografik çoğunluk meselesinin İsrail'de bir güvenlik meselesi olarak varlığını devam ettirmesinin başlıca sebeplerinden biridir.

İsrail'in demografik yapısının nasıl bir güvenlik meselesi olduğunu anlayabilmek için İsrail'in bir “Yahudi

devleti” olarak tanımlanmasının tarihsel bağlamına bakmak gerekir. Bu sebeple 1948 Savaşı sonrasında Siyonist siyasetçilerin yaşadığı ikilemlerin ve 1967 Savaşı’nda işgal edilen Batı Şeria’nın İsrail nüfus dengesini değiştirme potansiyelinin İsrail güvenliği bağlamında ele alınması elzemdir. Özellikle işgal altındaki topraklardaki Yahudi olmayan nüfus, İsrail’in ciddi ölçüde güvenliğe kattığı bir meseledir. Bu meselelerin günümüzdeki seyri de İsrail’in kuruluş sürecindeki yapısal meselelerden ciddi bir kısmını halen çözemediğini göstermektedir. İşgal ettiği topraklar üzerinde Yahudi çoğunluğu sağlamak, İsrail’in varoluşsal güvenlik kaygılarından birine dönüşmüş ve askeri yönelimlerini büyük ölçüde etkilemiştir.

“

1920’lerin ortasından 1935’lere giden süreçte Yahudi çoğunluğun egemenliğini üstlendiği ve Arapların siyasi çerçevesinde yer almadığı bir Yahudi devleti fikrine yönelik hareketlenmeler başlamıştır.

”

Bir Tehdit unsuru olarak Arap nüfusu

İsrail, nüfus meselesini “saatli bir bomba” olarak nitelendirilmektedir. Gerek 1948 sınırları içerisinde gerek de işgal altındaki Batı Şeria’da Arap nüfusun Yahudi nüfusuna yönelik sayısal tehdidi her an patlamaya hazır bir bomba olarak görülmüş ve bu şekilde toplumsal-siyasi söylemde yerini almıştır. Bu durum, nüfus meselesinin İsrail tarafından ne düzeyde güvenleştirildiğine iyi bir örnektir.

Meselenin İsrail’in siyasi ve jeopolitik tercihlerine yön vermesi, kuruluş süreci öncesine dayanır. Önceleri şüpheyle yaklaşılırken 1920’lerde Yahudilerin demografik çoğunluğu sağlaması gerektiği fikri, Siyonist çevrelerde ağırlık kazanmıştır. 1928’de 60 bin kadar Yahudi’nin Filistin’e gelmesi, demografik çoğunluk fikrini güçlendirmiştir. 1929’daki Arap ayaklanması ve devamındaki şiddet olayları Siyonist liderlere Yişuv’un askeri ve demografik kırılganlığını göstermiştir. David Ben Gurion’un bu konudaki yorumu, “Ayaklanma varsa, sorulacak herhangi bir soru kalmadı.” şeklindedir. 1800’lerin sonundan 1920’lere giden süreçte Siyonistlerin arayışları İngiliz mandasında ottonomi, federalizm ve iki milletli tek devlet gibi çözümler etrafında dolayışırken, 1920’lerin ortasından 1935’lere giden süreçte Yahudi çoğunluğun egemenliğini üstlendiği ve Arapların siyasi çerçevesinde yer almadığı bir Yahudi devleti fikrine yönelik hareketlenmeler başlamıştır. Bu devletin ilk adımı olarak da Filistin’de Yahudi çoğunluğun sağlan-

ması görülmüştür. 1935’e dek Beşinci Göç Dalgası’yla 200 bin Yahudi’nin Filistin’e gelmesi David Ben Gurion’u 10 yıl içerisinde Yahudi çoğunluğun sağlanabileceğine ikna etmiş, böylelikle Siyonist siyasetçilerin zihninde iki milletli devlet ve federasyon çözümleri tamamen rafa kalkmıştır. Bu noktadan sonra temel amaç, bir Yahudi devletinin ilanından önce Yahudi çoğunluğun sağlanması olarak belirlenmiştir.

1947’ye gelindiğinde Filistin’deki nüfus kabaca 400 bin Yahudi ve 500 bin Arap’tan oluşmaktadır. 1920, 1929 ve 1936’daki Arap İsyanları Yahudilerin tedirginliğini arttırırken, gün geçtikçe artan ve Filistin’deki ekonomik krize katkı sağlayan Yahudi nüfus da Arapların gerginliğini arttırıyordu. İsrail’in bağımsızlığını ilan etmeden hemen öncesindeki süreçte demografik üstünlük meselesi herkesin üzerine kafa yorduğu ama kimsenin açıktan konuşmadığı bir mesele haline gelmişti. Bugün İsrail sağ siyasi kanadının en eski kavramlarından biri olan “transfer” de bu atmosferde ortaya çıkmıştır.

Siyonizm'in Filistin Tahayyülü

İsrail'in demografi ve güvenlik ilişkisine mevcut bakışını şekillendiren en ciddi dönüm noktası 1967 Savaşı olmuştur. 1967 Savaşı hem İsrail hem de Ortadoğu açısından pek çok kırılmanın yaşandığı bir olaydır. 1967'de İsrail'in Arap ordularını yenilgiye uğratmasının daha öncesinde Ürdün'ün askeri kontrolünde olan Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Mısır'ın egemenliği altındaki Sina Yarımadası ve Suriye'nin elindeki Golan Tepeleri, İsrail'in işgaline uğramıştır. İşgalle birlikte Yahudilerin "asli toprakları" olarak gördükleri şehirlerin İsrail'in kontrolüne geçmesi, İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tamamlanışını ifade etmiştir. Özellikle Kudüs'ün tamamının İsrail tarafından işgal edilmesiyle Yahudi devleti, Yahudiler için sığınak olmanın ötesinde, Tervat'taki bir zamanların muhayyel topraklarında İsrail'in egemen oluşunu ifade etmeye başlamıştır. Bu yönüyle 1967 yılı Siyonist Yahudiler için iki bin yıllık sürgünden kendi tarihsel coğrafyalarına ve egemenliğe dönüşü ifade eder.

Diğer yandan, 1967 Savaşı'yla işgal edilen topraklar İsrail'i ciddi bir ikilemde bırakmıştır. Temelinde de İsrailli Yahudiler ve Filistinli Arapların nüfus oranları yatmaktadır. İsrail'in sunduğu resmi rakamlara göre, 1967 yılında İsrail nüfusu 2 milyon 383 bin, işgal edilen Batı Şeria nüfusu da 598 bin 637 olarak belirlenmiştir. Temmuz 2017 itibariyle İsrail nüfusu 8 milyon 299 bin 706, Batı Şeria nüfusu da 2 milyon 747 bin 943'tür. 1967 Savaşı'nın hemen sonrasında Batı Şeria'daki Filistinli nüfusunun İsrail nüfusuna oranı yaklaşık 1/4 iken, 2017 itibariyle bu oran 1/3'e

yükselmiştir. Bu durum da İsrail'in demografik tehdit algısını yükselten bir faktördür. İsrail'in nasıl bir devlet olmak istediği sorusu da bütün bunlarla birlikte gündeme gelmiştir. İsrail, "İsrail topraklarında demokratik bir Yahudi devleti olmak" anlamında kendisini, "demokrasi", "Yahudilik" ve "İsrail toprakları" hedeflerinin üçünden ikisini seçmesi gerektiği bir durumda bulmuştur. Seçeneklerden birisi demokrasi söylemini sürdürebilecek ve Yahudi kimliğini koruyabilecek bir İsrail ki bu durum 1967 Savaşı'nda işgal edilen topraklardan çekilmeyi öngörmekteydi. Böylelikle İsrail, Batı Şeria'da yaşayan Araplara vatandaşlık vermek zorunda kalmayacak ve işgal yönetimini sona erdirecekti. Ancak bu durum, Siyonizm'in ve 1967 sonrasında İsrail toplumunun hissiyatına ters düşen bir durumdu ve iç siyaset açısından asla tercih edilemezdi. Diğer yandan, hem işgal edilen toprakların İsrail'e dahil edilerek Siyonizm'in toprak hedefinin gerçekleştirilmesi hem de İsrail'in Yahudi karakterinin korunması amaçlarıyla hareket edilecek olursa, İsrail'in demokratik bir ülke olduğu söyleminin zemini kalmayacaktı; zira bu durum, Batı Şeria'da yaşayan ve günümüzde 2,5 milyonu aşan Filistinli nüfusun işgal rejiminde yaşaması anlamına gelecekti ki günümüzde yaşanan durum neredeyse budur. Bu şekilde İsrail'in demokrasi söylemine yer kalmayacaktı. Son seçenek de işgal edilen topraklardaki Araplara İsrail vatandaşlığı verilerek hem demokrasi söyleminin korunması hem de işgal edilen toprakların elde tutulması oluyordu ki bu durum da İsrail'in Yahudi çoğunluğunu ortadan kaldıracak bir opsiyon olarak görülmüştür. Bu son seçeneğin gerçekleş-

mesi halinde Batı Şeria'da yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Arapların toplam nüfusu 1,5 milyonu bulabilir ve bu nüfus trendinin devam etmesi halinde 2050'den önce İsrail sınırları içerisindeki Arap nüfusunun, Yahudi nüfusunu geçebileceği öngörülmüştür.

Batı Şeria'nın ilhaki fikri yer yer güvenlik yer yer de dini referanslarla destek bulurken, İsrail'in Batı Şeria'dan çekilmesi ve burada tam egemenliği olan bir Filistin devletine alan açılması gerektiği fikri de güvenlik gerekçesiyle ileri sürülmektedir.

Her ne kadar Batı Şeria topraklarının doğrudan İsrail'e dahil edilmesi fikri ciddi bir toplumsal destek bulsa da diğer yandan bu fikre karşı çıkan ciddi bir kesim de bulunmaktadır. Batı Şeria'nın ilhaki fikri yer yer güvenlik yer yer de dini referanslarla destek bulurken, İsrail'in Batı Şeria'dan çekilmesi ve burada tam egemenliği olan bir Filistin devletine alan açılması gerektiği fikri de güvenlik gerekçesiyle ileri sürülmektedir. Bu çerçevede İsrail Ordusu, Mossad, Şin-Bet gibi çeşitli güvenlik kurumlarından emekli, geniş manada bu kurumlarda çalışan 9 bin kişiyi temsil eden üst düzey 291 kişi, "İsrail Güvenlik Komandoları" isimli bir oluşuma giderek, İsrail'in orta-uzun vadeli güvenliği açısından iki devletli çözümü desteklemesi gerektiği konusunda siyasi elitlere yönelik bir kampanya yürütmektedir. Bu durum, Batı Şeria'nın işgalinin yarattığı güvenlik ve istikrar sorun-

larının İsrail toplumunda, bilhassa da siyasi elitler arasında "bölücü bir soruna dönüşme" potansiyeli olduğunu göstermektedir. Daha önce de işaret edildiği gibi işgalin yarattığı temel problem bir yandan İsrail'de ciddi bir demografik tehdit algısı oluştururken, diğer yandan sürdürülemez siyasal ve jeopolitik ikilemler yaratmasıdır.

Siyonistlerin "Demografik Tehdide" Çözüm Arayışları

1967 döneminin büyük partileri olan İşçi Partisi ve Likud, bu ikilemlere dair çözüm üretmek yerine belirsizliği devam ettirmişler, bir yandan da işgal edilen topraklarda Yahudi yerleşimcilerin illegal yerleşimler kurmalarına destek vermişlerdir. 1967 Savaşı'nda işgal edilen bilhassa Batı Şeria'daki kamu arazileri ve özel mülkiyetler üzerinde kurulan Yahudi yerleşimleri bir yandan bu işgal edilen bölgelerde fiili (de facto) bir İsrail egemenliği oluşturmak,

diğer yandan da Batı Şeria'daki demografik dengeyi İsrail lehine döndürmek amacıyla İsrail tarafından desteklenen girişimler olmuştur.

“

2016 itibarıyla Batı Şeria'daki yerleşimci sayısı 401 bin 556'dır. İşgal altında tutulan topraklardaki yerleşimlerin çatı kuruluşu olan Yeşa Konseyi'nin 2017 verilerine göre de Batı Şeria'da 421 bin yerleşimci yaşamaktadır.

1995 yılında imzalanan Oslo II Anlaşması'nda Batı Şeria arazisi idari olarak A, B ve C olmak üzere üç kategoriye bölünürken, anlaşma uyarınca Batı Şeria yüzölçümünün %3'ünü oluşturan arazilerde Filistin Otoritesi'nin tam kontrolü ve güvenliği sağlanması öngörülmüştür. Yüzölçümünün yaklaşık %73'üne tekabül eden C kategorisindeki bölgelerde ise, İsrail'in sivil ve askeri

kontrolü elinde tutması öngörülmüştür. Filistin Otoritesi'nin toprağı olarak tanınsa da C bölgesindeki toprakların Filistinlilerce kullanımı mümkün değildir ve Yahudi yerleşimciler bu bölgede faaliyetlerini serbestçe devam ettirmektedir. İsrail İstatistik Bürosu'nun verilerine göre, 2016 itibarıyla Batı Şeria'daki yerleşimci sayısı 401 bin 556'dır. İşgal altında tutulan topraklardaki yerleşimlerin çatı kuruluşu olan Yeşa Konseyi'nin 2017 verilerine göre de Batı Şeria'da 421 bin yerleşimci yaşamaktadır. İsrail'in toprak politikası da hızla artan nüfusa paralel olarak ilerlemektedir. İsrail bir yandan yerleşimleri yasallaştırmak için düzenlemeler yaparken diğer yandan Batı Şeria'daki yerleşimlere yönelik genişlemelerin önünü açmaktadır. Son birkaç yıldır Knesset'teki tartışmalarda yüksek nüfuslu bazı yerleşim yerlerinin İsrail'e dahil edilmesi ciddi destek görmüştür. Hâlihazırda ilhak edilmesi öngörülen yerleşimlerin tamamı da C bölgesindedir.

“Demografik tehdide” yönelik çözüm önerilerinden biri de Arap nüfusun İsrail işgalindeki topraklardan “transferi”, yani sürülmesidir. “Transfer” fikri, İsrail’in bağımsızlığını ilan etmesinden çok önceleri Siyonist siyasetçilerin zihninde, demografik tehdidin bertaraf edilmesi için Filistinli Arap halkın Filistin dışındaki Arap ülkelerine transfer edilmesi şeklinde yer almıştır. İsrail’in ilk başbakanı David Ben Gurion’a göre transfer, “Devletin yaşaması için gerekli maddi imkanları verirken milli güvenliği maksimize etmeyi de sağlamaktadır.” Bu da İsrail’in ideal olarak gördüğü demografik yapının gerekirse güç kullanılarak sağlanmasının, milli güvenliğin en temel unsurlarından biri olduğunu göstermektedir. Hâlihazırda Filistin’in Yahudilerce kolonizasyonunun temel sloganlarından biri, “topraksız bir halk için halksız bir toprak” olagelmıştır. Theodor Herzl, hiçbir kitabında ya da yazısında yer vermesine rağmen 12 Haziran 1895

günü günlüklerine yazdığı satırlarda “transfer” fikrinin çözüm olabileceğinden şöyle bahsetmiştir: “Sakince istidlâk etmemiz gerekir... Cebinde kuruşu olmayan nüfus için bu topraklarda iş edinmeyi engellerken sınırın ötesinde, gidecekleri ülkelerde istihdam olanakları sağlamalıyız... El koyma ve fakirlerin transfer süreçleri birbirinden ayrı ve dikkatlice yürütülmesi gereken süreçlerdir.” Ben Gurion’un devletin ilan edilmesinden önceki düşünceleri de transfer fikrinin zaten var olduğuna işaret etmektedir: “Siyonizm, Yahudilerin transferidir. Arapların transferine gelecek olursak, bu diğer herhangi bir transferden çok daha kolaydır. Çevremizde Arap devletleri var ve eğer (Filistinli) Araplar buralara taşınırsa durumlarının iyileşeceği ayan beyan ortadadır.”

“

Son dönemde yapılan anketlere göre İsraililerin neredeyse yarısı Filistinlilerin sürülmesi gerektiği düşünülmektedir.

”

1980’lerde İsrail’deki ırkçı parti Kach’ın kurucusu Meir Kahane, 1980’lerde İsrail-Filistin sorununun yegâne çözüm yolunun “bütün Arapların zorla sürülmesi” olduğunu söylemiştir. 1992 yılında İsraili Milletvekili Rehavam Zeevi, Arap devletleriyle nüfus transferi konusunda anlaşmalar yapılarak Filistinlilerin diğer Arap ülkelerine gönderilebileceğini dile getirmiştir. Günümüzdeki İsrail Savunma Bakanı Avigdor Liberman, 2004 yılında “Nüfus Bölgesi Değişim Planı” başlığı altında bir plan sunarak, Arapların yoğun olarak yaşadığı bölgeleri Filistin

Otoritesi’ne verip, Batı Şeria’da Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı yerleri İsrail topraklarına dahil etme önerisinde bulunmuştur. Son dönemde yapılan anketlere göre İsraililerin neredeyse yarısı Filistinlilerin sürülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yüzyıllık bir ölçekte bakıldığında Siyonistlerin zihnindeki “transfer” fikrinin tarihi, İsrail’in demografik tehdidi nasıl algıladığı ve bununla nasıl başa çıkmaya çalıştığına dair önemli ölçüde fikir vermektedir. Tarihsel izlenim, İsrail’in demografik tehdit algısının oldukça varoluşsal bir güvenlik unsuru olduğunu açıkça göstermektedir.

Yahudi devleti fikri, Yahudi sorununa bir çözüm fikri olarak ortaya atılmıştı. İsrail’in bağımsızlık ilanının tam olarak 70. yılına yaklaştığımız zamanlarda İsrail’in, Yahudileri normalleştirerek güvenlik vaadini yerine getirip getiremediği tartışılabilir bir mesele olarak önümüzde duruyor. Diğer yandan, İsrail’in kendi güvenliğine yönelik tehditleri algılayış biçimleri ve geliştirdiği reflekslerin kurucu birer unsur haline geldiğine şahit oluyoruz. İsrail’in güvenliği üzerinde düşünmek, İsrail’in kendine yönelen tehditleri ne şekilde işlevselleştirdiğini hesaba katmayı da gerekli kılıyor. İsrail’in varoluş stratejisi çeşitli jeopolitik-demografik tehditler ve bu tehdit alanlarının güvenikleştirilmesi üzerinden düşünüldüğünde Yahudi devleti, Yahudi sorununu çözmek yerine onu yeniden, bu defa küresel düzeyde tekrar kurgulamanın bir aracına dönüşmüş oluyor.

İsrail'in Afrika Yönelişi Üzerine Muhtemel Senaryolar

İsrail her ne kadar uluslararası kamuoyunun genel kanaatini çoğu zaman hiçe sayan tutumlar benimsemiş olsa da, kendi varlığının ve fiillerinin meşruiyetini kabul ettirebilme hedefi İsrail dış politikasında vazgeçilmez bir öncelik olmuştur.

Selim Han Yeniacun

Şangay Üniversitesi
Araştırma Görevlisi

İsrail dış politikasının, devletin kurulduğu günden itibaren siyaseten uygulamak zorunda olduğu belli başlı teamülleri vardır. Hem Afrika özelinde hem de başka coğrafyalarda kullanılan dış politika araçlarını daha iyi anlayabiliriz. İsrail'in sınır güvenliği ve çevresindeki Arap devletleri uzun süre düşman devlet tanımlaması, İsrail dış politikasını daimî bir arayışa mecbur kılmıştır. Bu arayış - ABD ve Avrupa'yı bir kenara koyarsak - kimi zaman Şah dönemi İran'ı ve Türkiye'yi; kimi zaman da Güney Afrika'daki dönemin Apartheid rejimi ile olan yakın münasebetleri dahi kapsar. Latin Amerika'ya göç eden, Filistin başta olmak üzere, çeşitli ül-

kelerden Arap nüfusunun lobi faaliyetlerini önlemeye yönelik ucuz silah satışı hamleleri de bugünkü Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile olan "ortak tehdit yakınlaşması" da yine bu manada değerlendirilebilecek arayışlardır.

İlaveten; 1948, 1956, 1967, 1973 savaşları, intifadalar, Lübnan savaşları, 90'lardaki Oslo süreci, Gazze ablukası gibi pek çok güvenlik odaklı mesele sadece İsrail'in meselesi değildir. Her ne kadar uluslararası kamuoyunun genel kanaatini çoğu zaman hiçe sayan tutumlar sergilese de yine de kendi varlığının ve fiillerinin meşruiyetini kabul ettirebilme hedefi İsrail dış politikası için vaz-

geçilmez bir öncelik olmuştur ve bugün halâ devam etmektedir.

Üçüncü olarak, İsrail dış politikası dönemin yükselen trendlerini göz ardı edemez. Zira uluslararası kamuoyunun masada konuştuğu meselelerin kendini ilgilendiren kısmının sadece Filistin meselesi yahut İsrail'in sınır sorunları olması, onu daimî bir savunma pozisyonuna itecektir. Özellikle 90'lı yıllardan sonra İsrail, kendi dış politika eylem alanını kademeli olarak genişletme stratejisi izlemiştir. Örneğin; yükselen Çin ekonomisi on yıllardır aralarında soğuk rüzgârlar esen iki devletin İsrail'in inisiyatifleri ile yakınlaşmasına sebep olmuştur. Sayısını arttırabilmekle beraber İsrail'in "yeniden" Afrika açılımı da bu

kapsamda değerlendirilebilir. Özetle; “İsrail’in ittifak arayışları dönemin trendleri, güvenlik politikalarının gerektirdiği zaruri önlemler ve kendi iç politikasının dünya kamuoyunda beğendirilmeye çalışılmasıyla belirlenmektedir” diyebiliriz.

İsrail Başbakanı Bünyamin Netanyahu'nun tabiriyle “Afrika'ya geri dönüş” argümanı yukarıda kısıtlı da olsa bahsetmeye çalıştığım İsrail dış politika dinamiklerinin kaçınılmaz bir hareket planı olarak karşımıza çıkmıştır. Bu mesele doğrultusunda karşımıza iki temel soru çıkmaktadır. Birincisi; “geri dönüş” ibaresinden de anlayacağımız üzere İsrail, Afrika'da dönünü mü arıyor yoksa yeni bir yarın mı inşa edecek? İkincisi; Afrika politikası İsrail'in kendi hayrına kullanabileceği hangi amaçlara hizmet edecek? Tarihsel geri - planı bu minvalde incelersek, aslında İsrail'in Afrika'da kendi adına neleri değiştirmeye çabaladığını daha net anlayabiliriz.

Afrika'daki İsrail

Coğrafi olarak bir Afrika tanımı gözümüzün önüne gelirse, İsrailoğulları'nın tarihsel anlamda çok önceden bu kıtayı terk etmiş olduğu hepimizin malumudur. Doğu Afrika'daki Yahudi toplulukları saymazsak, 1948'e kadar dünyanın dört bir yanında diaspora olarak 1948'den sonra resmi bir devlet çatısı altında Doğu Akdeniz kıyılarında yaşayan Yahudiler, Mısır Sürgünü'nden (Exodus) itibaren cismen kıtadan çekilmişlerdir. Bu konu hakkındaki çoğu dış politika analizi ise “İsrail'in Afrika'ya geri dönüş” hamlesini tarihsel bağlamda değerlendirmiş ve Yahudilerin kökleri olan Afrika'ya siyaseten döndüklerine vurgu yapmıştır. Fakat yeni Afrika politikalarının da İsrail dış politikasının merkez hamlelerinden birisi olacağını söyleyemeyiz. İsrail'in bölgeye dair yeni stratejisini; devletin

kuruluşundan itibaren sürdürdüğü politikardan istediği verimi alamamasından mütevellit revize etmesi olarak değerlendirebiliriz.

“**İsrail'in Afrika'da çatışmalara ve bölünmelere müsait alt zemin bulunmasından uzun yıllar faydalandığı gerçeği, bu ülkelere gerçekleştirdiği silah ticaretiyle de bağlantılıdır.**”

Afrika meselesi, İsrail dış politikası açısından işlevsel bir sahadır. Yahudiler, 1948'e kadar başka devletlerin boyunduruğu altında yaşadıkları argümanı Afrika'nın asırlardır Batı tarafından sömürülmesini “benzer

felaketler” olarak nitelerler. Bu kıyas, İsrail'in bölgeye nüfuzu için kullanacağı, günümüz tabiriyle, yumuşak güce de zemin hazırlamaktadır. Bu benzetme, son yıllarda Yahudi diplomatlar tarafından sık sık gündeme getirilmektedir. Fakat bu iki durumun tamamen farklı süreçler olduğunu bilmekle beraber, İsrail'in uzun yıllar Güney Afrika'daki azınlık sömürüsüne destek vermesi de apayrı bir tezatlık oluşturmaktadır.

İsrail, Afrika'ya Müslüman nüfusun yoğun olmadığı ve güçlü bir sömürge altyapısı bulunan ülkelerle ilişkileri tesis ederek “merhaba” demiştir. 1948 yılından 1967'deki Altı Gün Savaşı'na kadar David Ben-Gurion, Moshe Sharett ve Levi Eşkol hükümetleri ağırlıklı olarak Afrika'nın batı ve güney batı kesimi ile ilişkileri

geliştirme yoluna gitmişlerdir. Kuruluşunu takip eden ilk yirmi yıl içerisinde 32 Afrika ülkesiyle diplomatik ilişki tesis eden İsrail, 10'uyla da askeri işbirliği antlaşması imzalayacak düzeye gelmiştir. Sanırım kilit motivasyonlardan birisi de burada gizlidir. İsrail'in Afrika'nın çatışmalara ve bölünmelere müsait alt yapısından uzun yıllar faydalandığı gerçeği bu ülkelere gerçekleştirdiği silah ticaretinin altında yatmaktadır.

Silah ticareti ve görece yetersiz Afrika devletlerinin ordularını güçlendirme çabalarının yanı sıra İsrail'in Afrika macerasına özel bir parantez açmakta da yarar var. Etiyopya ve Güney Sudan ağırlıklı olmak üzere kadim Géez dilini konuşan Afrikalı Yahudiler ise, İsrail için ayrı bir anlam ifade etmektedirler. İsrail'in bu nüfus üze-

rinden kendini Afrika'ya kabul ettirme teşebbüsü ise, hiçbir zaman son bulmamaktadır. 1980'lerden itibaren "Musa Operasyonu", "Yuşa Operasyonu" ve "Süleyman Operasyonu" gibi mülteci nakil faaliyetleriyle binlerce Yahudi'yi İsrail'e getiren Yahudi karar mercileri, bugün bile Yahudi toplumunda sosyoekonomik anlamda ciddi sıkıntı çeken bu kesimi, bir kamu diplomasisi aracına dönüştürmektedir. Yukarıdaki pek çok tezata benzer şekilde bu konudaki şaşırtıcı dedirtecek mesele ise, İsrail'in kendi ülkesindeki Afrikalı nüfusa karşı olan bakış açısıyla alakalıdır. On binlerce siyahî Yahudi; resmi argümanla "anavatanına döndürmek", buz dağının görünmeyen yüzündeki nedenle ise "67 Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Arap nüfusa karşı baskın gelmek" için bir şekilde İsrail'e taşınmıştır. Günümüzde bu nüfusun yekpare bir Yahudi ulusu oluşturmada yaşadığı zorluklar bir kenara, Yahudi olmayan Afrikalı mülteciler konusundaki İsrail hükümetlerinin tutumu bile tutarsız bir tablo ortaya koymaktadır. Hayfa-Kayzeriye hatından tutun da Tel-Aviv'in güneyine kadar İsrail'de hayata tutunmaya çalışan Yahudi olmayan Afrikalı mülteciler ülkede istenmeyen nüfus konumundadır. Kelle başına üç ile beş bin dolar arasında değişen teşviklerle Afrikalı mültecilerin ekonomik sıkıntı içerisindeki Afrika ülkelerine geri gönderilmelerinin planlanması bile bu meseledeki gayri-insani pragmatizmi gözler önüne sermektedir.

İlişkilerin tarihsel seyrine kabaca yeniden temas edecek olursak Afrika'daki İsrail varlığı uzun yıllar Libya'nın çabaları ile bloke edilmekteydi. Tabi ki şu an bunu amaç edinen bir Kaddafi artık ortalıkta yok. 1973'ten itibaren de İslam Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı'nın Afrika özelinde İsrail'den daha yüksek derecede nüfuz sahibi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Afrika'da İsrail'in serbest bir şekilde etki alanı oluşturmasını senelerce önleyen bir diğer ülke de Mısır'dı. Mısır ise, orta ve doğu Afrika'daki etkinliğini devam ettirse de bilhassa Arap Baharı'ndan sonra desteklenen askeri rejimiyle Doğu Akdeniz havzasındaki yeraltı, Kızıldeniz'deki ekopolitik ve Suudi Arabistan'la olan jeopolitik çıkarlarından mütevellit İsrail'in bölge siyasetine paralel politikalar takip etmektedir. Hal böyleyken İsrail'e Afrika'da hem de eskiden erişemediği Müslüman devletleri de kapsayacak şekilde geniş bir hareket sahası açılmıştır.

Afrika'daki İsrail varlığı uzun yıllar Libya ve Mısır'ın çabaları ile bloke edilmekteydi. Arap Baharı'ndan sonra demokrasi karşıtı rejimi ile Mısır, Doğu Akdeniz havzasındaki yeraltı, Kızıldeniz'deki ekopolitik ve Suudi Arabistan'la olan jeopolitik çıkarlarından dolayı İsrail'in bölge siyasetine paralel politikalar takip etmektedir.

İsrail'in Afrika'ya olan ilgisini açıklarken dış politikaya yön veren unsurlar içerisinde yer alan küresel trendleri takip etme eğilimini de göz ardı etmememiz gerekir. Sadece Afrika'nın batısında değil Kızıldeniz havzasında da küresel bir güç toplanması mevcuttur. Hemen tarihsel bir örnekle meseleyi açalım: 1956'daki Süveyş Krizi'nde ve devam eden yıllarda Cemal Abdünnasır'ın Tiran Boğazı'na blokaj koyması, İsrail ticaretini ne kadar zor duruma düşürdüğü bir gerçektir. Tabi ki bu sadece ticaretle sınırlı bir mesele değildi. Akdeniz'in doğusundaki küçük bir devletin Atlas Okyanusu'na ve Uzak Asya'ya açıla-

bilme kapasitesi sınırlanmış vaziyettedir. Bundan elli yıl kadar önce İsrail'in varoluşunu güvence altına almak için stratejik olarak varlık göstermek zorunda olduğu Doğu Afrika günümüzde Akdeniz gaz rezervlerinin Asya'ya taşınması için başlı başına büyük bir öneme sahiptir.

ABD'nin süper güç olması sebebiyle dünyanın her bölgesinde olduğu kadar Afrika'daki görünürlüğünün her anlamda fazla olması; Çin'in yükselişiyle birlikte Afrika'nın her köşesinde ekonomik anlamda etkisini hissettirmesi ve dahi Cibuti'de açmış olduğu üs sayesinde askeri bir varlık ortaya koyması; Yemen krizinden mütevellit Suudi Arabistan ve BAE'nin Afrika'nın doğusuna yönelik hamleleri; Türkiye ve Katar'ın başta Sudan ve Somali olmak üzere Afrika'ya yönelik ekonomik, kültürel ve askeri yönden yükselen bir ivme ile entegrasyonu milletlerarası rekabetin

bir sacayağını da bu coğrafyaya sabitlemiştir. İsrail'in Afrika açılımı bu minvalde değerlendirdiğimizde; gelişmeleri yakalamak ve oyunun dışında kalmamak adına yapılan zaruri bir hamle olarak okunabilir.

“

Filistin meselesinin Arap devletlerince ikinci plana atılması bile İsrail'in Afrika başta olmak üzere diğer Müslüman devletlere rahatça temas edebilmesine neden olmuştur.

”

Afrika Açılımı ile Gelen Yeni Kazanımlar Üzerine

İsrail'in dış politikada Müslüman ülkelere doğru yeni yaklaşımları benimsemesi başta Ortadoğu olmak

üzere Afrika kıtasında da yankı bulmaktadır. Afrika'daki Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelere etki edebilmek, İsrail için ilk başlarda kolay bir iş değildi. Bu fırsatın ortaya çıkmasında son on yılda bölgede yaşanan değişimlerin yeni kamplamalara yol açması ve bu minvalde yeni güvenlik parametrelerinin belirlenmesinin etkileri büyüktür. Bilhassa Suriye ve Yemen krizlerinde İran'ın etkinlik sahasını arttırması, İsrail için Arap dünyasına karşı bir şaşırtma argümanı geliştirilebilmesine neden olmuştur. İran diplomatik maharetlerini sergilerken, Arap devletleri pürdikkat onun her hareketini takip etmektedir. İsrail öncülüğündeki İran'ı “ortak tehdit” olarak kurgulama ise, Arap bloğunu kendisine yakınlaştırmaktadır. Senelerdir ABD ile müttefik olan Suudi Arabistan ve Ürdün'ün yanı sıra Mısır'da yine ABD desteğine sahip Sisi yönetiminin

İsrail ile yeni ilişkiler bina etmesi hiç de zor olmamıştır. Bu denkleme Suudi Arabistan ekseninde hareket eden Körfez ülkelerini de kolayca dahil edebiliriz.

Filistin meselesine girecek olursak hem konudan sapmış oluruz hem de epey mesai harcamamız gerekir. Lakin Filistin'in öneminin Arap devletlerince gözardı edilebilecek bir konuma kayması bile İsrail'in Afrika başta olmak üzere diğer Müslüman devletlere rahatça temas edebilmesine neden olmuştur. Umman'dan tutalım da Çad'a kadar bahsettiğimiz devletlerin diplomatik hareket kapasiteleri ve ekonomik verileri bellidir. Bu ülkelerin kendi başlarına inisiyatif almaktan ziyade Suudi Arabistan ve Mısır gibi çok yönlü ilişkiler tesis ettikleri devletlerin adımlarını takip etmeye çalışırlar. Bu yüzden İsrail tarafından gelecek inisiyatifleri kendi

toplumları için değerlendirirken önelerindeki örneklere bakacaklardır.

Genel itibariyle, İsrail'in Afrika'ya dönüş politikası bir "treni kaçırmama"

ve "kârı ne kadar maksimize edebilirsem edeyim" çabası olarak görülebilir. Başbakan Netanyahu'nun samsasyonel başlıklarla medyaya sunmuş olduğu bu açılımın uzun soluklu bir ittifak süreci mi olacağı şimdilik belirsiz. İsrail'in mevcut argümanı Afrika'nın ezilen halklarını kazanmaya yönelik olsa da hem iç politikada Afrika kökenli mültecilere uygulanan önlemler hem de yakın geçmişe kadar Afrika'da desteklenen rejimler İsrail'in üstündeki soru işaretini, en azından toplumsal hafızada, kolay kolay kaldırmayacaktır. Öte yandan, Afrikalı devletler Müslüman ya da gayri Müslim nüfus çoğunlukta olsun, başta AB, ABD ve Çin tarafından mali programlarla desteklenmektedir. Afrika'ya Türkiye'nin yapmış olduğu açılımda onu denge kurucu pozisyona getirmektedir. Her ne kadar Körfez hattı ve Kızıldeniz havzasında etkin yeni dostlar edinse de İsrail'in Afrika'daki ittifak arayışının diplomatik çerçeve içerisinde önceden belirlenmiş konularla sınırlı kalacağını bilhassa da Filistin meselesi özelinde Müslüman coğrafyadaki toplulukların vicdanında işinin tahmin edilenden daha zor olacağı kanaatindeyim.

RUSYA'NIN İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNDE ARABULUCULUK GİRİŞİMİ

Rusya, yakın dönemde İsrail-Filistin sorununda taraflarla iletişimini artırarak, 2014 Nisan ayında son bulan barış görüşmelerini Moskova'da yeniden canlandırmaya çalışmaktadır.

Halit Gülşen

Araştırmacı

Son on yılda, Ortadoğu'da giderek daha güçlü bir aktör konumuna gelen ve son olarak Suriye müdahalesiyle bölgede "oyun değiştirici" olabildiğini gösteren Rusya'nın bu başarısının altında hiç şüphesiz pragmatizm ve politik gerçekçilik yatmaktadır. Rusya uyguladığı Ortadoğu politikasında; İsrail-İran, Suudi Arabistan-İran, Katar-Suudi Arabistan, Filistin-İsrail, İsrail-Suudi Arabistan gibi bölgenin öne çıkan ülkeleri arasındaki sorunlarda tüm taraflarla aynı anda görüşebilen nadir ülkelerden biri haline gelmiştir.

İzlediği gerçekçi dış politikayı güç unsurlarıyla orantılı olarak des-

tekleyerek bölge ülkeleri için ABD'ye alternatif bir "müttefik" olarak ortaya çıkma imkanını yakalayan Rusya, yakın dönemde İsrail-Filistin sorununda taraflarla iletişimini artırarak, 2014 Nisan ayında son bulan barış görüşmelerini Moskova'da yeniden canlandırmaya çalışmaktadır. Nitekim Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2018'deki yıllık Valdai konuşmasında sarf ettiği şu sözler Rusya'nın İsrail-Filistin sorununa

verdiği önemi de yansıtmaktadır: "Ortadoğu'nun tüm sorunlarının temelinde Filistin-İsrail sorununun çözümü yer alıyor. Bu nedenle söz konusu sorunun çözüme kavuşturulması, İsrail'le Filistin arasında doğrudan temasların olması, onlarca yıldır devam eden bu krizin çözümüne yönelik çok taraflı çabaların yeniden başlaması için her şey yapılmalı."

Putin'in ifadesinde de yer aldığı gibi Rusya, krizin çözümüne yö-

nelik bir girişimde bulunarak Kasım 2018'de tarafları Moskova'da bir araya gelmeye davet etmiştir. Filistin Devlet Başkanlığı Sözcüsü Nebil Ebu Rudeyne Rusya'nın bu çağrısına, "Başkan Abbas, Başkan Putin'in böyle bir toplantı talebini, mevcut başbakanla veya seçimlerden sonra gelecek herhangi bir İsrail başbakanı ile adil, kalıcı barışı sağlamak için her zaman olumlu yanıtlamaya hazır." ifadeleri ile yanıt vermiştir. İsrail Başbakanı Bin-yamin Netenyahu da Filistin tarafıyla Moskova'da bir araya gelmeye olumlu yaklaştığını açıklamıştır.

Rusya'nın çağrısı üzerine tarafların olumlu tutumu ilk meyvesini Şubat 2019'da vermeye başlamıştır. Filistin'den bir heyet 12 Şubat'ta Moskova'yı ziyaret ederken, 27 Şubat'ta ise Netenyahu Rusya Devlet Başkanı Putin ile Moskova'da bir araya gelmiştir. Her ne kadar taraflar arasında doğrudan bir görüşme zemini henüz sağlanmamışsa da iki ülke yetkililerinin iki hafta arayla Moskova'yı ziyaret etmesi, ilerleyen dönemde Filistin ve İsrail liderlerinin Rusya'da bir araya gelebileceğine dair işaretler vermektedir.

İsrail-Filistin Sorununda Rusya'nın Tutumu

İsrail'in 1948'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ilk tanıyan ülkelerden biri olan Sovyetler Birliği, Filistin'in vefat etmiş olan eski lideri Yaser Arafat'ın 1988'de Filistin'in bağımsızlığını ilanı sonrasında da 1967 sınırını temel alarak Filistin devletini tanıdığını açıklamıştır. Putin'in iktidara gelmesinin ardından geçmiş yıllarda

ihmal ettiği Ortadoğu coğrafyası ile ilişkilerini yeniden güçlendirme sürecine giren Rusya, İsrail ve Filistin'deki tüm taraflarla sürekli temas halinde olmayı tercih etmiştir.

Bu bağlamda, 2006'da Filistin Özerk Yönetimi tarafından gerçekleştirilen demokratik seçimleri Hamas'ın kazanması Rusya tarafından bir sorun olarak görülmemiştir. Hamas yetkililerini Moskova'da ağırlamaktan çekinmeyen Rusya, bu konuda İsrail ve ABD tarafından yöneltilen eleştirilere kulak tıkamayı tercih etmiştir. Rusya'nın Hamas konusundaki bu tutumu, Sünni Müslüman dünyada memnuniyetle karşılanmıştır.

Rusya, İsrail-Filistin sorununda Nisan 2017'de önemli bir hamlede bulunarak Batı Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanıdığını açıklamıştır. Bununla birlikte Doğu Kudüs'ün gelecekte kurulacak olan Filistin devletinin başkenti olarak kabul edeceğini vurgulamıştır ki Rusya zaten bu konuda daha önce de beyanatlarda bulunmuştur.

İsrail-Filistin sorununda önemli bir krizi tetikleyen, ABD'nin Mayıs 2018'de İsrail Büyükelçiliği'ni Ku-

düs'e taşıma kararına da tepki gösteren Rusya, Filistin-İsrail sorununda tek çözüm yolunun diyalogdan geçtiğini birçok kez vurgulamıştır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, bu konudaki gelişmeler üzerine yaptığı açıklamada, "Uluslararası toplumun kararları ile belirlenen anlaşmaların tek tarafı olarak buna benzer şekilde revize edilmesi mümkün değildir." ifadesini kullanmıştır.

ABD Başkanı Donald Trump uzun süredir üzerinde çalıştığı ve İsrail-Filistin sorununun çözümüne yönelik "Yüzyılın Anlaşması" olarak adlandırılan plana da Rusya karşı çıkmakta ve sorunu daha da kötü hale getireceğini dile getirmektedir. Nitekim söz konusu "planının", Filistin devletini kurmak için Sina topraklarının bir bölümünün alınmasını öngördüğü ya da planın Kudüs'ün tamamının İsrail'e bırakılması ve Batı Şeria'daki yasa dışı Yahudi yerleşim birimlerinin büyük bölümünün varlığını sürdürmesi gibi maddeler içerdiği basına yansımaktadır. Ayrıca Filistinli mültecinin geri dönüş hakkının planda yer almadığı ve Kudüs'ün kenar mahallelerinden birinin Filistin'e başkent olarak önerildiği ifade edilmektedir.

Rusya, şu ana kadar ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin İsrail-Filistin barış görüşmelerindeki başarısızlığına dikkati çekmektedir. Batı'nın tarafları bir araya getirmesine rağmen soruna çözüm bulmakta yetersiz kaldığını ve özellikle de ABD'nin İsrail yanlısı tek tarafı politikası nedeniyle arabulucu olma imkanını yitirdiğini iddia eden Rusya, 2016 yılında tarafların Moskova'da bir araya gelmesi için öneride bulunmuş, ancak bu görüşmeyi gerçekleştirememiştir. Rusya benzer çağrını bu kez Kasım 2018'de yapmış ve hem Filistin hem de İsrail tarafından olumlu yanıt almıştır. Nitekim Şubat 2019'da Filistinli ve İsrailli yetkililerin Moskova'ya gelmesi bu çerçevede değerlendirilmeye müsaittir.

Filistin Heyetinin Moskova Ziyareti

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve İslami Direniş Hareketi (Hamas) yetkililerinden oluşan bir heyet, Rusya'nın daveti üzerine 12 Şubat 2018'de Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Moskova'da gerçekleşen iki günlük konferansta Filistinli gruplar içindeki sorunlar ele alınmıştır. Hamas'ı Siyasi Birim üyeleri Musa Ebu Merzuk ve Hüsam Bedran, FKÖ'yü ise Merkez Komitesi üyeleri Azzam el-Ahmed ve Ruhi Fettuh'un temsil etmiştir.

Ziyaret esnasında Filistin heyeti ile bir araya gelen Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Filistin-İsrail arasındaki durumun kendileri açısından son derece endişe verici olduğunu dile getirmiştir. Lavrov, ABD'yi de mevcut politikası ne-

deniyle eleştirerek, “ABD'nin Ortadoğu sürecine ilişkin sunduğu 'Yüzyılın Anlaşması' şu ana kadar yapılan her şeyi yok eder.” ifadelerini kullanmıştır.

Hamas Siyasi Büro Üyesi Musa Ebu Merzuk ise konuya dair açıklamasında Lavrov ile benzer bir noktaya temas ederek ABD'nin “Yüzyılın ‘Anlaşması’” planına tepki göstermiştir. Filistin-İsrail arasındaki krizin çözümü için, “Gazze'nin statüsü konusunda tüm müzakerelerin durdurulması, Kudüs'ün Filistin'in başkenti olarak tanınması, Filistinli mültecilerin geri dönmesi ile Gazze ve Batı Şeria'nın birleşik bir yönetimle ulusal birlik haline getirilmesi gerektiğini” vurgulamıştır.

Filistin heyetinin Moskova'daki bu temasları ve iki gün süren toplantıları, kendi içindeki sorunların masaya getirilmesi ve konuşulması açısından da önemli bir imkân yaratması açısından kayda değerdir.

Netanyahu-Putin Görüşmesi

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 27 Şubat 2019 tarihinde Moskova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. 17 Eylül 2018 tarihinde İsrail Hava Kuvvetleri'nin Suriye'ye yönelik saldırıları esnasında, Rus istihbarat toplama uçağı Il-20M'yi kendisine kalkan olarak kullanarak Suriye hava savunma sistemi tarafından vurulmasına neden olmasının ardından iki ülke arasında yaşanan gerilimin, bu ziyaretle geride bırakıldığı görülmektedir. Nitekim, görüşmeye dair açıklamada bulunan üst düzey bir İsraili yetkili, uçak krizinin geride kaldığını ifade etmiştir. Gö-

rüşmeye dair basına yansıyan açıklamalarda bu olaydan neredeyse hiç söz edilmemesi, İsraili yetkilinin ifadelerini teyit eder niteliktedir.

Netanyahu'nun görüşmenin basına açık bölümünde yaptığı İran vurgusu dikkati çekmektedir. İran'ın bölge için en büyük tehdit olduğunu öne süren İsraili lider, “Bu tehdidin bertaraf edilmesi için elimizden geleni yapacağız.” ifadelerini kullanmıştır. Putin ise kısa açıklamasında ikili ticari ilişkileri ön plana çıkartarak, bölgedeki güvenlik konularının da ele alındığı belirtmekle yetinmiştir.

Tarafların görüşmesinde Suriye ve İran meselelerinin ön plan çıktığı görülse de Kremlin Basın Servisi'nden yapılan açıklamada iki liderin, İsrail-Filistin meselesini de ele aldıkları kaydedilmiştir. Nitekim Netanyahu'nun Filistin tarafı ile Moskova'da görüşme ihtimali hakkında, “Barışı isteyen veya barışa yanaşan bir Filistinli liderle sadece görüşmem barışı sağlamak için yeterlidir.” açıklaması da Rusya'nın çağrısının ele alındığını göstermektedir.

İsrail şu an için Moskova'da bir görüşme çağrısına olumlu yanıt vermiş olmasına rağmen bunun kısa vadede gerçekleşmesi beklenmemelidir. Çünkü İsrail'de yaklaşan seçimler ve ülke içindeki aşırı sağın gücü bu görüşmenin kısa vadede gerçekleşmesini güçleştiren unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Değerlendirme

Rusya BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyesi ve Ortadoğu Dörtlüsü Üyesi olmanın sağladığı imkanla her iki ülkenin dikkate almak zorunda olduğu bir konumda bulunmaktadır. Ayrıca çözümün bir parçası olması beklenen ABD'nin özellikle büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı ve “Yüzyılın Anlaşması” olarak ileri sürdüğü şartların Filistin tarafından şiddetle reddedilmesi, Rusya'nın elini kuvvetlendirmektedir.

Rusya, yaklaşık 25 milyonluk Müslüman nüfusu ve İsrail'e göç eden bir milyona yakın Rus Yahudisi sayesinde iki ülke ile de dini ve kültürel bir köprü kurabilmektedir. İsrail'in İran merkezli güvenlik endişesini Suriye üzerinden sınırlandırabilirken, Hamas dahil Filistin'deki tüm gruplarla bir araya gelebilmektedir.

Her ne kadar, Rusya'nın İsrail-Filistin sorununda yeni olmayan arabulucu olma çalışmalarının bu defa müspet bir sonuç verip vermeyeceğini zaman gösterecek olsa da bu girişimin Sünni Müslüman dünyada Suriye müdahalesi nedeniyle yara alan Rusya imajının ve algısının düzelmesine katkı sunacağı muhakkaktır.

KÖRFEZ-İSRAİL İTTİFAKI

2003 yılındaki Irak işgali ve 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı süreci, bölgede geçmişte konsolide olan bu ittifak yapılanmalarında birtakım değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimin en dikkat çeken tarafı hiç şüphesiz statükocu blok ile İsrail arasında ortaya çıkan yakınlaşmadır.

Dr. Necmettin Acar

Araştırmacı

Ortadoğu bölgesi tarihsel olarak kabaca İran'ın liderlik ettiği Suriye, Hizbullah ve Hamas'dan oluşan "revizyonist" blok ile Suudi Arabistan'ın liderlik ettiği küçük Körfez monarşileri, Ürdün, Mısır ve Yemen gibi ülkelerden oluşan "statükocu" blok arasında askeri/ideolojik rekabete sahne olmaktadır. Bölgedeki bu rekabet, her iki bloğun Batı ile kurduğu ilişkinin biçimiyle, ABD ve İsrail tarafından tanımlanan bölgesel statükoya karşı tutumları ile yakından alakalıdır. Statükocu bloğun Batı ile iyi ilişkiler geliştirip ABD ve bölgedeki en önemli müttefiki olan İsrail tarafından tanımlanan statükoyu korumayı, revizyonist bloğun ise Batı ile düşmanca ilişkiler geliştirip ABD ve bölgedeki en önemli müttefiki olan İsrail tarafından tanımlanan statükoya karşı koymayı temel dış politika

gündemi olarak kabul etmesi bu rekabetin temel sebebidir. Suudi Arabistan'ın liderlik ettiği blok için statüko; içeride yönetici ailelerin devleti yönetme imtiyazına, iktidar ve servet dağılımı üzerinde yönetici ailenin tekeline, yönetilenlerin kısıtlı siyasi ve medeni haklarına, dışarıda ise Batı ile ılımlı ilişkilere dayanmaktadır. İran ise bölgede devrimci ideallerini yaymak, kendisine yakın topluluklar arasındaki potansiyel liderliğini pekiştirmek ve bu şekilde komşu ülkelerdeki nüfuzunu artırmak istemektedir. Ayrıca İran, bölgeye dönük Batı müdahalesini ve İsrail'in varlığını kendi güvenliği açısından tehdit olarak görmektedir.

2003 yılındaki Irak işgali ve 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı süreci, bölgede geçmişte konsolide olan bu ittifak yapılanmalarında birtakım değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimin en dikkat çeken tarafı hiç şüphesiz statükocu blok ile İsrail arasında

da ortaya çıkan yakınlaşmadır. 2009 yılındaki İsrail-Hizbullah savaşında Suudi Arabistan'ın gizlice İsrail'e yardım ettiği geçtiğimiz günlerde basına yansıdı. 2019 yılı Şubat ayının ortasında Varşova'da ABD, İsrail ve BAE-Suudi ekseninin liderlik ettiği Körfez ülkelerinden üst düzey katılımın olduğu İran karşıtı konferansta Bahreyn dışişleri bakanı Halid bin Ahmet el-Halife'nin; "İran tehdidi ile mücadele etmek Filistin davasından daha önemlidir" şeklindeki konuşması ve bu konuşmanın İsraili yetkililer tarafından kamuoyuna sızdırılması statükocu bloğun İsrail ile ne kadar yakınlaştığını ve artık tarafların bu yakınlaşmayı gizleme ihtiyacı duyma-

dığını gösteren en önemli gelişme olmuştur.

Suudi liderliğindeki statükocu blok ile İsrail arasında son dönemde alenileşen bu yakınlaşma Irak işgali ve Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan küresel ve bölgesel gelişmelerle yakından alakalıdır. Küresel düzlemde meydana gelen en önemli tehdit ABD'nin bölgeye dönük politikasında yaşanan değişimdir. Bu değişimin iki temel sebebi bulunmaktadır; 2000'li yılların başından itibaren ortaya çıkan kaya gazı devrimi ile ABD'nin "tam enerji bağımsızlığı" rüyasını gerçekleştirmesi ve yükselen Çin tehdidini dengelemek için ABD'nin "Asya Pivot" stratejisi ile yönünü Pasifik bölgesine dönmesi. Her ne kadar enerji kaynaklarının kontrolü ABD küresel hegemonyası ve ABD dolarının rezerv para niteliğini koruması için son derece

önemli olsa da ABD'nin Ortadoğu enerji kaynaklarına olan bağımlılığının azalması 1945 yılında Quincy zırhlısında Franklin D. Roosevelt ile Kral Abdülaziz İbn Saud'un imzaladıkları "güvenlik için petrol" zımnı anlaşmasını ortadan kaldırmıştır. Bu yeni durumun ABD-Suudi Arabistan ilişkilerinde değişime yol açması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu süreç ABD'nin, Ortadoğu'daki temel rolünü, müttefikleri için bir güvenlik garantöründen müttefiklerinin kendi güvenliklerini sağlayacak kapasiteye kavuşmaları için teşvik eden müttefik şeklinde değiştirme yönündeki eğilimini güçlendirmiştir.

Bölgesel düzlemde meydana gelen en önemli değişim ise Arap Baharının ortaya çıkardığı kargaşa ortamının İran'ın bölgesel politikadaki ağırlığının artması ile sonuçlanmasıdır. Bu süreçte yaşanan önemli gelişmeler İran'ın bölgesel politikadaki ağırlığını artırırken statükocu blok ile İsrail'in tehdit algılarında benzeşmelere yol açarak iki tarafın da birbirlerine yaklaşmasına yol açmıştır; Irak'ın ABD işgali sonrası İran nüfuzuna düşmesi, İran'ın Levant bölgesinde, Afrika Boynuzu'nda ve Kızıldeniz'de yükselen profili ve Arap Baharı süreci ile birlikte Suriye, Yemen, Bahreyn'de artan İran etkisi.

“

2003 yılında Saddam yönetiminin ABD işgali ile devrilmesinin bölgesel politikalar üzerindeki en önemli etkisi İran karşısında etkin bir bölgesel tamponun ortadan kalkması olmuştur.

”

ABD işgalini takip eden süreçte Irak bölgesel güç denkleminde çıkarak İran nüfuzuna düşmüştü. 2003 yılında Saddam yönetiminin ABD işgali ile devrilmesinin bölgesel politikalar üzerindeki en önemli etkisi İran karşısında etkin bir bölgesel tamponun ortadan kalkması olmuştur. Bu durum İran, Suudi Arabistan ve Irak'ı dengede tutan, daha da önemlisi İran ve Suudi Arabistan'ı birbirine bağlayan üçgen sistemin dağılmasına neden olmuştur. Suudi Arabistan'ı en çok etkileyen faktör Saddam aradan çekildikten sonra İran'ın bölgede daha fazla nüfuz ve güç kazanmıştır. Bu şekilde Suudi Arabistan, ABD'nin Saddam yönetimini ortadan kaldırarak bölgesel hegemonya peşinde koşan İran'a büyük bir iyilik yaptığını değerlendirmiştir.

Irak'ın İran nüfuzuna düşmesi aynı zamanda İran ile Suriye arasında bir kara bağlantısının kurulmasını da sağlamıştır. Suriye İran için Bereketli Hilal bölgesine güç projeksiyonu açısından çok önemli bir müttefiktir. Çünkü İran, Lübnan ve Filistin'deki Hizbullah, Hamas, İslami Cihat gibi örgütlere silah ve lojistiği büyük oranda Suriye üzerinden sağlamaktadır. Özellikle 2006 yılındaki İsrail-Hizbullah ve 2009 İsrail'in Gazze saldırısını

takip eden dönemde İran, bölgedeki örgütler üzerindeki nüfuzu sayesinde savaş ve barış kararlarını etkileyebilecek bir kapasiteye ulaşmıştır.

Son olarak Arap Baharından kısa bir süre önce İran'ın etkili olmaya başladığı başka bir alan olarak Afrika Boynuzu ülkeleri ön plana çıkmıştır. Nükleer programından kaynaklı uluslararası yaptırımlar sebebiyle Ortadoğu bölgesinde tecrit edilen İran, Eritre, Sudan ve Cibuti gibi Afrika Boynuzu ülkelerine yönelerek ekonomik gücünü ve bölgedeki askeri etkinliğini azami düzeye çıkarmak için girişimlerde bulunmuştur. Afrika Boynuzu ülkeleri buldukları jeopolitik alan itibarıyla İran'ın Suriye, Lübnan ve Filistin'deki taraftarlarına silah ve mühimmat sağlamak için gereken deniz bağlantısı açısından da kritik önemdedir. Ayrıca Yemen'de devam eden iç savaşta İran destekli Husilere yönelik yardımlar da bu rota üzerinden ko-

layca sağlanabilmektedir. İran bu süreçte Sudan, Eritre ve Cibuti gibi ülkelerle çok sayıda ekonomik ve askeri anlaşmalar imzalamaya muvaffak olmuştur. Sudan ile imzalanan anlaşmalar gereğince Sudan silahlı kuvvetleri İran tarafından eğitilmiş, ülkenin silah endüstrisinin kurulmasında İranlı uzmanlar istihdam edilmiş, Eritre yönetimi ise ülkede bir İran askeri üssü kurulmasına müsaade ederek Assab limanını İran donanmasının erişimine açmıştır. Bu süreçte İran Kızıldeniz bölgesinde etkili olmaya başlamıştır. Böylece İran 2010 yılında Arap Baharı başlamadan önce Ortadoğu bölgesinde statükocu blok karşısında büyük oranda etkinlik kazanmıştı.

Arap Baharı sürecinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA)'da yaşanan sokak hareketleri ise statükocu blok açısından üç önemli tehdidi açığa çıkarmıştır. Birincisi; Suriye, Yemen ve Libya'da iç savaşların yol açtığı kargaşa ortamı bir ta-

raftan düzensiz göç, silah kaçakçılığı ve terörizmin alan kazanması gibi sorunlara yol açarken diğer tarafta bu ülkelerde merkezi yönetimlerin çökmesi ile oluşan güç boşluklarını İran gibi rakip bir gücün doldurması için uygun ortam yaratarak statükocu bloğun elini zayıflatmıştır. İkincisi; Arap Baharı sürecinin bölgenin önemli ülkelerinin ulusal gücünde oluşturduğu aşınma bölgedeki güvenlik açığını artırmıştır. 2003 yılında Irak'ın ABD tarafından işgali ile Irak'ın bölgesel güç denkleminde çıkıp İran etkisine düşmesine ilaveten Mısır gibi önemli bir gücün Arap Baharı sürecinde yaşadığı ulusal güç kaybı bölge genelindeki statükocu yanlısı cepheyi zayıflatmış, Kızıldeniz ve Levant bölgesinde İran'ın doldurmaya hevesli olduğu güç boşluklarına yol açmıştır. Son olarak Arap Baharı öncesi dönemde var olan İran liderliğindeki Şii revizyonist blok ile Suudi Arabistan liderliğindeki Sünni statükocu blo-

ğa ilaveten Arap Baharı ile Türkiye-Katar ve Müslüman Kardeşler dayanışması demokrasi yanlısı alternatif bir Sünni bloğun oluşumuna zemin hazırlayarak Suudi liderliğindeki statükocu Sünni bloğu ortasından çatlatmıştır. Yeni oluşan bu alternatif demokrasi yanlısı Sünni bloğun bölgesel sorunlarda (örneğin Filistin sorunu) İran liderliğindeki revizyonist blok ile benzeşen politikalar benimsemesi bölgedeki statükocu bloğu zayıflatan bir sonuç doğurmuştur. Arap Baharı sürecinde Suudi müttefiki rejimlerin yaşadığı güç kaybı ve Türkiye'nin de İran gibi yönünü Ortadoğu'ya dönmesi Suudilerin elini zayıflatan bir gelişme olmuştur.

“

Suudi liderliğindeki bloğun İsrail ile yaklaşması Irak işgali ile Arap Baharı sürecinde artan İran tehdidine ve statükocu bloğun önemli ülkelerinin yaşadığı ulusal güç kaybına dayanmaktadır.

”

Son dönemde statükocu blok ile İsrail'in alenileşen yakınlaşmaları her iki tarafın ortak çıkar ve güvenlik algısına dayanmaktadır. İsrail açısından bu yaklaşma ülkenin kuruluşundan itibaren bölgedeki yalnızlığından kurtulması anlamına geldiği gibi İran karşısında oluşan bu bloğa katılmak suretiyle en önemli bölgesel rakibi olan İran'ı da dengeleme imkanı vermektedir. Ayrıca İsrail'in, Mekke ve Medine gibi İslam'ın en kutsal beldelerine hükmeden ve bu yüzden İslam dünyasında liderlik iddiasında bulunan, Suudilerle ya-

kınlaşması hem Filistin meselesinde elini güçlendirmiş olacak hem de bölge genelinde yürüttüğü saldırgan politikalarına bir ölçüde meşruiyet kazandıracaktır.

Suudi liderliğindeki bloğun İsrail ile yaklaşması Irak işgali ile Arap Baharı sürecinde artan İran tehdidine ve statükocu bloğun önemli ülkelerinin yaşadığı ulusal güç kaybına dayanmaktadır. İsrail ile yaklaşmak İran karşısında askeri kapasite sorunu yaşayan statükocu blok açısından yeni imkanlar yaratabilir. Yemen savaşı ve Katar krizi statükocu bloğun bölgesel krizleri, hele de bu krizlerin çözümü askeri kapasiteye dayanıyorsa, kendi imkanları ile aşmalarının olanak dışı olduğunu gösteren önemli işaretler olmuştur. Çünkü Hem Katar'da hem de Yemen'de statükocu blok çok önemli askeri/diplomatik/ekonomik kaynaklarını devreye koysalar da 2019 yılı başları itibarıyla, kendi lehlerine politik bir sonuç elde etmekten son derece uzaktırlar. Bölgenin en gelişmiş askeri/endüstriyel kapasitesine sahip ülkesi olan İsrail ile ittifak kurmak statükocu bloğun İran karşısında yaşadığı askeri kapasite sorununu aşmak için önemli sunacağını beklemektedirler. Halihazırda İsrail, Suriye ve Lübnan'da statükocu blok için de tehdit teşkil eden İran karşısında etkili operasyonlar yapmaktadır. Son dönemde Mısır'ın hava sahasını İsrail'e açarak Sina bölgesinde de terörle mücadele adı altında operasyonlar yapmasına izin vermesi İsrail'in askeri kapasitesinin bölge genelinde ortaya çıkan krizlerde caydırıcılığını ortaya koyan bir gelişme olmuştur. Yemen savaşında yaşanan askeri kapasite sorunları

da benzer şekilde BAE-Suudi ittifakını, yakın gelecekte İsrail'i Yemen savaşına dahil etmeye sevk edebilir.

İsrail ile Körfez arasındaki yaklaşmanın en önemli sebeplerinden biri de Mısır'ın Arap Baharı sürecinde içine düştüğü kargaşa ortamının ülkenin ulusal gücünde yarattığı aşınmadır. Nasır sonrası statükocu blok için güç ve istikrar kaynağı olan Mısır, İran'ın hem Levant hem de Kızıldeniz bölgesindeki nüfuzunu sınırlayabilecek en etkili aktör iken, son dönemde ulusal gücünde yaşanan aşınma Mısır'ın bu bölgelerde İran karşısındaki caydırıcılığını zayıflatmıştır. Bu süreçte Mısır'ın zayıflamasıyla Kızıldeniz ve Levant bölgelerinde oluşan güç boşluklarının İran tarafından doldurulma ihtimali statükocu bloğu İsrail'e yöneltmiştir.

Irak işgali ve Arap Baharı sürecinin bölgede statükocu bloğu zayıflatan sonuçlar doğurmasına ilaveten ABD'nin yönünü Asya-Pasifik bölgesine dönmeye başlaması Suudi Arabistan liderliğindeki statükocu bloğu endişelendirmiş, buna mukabil İran ve Türkiye gibi rakip güçlerin Ortadoğu siyasetinde etkili olacağı alanlar açmıştır. Bu süreçte Suudi Arabistan liderliğindeki statükocu blok bölgesel rakiplerini dengelemek için İsrail ile yaklaşmayı politik bir öncelik olarak görmeye başlamıştır. İsrail'in askeri/endüstriyel kapasitesi ve sahip olduğu nükleer caydırıcılık, kronik askeri kapasite sorunları yaşayan statükocu bloğu cezbeden en önemli husus olmuştur.

SURİYE’NİN YENİDEN İNŞA SÜRECİ ESAD REJİMİNE MEŞRUIYET KAZANDIRIR MI?

Suriye, jeopolitik önemi gereği Ortadoğu’da geçmişten günümüze önemli bir ülke olagelmıştır. Ancak 2011 sonrası ortaya çıkan krizin uluslararası boyut alması Suriye’yi çok daha önemli bir hale getirmiştir.

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Suriye iç savaşında geride kalan 8 yıl, Suriye’nin alt ve üst yapısının büyük oranda yıkılmasına yol açmıştır. Her ne kadar Suriye genelinde iç savaşın sona erdiğinden bahsetmek henüz mümkün değilse de bazı bölgelerde hayatın normale dönmeye başlaması yeni bir tartışmayı beraberinde getirmiştir: “Suriye’nin yeniden inşa süreci ne şekilde olacak ve bu sürece kimler katılacak?” Bu soru

üzerinden şekillenen tartışmalar uluslararası basında son yıllarda sıkça işlenmesine rağmen, Suriye’nin yeniden inşasında Suriye adına hangi yerel aktörün muhatap alınacağı sorusu pek de gündeme getirilmemiştir. Bunun sebebi olarak Beşar Esad’ın son dönemde gücünü konsolide etmesi ve inşa

sürecine katılacak aktörler için doğal muhatap olarak görülmesi yatıyor olabilir. Fakat Esad rejimini meşru görmeyen birçok ülkenin de Suriye’nin yeniden yapılandırılmasına katılmak istediği bilinmektedir. Bu çalışmada, Suriye’nin yeniden inşa sürecinin Esad rejimine ne gibi yansımaları olacağı

ve daha önemlisi uluslararası kamuoyunda rejime meşruiyet kazandırıp kazandırmayacağı sorusu tartışılacaktır.

Esad rejiminin Suriye’de başlayan barışçıl protestoları orantısız şiddet kullanarak bastırmaya çalışması, onun uluslararası toplumun gö-

zünde meşruiyetini kaybetmesine neden olmuştur. Bu sebeple, her geçen gün güç kaybeden ve iktidardan her an uzaklaştırılması beklenen Esad, 2015 yılında Rusya’nın Suriye iç savaşına müdahil olması ile yeniden güç kazanmaya başlamıştır. Gelinen noktada Esad’ın iktidardan uzaklaştırılma-

sına yönelik söylemler büyük oranda rafa kalkmış ve rejimle ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Özellikle Suriye’nin yeniden inşası için yapılan projeler ve aktarılması düşünülen finansal destekler rejimin muhatap alınması prensibine dayandırılmaya çalışılmıştır.

Esad rejiminin varlığını sürdürebilmesi için her türlü askeri, ekonomik ve siyasi desteği veren Rusya ve İran, bu sürecin doğal yatırımcıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Rejime yönelik tutumu nedeniyle bu iki ülke ile dolaylı olarak aynı yönde hareket eden bir diğer ülke ise Çin’dir. Çin, Suriye’nin yeniden inşası sürecinde rol alacağını birçok kez dile getirmekle birlikte rejimin kontrol ettiği bölgelerde yaptığı hastane, yol gibi çalışmalarla bu süreçte aktif rol alabilmesinin önünü açmıştır. Şubat 2018’de Çin’in Şam Büyükelçisi Qi Qianjin, yaptığı açıklamada Çin’in bu süreçte Esad rejimine daha fazla yardım sağlayacağını açık bir şekilde dile getirmiştir. Rusya ve İran gibi Suriye iç savaşının iki aktörünün rejime olan açık desteğinden sonra Çin gibi bir ekonomik süper gücün de Şam’a yardım edeceğini dile getirmesi kuşkusuz ki rejimin meşruiyet kazanmasında önemli bir etken olacaktır.

Rusya, Çin ve İran gibi ülkelerin yeniden yapılandırma sürecinde Şam’ı muhatap kabul etmeleri anlaşılabilir bir durumdur. Zira bu ülkeler, batılı güçlerin bölgede hegemonya kurmasından rahatsızlık duydukları için milli menfaatleri doğrultusunda Esad ile müttefiklik ilişkisine girmiştir. Fakat batılı ül-

başını çektiği blok Esad'ın Suriye'nin geleceğinde herhangi bir rol oynamaması gerektiğini düşündüğü için yeniden yapılandırmaya temkinli yaklaşmaktadır. Yeniden yapılandırma sürecinin başlatılmasının Esad'ın meşru kabul edilmesi anlamına geleceğini düşünmektedirler. İtalya, Avusturya ve Macaristan gibi ülkeler ise göç karşıtı tavrı sergilediklerinden dolayı bir an önce Şam ile iletişime geçilmesini savunmaktadır. İtalya Dışişleri Bakanı Enzo Moavero Milanesi'nin Kasım 2018'de yaptığı "Esad'ın muhatap alınabileceği ve ülkesinin Şam'da yeniden büyükelçilik açabileceği" yönündeki açıklaması bu blogun Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik isteğini ortaya koymaktadır. Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına

ve Esad'ın meşruiyetine yönelik tartışmalar Avrupa içinde alevlenirken AB, BM ile birlikte 12-24 Mart 2019 tarihinde Brüksel'de "Suriye ve Bölgenin Geleceğine Destek" konulu bir konferans yapmaya karar vermiştir. AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilci Federica Mogherini, Brüksel'de toplanan AB Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın ardından bu konuyla ilgili yaptığı açıklamada, BM Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen ile görüştiklerini ve Suriye'de siyasi bir geçişi desteklediklerini belirtmiştir. Dolayısıyla yapılacak bu konferans birçok açıdan problemin tartışılmasına ve paydaşlar arasında uzlaşmaya varılmasına olanak sağlayacaktır. Avrupalı siyasilerce yapılan açıklamalar dikkate alındığında konferansın ana tartışması, göçün engellenmesi ve siyasi geçişin sağlanması için Esad ile muhatap olunarak yeniden inşa sürecinin başlatılması ve Esad'ın hiçbir koşulda muhatap alınmaması gerektiği fikirleri ekseninde olacaktır.

Türkiye ise Suriye'nin yeniden inşasında etkin olabilecek bir ülke konumundadır. Halihazırda Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerinde inşa faaliyetleri yürüten Türkiye'nin, Koalisyon güçlerinin maddi desteği olması halinde Suriye sınırında oluşturulması beklenen güvenli bölgede de bu yapı faaliyetlerini yürütebileceğini Cumhurbaşkanı Erdoğan ifade etmiştir. Türkiye kendi nüfuzu altındaki bölgelerde, zaten yeniden inşa faaliyetlerini yürütmektedir. Fakat Türkiye'nin bu inşa faaliyetlerini daha ileriye taşıyarak oluşturulması muhtemel güvenli bölgede de sürdürebilmesi için Esad rejimi ile ne

tür bir etkileşime gireceği henüz belirsizliğini korumaktadır. Tüm bunların yanı sıra Suriye'de Türkiye'nin dahil olmadığı bir yeniden inşa sürecinin başlatılması pek mümkün gözükmemektedir.

“
Yeniden yapılandırmaya birçok ülke talip olsa da bu durum Esad rejimini doğrudan muhatap almayı gerektireceği için son derece kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle yeniden inşa sürecine katkı verecek ülkeler bunu kalıcı bir siyasi çözüm şartına bağlamak isteyecektir.

”
Suriye rejiminin son dönemlerde sahada edindiği kazanımlar, bölgesel ve uluslararası ölçekte güç kazanmasını sağlamıştır. Bu durum, Suriye iç savaşındaki sıcak çatışma boyutunun asgari düzeye inmesine yol açarken, rejim ile ilişkileri normalleştirme ve yeniden yapılandırma sürecinde etkin rol alma gibi konuları ön plana çıkarmıştır. Yeniden yapılandırmaya birçok ülke talip olsa da bu durum Esad rejimini doğrudan muhatap almayı gerektireceği için son derece kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle yeniden inşa sürecine katkı verecek ülkeler bunu kalıcı bir siyasi çözüm şartına bağlamak isteyecektir. Ancak siyasi çözüm olmaksızın Şam ile yeniden inşa üzerinden irtibat sağlanması, 8 yıllık iç savaşın Suriye halkı için ne gibi bir kazanım sağladığı sorusunun uluslararası kamuoyunda daha fazla sorgulanmasına neden olacaktır.

Irak'ta Abdülmehdi Hükümetini Bekleyen Güvenlik Problemleri

Abadi hükümeti, IŞİD ile mücadele ile özdeşleştirilirken, Abdülmehdi Hükümeti'nin yeniden imar hükümeti olması beklenmektedir.

Feyzullah Tuna Aygün
Araştırma Asistanı, ORSAM

Irak'ta 12 Mayıs 2018 tarihinde ülkeyi dört yıl yönetmesi beklenen hükümetin kurulması için yapılan parlamento seçimleri, hile şüpheleri ve yeniden sayım tartışmaları arasında 19 Ağustos 2018'de onaylanmıştır. Bunun üzerine parlamento yeni seçilen üyeleri ile ilk kez 3 Eylül'de toplanmıştır. Seçimler hakkındaki tartışmalar bir yana, parlamentonun toplanması ile hükümetin kurulması takvimi işlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda 15 Eylül'de

parlamento başkanı, 2 Ekim tarihinde de cumhurbaşkanı seçimleri yapılmıştır. Berham Salih, cumhurbaşkanı seçildikten sonra Adil Abdülmehdi'yi hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. 24 Ekim'de gerçekleştirilen parlamento oturumunda ise, Adil Abdülmehdi'nin belirlediği 14 bakan adayı parlamentodan güvenoyu alarak göreve başlamıştır. 22 kişilik kabinede çoğunluğun oluşması üzerine atanmış Başbakan Adil Abdülmehdi, aynı oturumda yemin ederek baş-

bakan olarak görevine başlamıştır. Yeni hükümetin kurulması ile birlikte Haydar El-Abadi Hükümeti resmen düşmüştür.

Yeni Kabinenin Kurulması

Adil Abdülmehdi liderliğinde kurulan yeni kabinede yer alan bakanların tek tek parlamentodan güvenoyu almasına rağmen, Koalisyon Geçici Otoritesi tarafından yürürlüğe konulan **Baas'tan Arındırma Politikası**'nın uygulanmasını denetlemek amacıyla 2008 yılında kalıcı hale getirilen ve "Baas'tan Arındırma Komisyonu" olarak da bilinen Hesap Verebilirlik ve Adalet Komisyonu, güvenoyu alan iki bakan Gençlik ve Spor Bakanı Ahmed El-Ubeydi ve İletişim Bakanı Naim Rubai'nin 2003 öncesi dönemde Baas Partisi ile ilişkili olduğunun tespit edildiğini açıklamıştır. Bu nedenle komisyon, iki bakanın görevden alınması için kaleme aldığı dilekçeyi parlamentoya sunmuştur. İki bakanın görevden alınması, kabinenin düşmesi için yeterli olmayacaktır. Ancak iki bakan haricinde kabine içerisinde yer alan diğer kişilerin de çeşitli nedenlerle görevden ayrılması ve alınması, çoğunluk oluşturmak için kritik düzeyde olan kabinenin yıpranmasına neden olabilir. Ülkeyi dört yıl yönetmesi beklenen hükümetin görev süresinin erken sonlanması ise, siyasi pazarlıkların yoğunlaşacağı yeni bir süreç ile siyasi karşıtlığı artıracak yeni bir döneme neden olabilir.

Terör ve 2019 Bütçesi

2003 ABD işgalinin ardından beşinci kez kurulan seçim sandıklarından sonra gücün barışçıl olarak

el değiştirmesi, seçim sürecinde yaşanan bütün sorunlara rağmen, Irak'ta hükümetlerin barışçıl olarak değişmesi normunun yerleştiğini göstermiştir. Buna rağmen Abdülmehdi Hükümeti'nin önünde büyük problemler bulunmaktadır. Abadi Hükümeti, IŞİD ile mücadele ile özdeşleştirilirken, Abdülmehdi Hükümeti'nin yeniden imar hükümeti olması beklenmektedir. Ancak Abdülmehdi'nin bu beklentiyi tamamlamasının önünde engeller bulunmaktadır. Bu engellerin başında ise; IŞİD ve PKK gibi terör örgütlerinin Irak sınırları içerisinde varlığını sürdürmesi, IŞİD işgali yüzünden sosyal yapı ve altyapının zarar görmesi ve bu nedenle IŞİD işgaline uğrayan bölgelerde ve IŞİD işgali yüzünden yeterli yatırımın yapılamadığı bölgelerde oluşan sosyal hareketler gelmektedir. Bu sosyal hareketler, Basra gösterilerinde görüldüğü üzere, taleplerinin karşılanmaması veya siyasiler tarafından verilen sözlerin zamanında yerine getirilmemesi üzerine tekrar başlayabilir. Diğer yandan, Federal Hükümet'in Basralılara verdikleri sözleri yerine getirebilmesi için 2019 bütçesinin parlamentodan geçmesi gerekmektedir. Haydar El-Abadi Hükümeti tarafından hazırlanan

2019 bütçe taslağı parlamentoya sunulmuştur. Ancak Abdülmehdi Hükümeti'nin bütçe taslağı üzerinde değişiklik yapması beklenmektedir. Parlamentoya sunulan bütçe taslağında IŞİD işgaline uğramış bölgeler için "yeniden imar" kalemi, beklentilerin üzerinde kalmıştır. Bu nedenle Irak eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Ninova Milletvekili Usame Nuceyfi, Anbar Milletvekili Cabir Cabiri gibi siyasetçiler bütçe içerisinde Ninova ve Anbar gibi vilayetler için yeniden imar kalemi oluşturulmaması üzerine Irak Yüksek Federal Mahkemesi'ne başvuracaklarını açıklamışlardır. Önceki yıllarda bütçenin yılın ilk ayları içinde parlamentodan onay alması, kamu hizmetlerinde aksamalara neden olmuştur. 2019 bütçesinin parlamento tartışmaları ve parlamento onayından sonra mahkemeye gitmesi ise, bütçenin alışılmışın ötesinde gecikmesine neden olabilir. Devlet mekanizmasının bu nedenle yavaşlaması, Mukteda Sadr tarafından Sairun Listesi ile hükümete "işleri yoluna koyması" için verilen bir yıllık sürede beklenen adımların atılmamasına neden olabilir. Sadr tarafından desteklenen Ahrar Bloku, daha önce Abadi kabinesinden çekilmiştir. Ancak 2018 seçimle-

rinde birinci liste olarak parlamentoda en fazla sandalyeye sahip olan Sairun Listesi'nin çekilmesinin etkileri, Ahrar Bloku'nun Abadi Hükümeti'nden çekilmesinden daha fazla olacaktır.

Terör örgütü IŞİD'in Irak'taki top- rak hakimiyetinin bitirilmesi son- rası gerçekleşen ilk seçimlerden sonra kurulan kabineyi dört yıl boyunca yönetmesi beklenen Abdülmehtdi'nin ise, Irak üzerinde etkili akım ile İran, ABD gibi aktörler arasında dengeyi bulmaya çalıştığı söylenebilir. Bu nedenle boş kalan bakanlıklar için atama- ların yapılması ertelenebilir. Diğer yandan, Başbakan Abdülmehtdi'nin farklı aktörlerin **kırmızı çizgileri** arasında sıkışması, daha önce bu- lunduğu Cumhurbaşkanlığı Yar- dımcılığı ve Maliye Bakanlığı gibi görevleri istifa ederek bırakması ile birlikte değerlendirildiği zaman başbakanlıktan da görev süresi olan dört yılı doldurmadan istifa edebileceği konuşulmaktadır.

Irak Hava Kuvvetleri, zaman zaman sınırın Suriye tarafına da operasyon düzenlemekte ve belirlediği hedefleri vurmaktadır. Sınır hattında oluşan bu güç boşluğu, IŞİD'e tekrar organize olma ve militan devşirme şansı verebilir.

IŞİD'in Ülkede Süren Etkisi

IŞİD'in Irak'taki alan hakimiyetinin sonlandırıldığı, 21 Kasım 2018 tarihinde dönemin Başbakanı Hay- dar El-Abadi tarafından ilan edil-

miştir. Ancak bu açıklamaya rağ- men şehirlerde IŞİD'e bağlı hü- creler, Irak-Suriye sınırındaki çöl- lerde ve küçük yerleşim yerlerinde ise IŞİD hakimiyetinin devam ettiği cepler bulunmaktadır. Hatta bazı bölgelerde gece vakitlerinde alan hakimiyetinin IŞİD'in eline geçtiği, çeşitli medya kuruluşlarında haber yapılmaktadır. Sınırın Suriye ta- rafında ise, IŞİD'in kontrolü altında bölgeler bulunması, sınır geçişle- rinin coğrafi koşullar nedeniyle kontrol edilmesindeki güçlüklerle birleştiği zaman terör örgütü için **güvenli barınak** (safe haven) sağ- lamaktadır. Bu **güvenli barınaklar**, terör örgütü üyelerine güvenlik güçleri tarafından yapılan operas- yonlardan kaçma fırsatı vermektedir. Bu nedenle Irak Hava Kuv- vetleri, zaman zaman sınırın Suriye tarafına da operasyon düzenle- mekte ve belirlediği hedefleri vur- maktadır. Sınır hattında oluşan bu güç boşluğu, IŞİD'e tekrar or- ganize olma ve militan devşirme şansı verebilir. Benzer bir durum; Federal Hükümet ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında yaşanan **tartışmalı bölgeler** me- selesi ve IKBY içerisinde güvenlik güçlerinin coğrafi koşullar ne- deniyle erişiminin zor olduğu dağlık bölgeler için de geçerliliğini sür- dürmektedir.

Terör örgütü IŞİD'in alan hakimiy- yeti sağladığı Ninova, Anbar, Se- lahaddin gibi vilayetlerde altyapı hasar görmüştür. Bu hasarın olu- şumunda iki farklı etken etkili ol- muştur. Bunlardan birincisi IŞİD hakimiyetinin sürdüğü dönemde şehirlere altyapı yatırımı yapıla- mamıştır. İkinci neden ise, IŞİD'e karşı askeri operasyonlar başlatıl- dığı zaman çatışmalar altyapının

büyük bir yıkıma uğramasına sebep olmuştur. Diğer yandan ise, IŞİD'le mücadele için arttırılan savunma bütçesi, bütçenin diğer kalemlerinin azaltılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle yüzde 70'in altına ta- mamlanma oranına sahip bütün yatırım projeleri ve yeni projeler durdurulmuştur. Kesintiler bu- nunla sınır kalmamış ve "Haşdi Şaabi Yasası"nın çıkmasıyla memur maaşlarına kesinti uygulanarak, Haşdi Şaabi finanse edilmiştir. Bu nedenle IŞİD'in Irak'taki varlığı sadece IŞİD işgali altında olan böl- gelerde değil, Irak'ın tamamında hissedilmiş ve Basra gibi güney vilayetlerinde gerekli altyapı yatırı- mını yapılamamıştır. Bu sorunun bir diğer yansıması olarak ise, ülke genelinde işsizlik artmıştır. Güney vilayetlerinde altyapı ve kamu hiz- metlerinde görülen eksiklikler iş- sizlik ile birleştiği zaman taban kaynaklı (grass-root) gösteriler çıkmıştır. Bu gösteriler bazı aşiretler tarafından desteklenmesine rağ- men, aşiret liderlerinin önderli- ğinde gerçekleşmemiştir. Aksine Basralıların gerçekleştirdiği gös- terilere aşiret ve kabile reislerinin destek verdiği söylenebilir. Banşıl olarak başlayan bu gösterilerde daha sonra göstericiler ve güvenlik güçleri tarafından şiddete başvuru- lmuştur. Bunun sonucunda onlarca gösterici ve güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. Aşiret ve kabile reisleri hükümet görevlileri ile anlaşmaya varmış ve aşiretler gösterici halkı baskılayarak gös- terilerin duraksamasına sebep ol- muştur. Ancak ilerleyen süreçte, Abdülmehtdi Hükümeti tarafından gerekli adımların atılmadığı ve bölgenin sorunları için çözüm üre- tilmediği takdirde gösteriler tekrar başlayabilir.

Güç Boşluğu

Diğer yandan, göreve başlama-sına rağmen kabineye; Savunma, İçişleri, Planlama, Kültür, Yüksek Öğretim Eğitim ile Göç ve Göçmenler bakanlıkları gibi sekiz bakanlığa henüz atama yapılmamıştır. Irak siyasetinde yazısız kural haline gelen kotalar doğrultusunda dağıtılması beklenen bakanlıklar hakkında henüz siyasi mutabakata varılmamıştır. Bu nedenle bakanlıklar vekaleten yürütülmektedir. Bu durum ise, PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinden dolayı kırılğan bir güvenlik iklimine sahip ülkede kırılğanlığı arttırmaktadır. Kırılğanlığa verilebilecek örneklerden biri ise, İçişleri ve Savunma bakanlıkları arasında süregelen şehirlerin güvenliğinin sağlanması tartışmasıdır. İçişleri Bakanlığı'na bağlı federal polis ve Savunma Bakanlığı'na bağlı ordunun terörle mücadele birlikleri gibi güçlerin aynı bölgelerde faaliyet göstermesi, güç boşluğunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü farklı birimler arasında, rekabet yüzünden bilgi paylaşımı sınırlı şekilde yapılmaktadır. Benzer bir güç - güvenlik boşluğunun federal hükümet ve IKBY arasında da yaşandığı söylenebilir. IKBY içerisinde faaliyet gösteren peşmerge güçleri ile Federal Hükümete bağlı güçler arasında da bilgi paylaşımı ve iş

birliğinin kısıtlı kaldığı söylenmektedir. Bu nedenle, Federal Hükümet ve IKBY arasında kalan ve coğrafi ulaşımın zor olduğu bölgeler, PKK ve IŞİD gibi terör örgütleri için **güvenli barınaklar** oluşmaktadır.

Irak'ta IŞİD'in askeri olarak mağlup edildiği açıklanmasına rağmen IŞİD'in farklı isim veya isimler altında yeniden ortaya çıkmaması için IŞİD'i ortaya çıkaran dinamiklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak gerek petrol fiyatlarının düşüklüğü gerekse savunma harcamalarının artırılmasından dolayı bu dinamiklerin ortadan kaldırılması için gerekli yatırımlar yapılamamaktadır.

IŞİD'in eylemlerinden dolayı yaşadıkları yerleri terk eden Iraklıların bir kısmı henüz evlerine fiziki şartlardan dolayı dönememiştir. Bütçenin üzerindeki tartışmalara ve farklı isteklere rağmen petrol varil fiyatının yıl boyunca ortalama 56 dolar olacağı tahmin edilmiştir. Petrol fiyatında gerçekleşen dalgalanmalar ise, Irak bütçesinin büyük bir kısmını oluşturan petrol gelirlerinin yıl boyunca farklılıklar göstermesine neden olabilir. Birçok vilayette sorunların çözülebilmesi için acil yatırım gerekmektedir. Bu nedenle hükümet tarafından

yatırım önceliklerinin tespit edilmesi ve bütçenin bu önceliklere göre düzenlenmesi elzemdir.

Diğer yandan ise, 2019 yılı içerisinde Irak'ta vilayet meclisi seçimlerinin yapılması beklenmektedir. Seçimlerin yaklaşması, federal hükümet ve IKBY tarafından popülist söylemlere başvurulmasına neden olabilir. Seçim yarışının farklı etnik gruplar arasında geçen Kerkük ve Ninova gibi Türkmen, Arap ve Kürtlerin beraber yaşadığı vilayetlerde ise popülist söylemlerin halk üzerinde olumsuz bir etki yaptığı ve beraber yaşama kültürüne zarar verdiği söylenebilir. Abdülmehdi'nin, IKBY ve Fransa'da yaşadığı dönemde Iraklı Kürt gruplar ile yakın ilişki kurduğu bilinmektedir. Federal Hükümetin Kerkük petrollerinin IKBY üzerinden Ceyhan Limanı'na taşınması konusunda IKBY ile anlaşmaya varması da, bu doğrultuda değerlendirilmelidir. Federal Hükümetin yeni kurulması ve IKBY parlamento seçimlerinin yapılarak hükümet kurulma sürecine geçilmesi Maliki ve Abadi Hükümetlerinden sonra federal hükümetin IKBY ile iyi ilişkilere sahip olacağı bir döneme geçilmesine neden olabilir. İlişkilerin doğrultusunu, 2019 bütçesinde ayrılan IKBY payının göstermesi beklenmektedir. IKBY bütçe payının Abadi döneminde nüfus bazlı olarak belirlenen yüzde 12'de bırakılmayarak yüzde 17'ye çıkarılması, ilişkilerin toparlanmasına neden olacaktır. Ancak Federal Hükümetin böyle bir adım atması yeniden imar için bütçeden pay isteyen vilayetlerdeki desteği azaltacaktır.

Irak'ta IŞİD'in Ayağa
Kalkma Çabaları:

DEĞİŞEN USUL VE DEĞİŞMEYEN IRAK

Her ne kadar "IŞİD ile mücadele" halen özellikle Suriye'deki ABD varlığı ve YPG'nin ABD tarafından desteklenmesinin bahanesi olsa da IŞİD'in son 3 senede yaşadığı büyük yenilgiler sonrası örgütün sahadaki askeri varlığı ciddi şekilde güç kaybetmiştir.

Ömer Behram Özdemir

Sakarya Üniversitesi
Araştırma Görevlisi

Halep kırsalı, Rakka, Musul, Anbar, Humus kırsalı, Şam kırsalı, Selahaddin, Diyala ve Kerkük kırsalında 2014-2015 arası dönemde, en üst seviyede faal olan ve geniş bir coğrafyaya -kısa bir süre de olsa- hükmeden IŞİD, bugün Suriye'de Deyrezzor kırsalında ufak bir alana sıkışmışken,

Irak'ta ise, hiçbir şehir veya kasaba üzerinde doğrudan hâkimiyeti kalmamıştır. Her ne kadar "İŞİD ile mücadele" halen özellikle Suriye'deki ABD varlığı ve YPG'nin ABD tarafından desteklenmesinin bahanesi olsa da İŞİD'in son 3 senede yaşadığı büyük yenilgiler sonrası örgütün sahadaki askeri varlığı ciddi şekilde güç kaybetmiştir. Suriye iç savaşını bir fırsat olarak değerlendiren ve hem Suriye'ye hem de bölge dışına genişleme imkânı bulan örgüt, bu savaş esnasında sadece yüksek sayılarda militan kaybı yaşamamış, aynı zamanda yönetim kadrosundan Ebu Ali el-Anbari, Hacı Bekir ve Ebu Muhammed el-Adnani gibi güçlü figürleri de kaybetmiştir. Kısaca özetlenirse ABD öncülüğündeki koalisyon operasyonları sonucunda İŞİD maddi kaynaklarında (hâkim olunan şehirlerden alınan vergi ve kaçakçılık gelirleri) ve insan kaynaklarında (on binlerce militanın haricinde çok sayıda üst düzey yönetici figür) büyük yıkım yaşamıştır. Bu yıkım, İŞİD'in "bi-

tişi", "yok oluşu" gibi gerçeklikten uzak yorumlara sebep olmuştur. Ciddi bir yenilgiye uğrasa da örgüt, son tahlilde "yok olmaktan" uzakta bir görüntü çizmektedir. Irak'ta bombalı saldırılar, suikastler ve baskınlar gibi eylemlerle tekrar güç toplayan örgüt, eski günlerindeki gibi doğrudan alan hakimiyeti yerine eylemler yoluyla kaos yaratan bir yapıya bürünmüştür.

“

Irak'ta bombalı saldırılar, suikastler ve baskınlar gibi eylemlerle tekrar gücünü toplayan örgüt, eski günlerindeki gibi doğrudan alan hakimiyeti yerine eylemler yoluyla kaos yaratan bir yapıya bürünmüştür.

”

Devletten Örgüte Dönüş

İŞİD'i bölgedeki diğer devlet-dışı aktörlerden ayıran en büyük farklardan biri, örgütün "devlet olma" iddiasıydı. Hâkim oldukları alanları

tek başlarına yönetmeleriyle ve "öteki" olarak hedefe bölgesel ve küresel devletleri koymasıyla da terör örgütleri arasında farklı bir yere sahip olan örgüt, üst üste gelen yenilgiler sonrasında güç toplamak adına tekrar eski usule yani klasik terör örgütü yapılanmasına döndü. Öncelikli hedef yeni topraklar ele geçirip buraları İŞİD sancağı altında yönetmek değil, örgütün tekrar alan bulabileceği bir kaos ortamı oluşturmak olmuştur. Hassan Hassan'ın "Halifelikten İsyançılığa" şeklinde betimlediği bu dönüşüm, İŞİD'in pek de yabancı olmadığı bir usul olduğu için örgüt yavaş şekilde de olsa Irak'ta tekrar kendini hissettirmeye başlamıştır. İŞİD üzerine uzmanlığıyla bilinen Aaron Zelin, örgütün 2011-2014 yılları arasındaki büyük yükselişinin temelinde 5 faktörün etkin olduğunu dile getirir: ABD'nin Irak'tan çekilişi ve Irak güvenlik güçlerinin zayıflığı, İŞİD'in kriminal yapılara sızması, Sünnilerin sıkıntıları, hapishane baskınları ve Suriye'deki cihad ortamı... Bugün

bakıldığında ise, bu 5 faktörden bir kısmının halen IŞİD hanesinde “artılar” olarak yer aldığını söyleyebiliriz.

İlk olarak her ne kadar 2014'teki kadar dağınık ve düzenden uzak olmasa da Irak güvenlik güçleri ve istihbarat unsurlarının hâlâ IŞİD'e karşı dönem dönem yetersiz kaldığını görmekteyiz. 2018 yılı içerisinde IŞİD'in Irak içerisinde gerçekleştirdiği terör saldırılarına bakıldığında önceki senelere göre özellikle şehir merkezlerinde ciddi bir düşüş görülmekle birlikte kırsalda örgütün halen çok etkin saldırılar yapabildiği görülmektedir. Saldırıların gerçekleştiği bölgeler ve taktikler IŞİD'in yeni rotasını işaret ederken, Irak güvenlik güçlerinin IŞİD'e karşı halen zafiyet gösterdiğinin de tasdiki niteliğindedir. Irak uzmanlarından Michael Knights'a göre, IŞİD, 2018 yılında ayda ortalama 127,1 saldırı gerçekleştirirken, 2017'de bu sayı ayda 490,6'ydı. 2017'ye kıyasla ciddi bir düşüş görülmekle birlikte saldırı girişimlerinin halen üç haneli sayılarda olması dikkate değerdir. Knights, Anbar ve Selahaddin gibi IŞİD'in bir dönem oldukça güçlü olduğu bölgelerde saldırıların sayılarının ciddi bir şekilde düştüğünü; buna karşın “etkin saldırıların” arttığını dile getirmiştir. Buna göre Anbar'daki saldırıların içerisinde “etkin saldırıların” oranı son 1 senede %30'dan %49'a çıkarken, Selahaddin'de bu yükseliş %42'den %60'a şeklinde gerçekleşmiştir. Diyala'da etkin saldırıların oranı yarı yarıya durumdayken, Musul ve çevresinde ise şehir merkezlerindeki eylemlerin ciddi şekilde düşmüş olmasına rağmen gerçekleştirilen saldırıların %62'si

etkin saldırı olmuştur. Kerkük, Irak'ta IŞİD'in en fazla terör saldırısını gerçekleştirdiği bölge olurken, %50'si etkin olan saldırıların seviyesi bilhassa 2018'in ilk yarısında neredeyse 2013 yılı seviyelerine çıkmıştır. Örgütün bu dönemde Irak genelinde gerçekleştirdiği eylemlerin yarısından fazlası etkin saldırı sınıfında olmuştur. Bu dönemde Irak ordusu ve Haşdi Şabi unsurlarının kontrol noktalarına gerçekleştirilen onlarca baskın ve sahte kontrol noktaları kurularak Irak güvenlik güçlerinin pusuya düşürülmeleri gibi hadiseler, askeri birlikler ve istihbari unsurların IŞİD ile mücadelede yaşadıkları sıkıntıların resmidir. IŞİD'in 2018'de en zayıf eylemselliği Bağdat çevresinde göstermesi ise, Irak güvenlik ve istihbarat birimlerinin en azından başkent ve çevresinde eskiye nazaran daha etkin olduklarını göstermektedir.

“

Knights, Anbar ve Selahaddin gibi IŞİD'in bir dönem oldukça güçlü olduğu bölgelerde saldırıların sayılarının ciddi bir şekilde düştüğünü; buna karşın “etkin saldırıların” arttığını dile getirmiştir.

”

İkinci olarak Irak'ta IŞİD'i besleyen mağdur edilmiş, dışlanmış Sünni sosyolojisinin halen pek değişmediğini söyleyebiliriz. Zira IŞİD'in sahadaki yenilgileri sonrası askeri zaferin sosyal anlamda da zafere dönüşmesi için Irak hükümeti Sünnilerin dışlanmışlığını engelleyecek ciddi bir reforma girişmedi. Kürtlerin kendilerini nispeten temsil edebildiği, Şiilerin güvenlik güçleri başta olmak üzere sahip olduğu

iktidara karşın Sünni siyasetçilerin işlevsizliği, Sünni kitle için siyasetin çekici bir rota olmasının önüne geçmektedir. Kürtler ve Şiiler içerisindeki çeşitli liderlerin aksine Sünnilerin birleştirici ve güçlü bir siyasi figüre sahip olmaması, olası bir yeni çatışma döneminde IŞİD'in yine bir güç merkezi haline gelmesi için uygun zemin hazırlamaktadır.

Siyasetteki alternatifsizlik ve çözümsüzlük Sünni kitle için bir umutsuzluğa yol açarken, IŞİD'e karşı gerçekleştirilen operasyonlar esnasında ve sonrasında Irak güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen kimi eylemler ise, IŞİD'in militan devşirmedeki yakıtı olan “mezhepsel nefretin” ara verilmenden körüklenmesine neden olmuştur. IŞİD'in Irak güvenlik güçlerine ve Şiilere yaptıklarına benzer olarak hem IŞİD esirlerinin hem de IŞİD militanı olmayan Sünnilerin infazlarına dair haberler ve videolar örgüte karşı Irak'taki güvenlik operasyonlarının sonuna doğru duyulmaya başlanmıştır. Musul ve Felluce başta olmak üzere Irak ve Koalisyon güçleri saldırıları sonucunda yerle bir edildikten sonra IŞİD'den alınan Sünni nüfusun çoğunlukta olduğu şehirlerde yeniden inşaya dair ciddi çalışmalar gözükmezken, IŞİD militanlarından geriye kalan aile üyeleri ya da IŞİD militanlarıyla akrabalık bağları olduğu düşünülen pek çok Sünni kadın ve çocuk, ülke içindeki mülteci kamplarında ayrımcılık hatta tecavüzlerle karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu gelişmeler Irak hükümetinin IŞİD sorununu tamamen bir güvenlik sorunu olarak gördüğü ve örgütü besleyen Sünni mağduriyetinin

göz ardı edilmeye devam ettiği fikrini uyandırmaktadır.

Üçüncü olarak ise, Suriye'deki güncel kaotik ortamı IŞİD adına bir artı olarak yorumlayabiliriz. Suriye iç savaşında son safhanın yaşandığı yorumu oldukça muteber olsa da savaşın nihayete erdiği senaryoda dahi 2011 öncesinin muktedir, otoriter ve toprakları üzerinde her hareketten haberdar olan istihbarat devleti Suriye artık yoktur! Onun yerine ordusu yorgun ve parçalı, istihbaratı büyük kayıplar vermiş, ülkesinin önemli bir kısmına yıllardır hükmedemeyen, artık otoritesini Rusya ve İran ile paylaşan bir Suriye olacaktır. İnsan kaynağında ve kurumlarında yaşadığı büyük erozyon sonrası ülkenin büyük kısmını tekrar ele geçirse de Esed rejiminin eski gücüne ulaşması ve dolayısıyla IŞİD'e karşı kuş uçurmayan bir aktör olması en azından kısa vadede mümkün görünmemektedir. Hatta önceki milliyetçi söylemiyle kısmi meş-

ruiyet taşıyan Esed'in İran'ın kontrolüne girdiği algısı da IŞİD'in kullanabileceği bir durum ortaya çıkaracaktır.

Suriye'nin doğusunda; kontrolü oldukça zor olan çöl bölgeleri olması, bu bölgelerin Irak'ın Sünni çöl bölgeleriyle komşu olması ve Doğu Suriye'den IŞİD'e katılların tarihsel olarak hep yüksek olduğu gibi etkenleri de hesaba katarsak, rejim kaynaklı bir otorite boşluğu IŞİD'in aradığı fırsat olabilir. Öte yandan, Deyrezzor'un kuzeyinden başlayarak Kuzey Suriye'de etkin olan YPG'nin Sünni Arap bölgelerdeki otoritesi de bir Arap-Kürt çatışmasına zemin hazırlayabilir. Böylesi bir durumda Irak'taki Sünni-Şii husumetinden faydalanan IŞİD'in Sünni Arapların hamiliğine soyunmak istemesi olasıdır.

Sonuç olarak; IŞİD'in artık kendilerini tanımladıkları gibi "devlet" rolü oynayabildikleri geniş toprakları ve maddi kaynakları yoktur.

Bununla birlikte IŞİD tekrar "örgüt" rolüne bürünme yolunu seçerek, Irak'ı istikrarsızlaştırmak adına etkin terör eylemlerini sıklaştırmaktadır. Örgütün öldürülen sözcüsü ve bir zamanların propaganda yüzü Ebu Muhammed el-Adnani, 2016 Mayıs'ta henüz Musul ve Rakka şehirleri IŞİD'in kontrolünderken yayınlanan bir ses kaydında ABD'yi hedef alarak taraftar toplamaya çalışmıştır. İran'ın Suriye ve Irak'ta artan etkisini de mezhepçi tanımlayarak Sünniler arasında tafaftar toplamaya çalışacaktır. Irak hükümeti, gerçekçi sosyal ve siyasal reformlar ile Sünnileri tekrar kazanma yolunu seçerse IŞİD'in insan kaynağının önüne ciddi bir set çekilebilir. Aksi halde tekrar "örgüt" olmayı tercih eden IŞİD için "savaşa azmine" sahip mağdur kitleler bulmak zor olmayacaktır.

Türkiye-Irak İlişkilerinin Gelişimi ve Iraklı Akademisyenlerin Rolü

Irak ile Türkiye arasında siyaset, güvenlik, ekonomik, kültür ve sosyal alanları yeterince bilinmemektedir. İki ülke arasında akademik işbirliği, sıkıntılı ve avantajlı alanların bilinmesinde ve daha yakın ilişkilerin geliştirilmesinde olumlu rol oynayabilir.

Watheq Al-Sadoon
Uzman, ORSAM

Son yıllarda ülkeler arasındaki diplomatik ilişkilerin araç ve metotları gelişmektedir. Artık diplomatik ilişkiler sadece büyükelçilik ve konsolosluklar gibi geleneksel yöntemlere dayanmamaktadır. Son dönemde farklı yöntemler kullanılarak ülkeler arasındaki sorunları çözmeye ve mevcut diyalogu güçlendirmeye yönelik adımlar atılmaya başlandı. Bunlardan en önemlisi ülkeler arasında ortaklaşa yürütülen akademik konferanslar, sempozyumlar gibi “akademik diplomasi” adını verdiğimiz faaliyetlerdir.

Akademik diplomasi ülkeler arası ilişkileri iyileştirmek adına çok etkili olmaya başlamıştır. Bu çalışmalar çoğu zaman ülkeler arasında fikir alışverişi ve sorunlar karşısındaki çözüm önerilerini içermektedir.

Özellikle aralarında çok fazla anlaşmazlık ve hatta düşmanlık bulunan ülkeler arasında çözüm bulunmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Iraklı seçkin akademik kadrolar Türkiye-Irak arasındaki ilişki kanallarını sürekli açık tutmalıdır. Son dönemde gerileyen ilişkiler ise bunun önemini artırmaktadır.

Iraklı akademisyenler, Iraklı karar alıcılara ve yöneticilere analiz ve tavsiyelerde bulunurken bilimsel, gerçekçi ve titiz olmalıdır. Gerçekçi olup analiz ve önerilerini sunarken siyasi tutumlardan ve çekişmelerden uzak durmaya çalışmalıdırlar. Irak-Türkiye ilişkileri söz konusu olunca, iki ülkenin ortak çıkarları, egemenlikleri, iki ülkenin istikrarı ön planda tutulmalıdır. Parti ve belli kesimlerin çıkarları gözetilmemeli ve ideolojik tutumlardan uzak durulmalıdır.

Akademisyenlerin Iraklı yetkililerin uluslararası ilişkilerde gelişen bu yeni anlayışı kullanmaları ve Irak ile Türkiye arasında siyaset, güvenlik, ekonomik, kültür ve sosyal alanları birbirinden ayrı tutmaları gerekmektedir. Böylece herhangi bir alanda meydana gelen anlaşmazlık diğer alanlardaki işbirliğinin devam etmesine gölge düşürmeyecektir.

Irak siyasi hayatında üç adet kitle vardır: Birincisi iktidar ve yandaşı olan partiler, ki bunlar hiçbir şekilde analiz ve araştırma yapmadan mutlak desteği verenlerdir, ikincisi muhalefettir ve bu muhalefet iki türdür birincisi gerçekçi ve yapıcı olmaya çalışıp hataları göz önüne sermeye çalışandır, ikinci kısmı ise sonucunu ülkenin bozulması bile olsa sadece hükümeti devirmeye çalışan muhalefet türüdür. Akademik kadrolar ise bu siyasi hayatın üçüncü kitlesi olmalıdır. Rasyonel çabalar gösterip Irak siyasi faaliyetlerini iç ve dış olarak düzenlemeli, ülke çıkarlarını korumaya odaklı çalışmalara destek olmalı ve bu yönde fikir vermeye çalışmalıdırlar. Bu söylediklerim ise ancak ifade özgürlüğü ile araştırmacılara ve araştırma merkezlerine yeterince destek verilmesiyle gerçekleşebilir.

Türk devletine düşman olan terör örgütü PKK'ya karşı Türk ordusu tarafından Kuzey Irak'ta gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonlar nedeniyle yaşanan anlaşmazlıklar iki ülke arasında sıkıntılara yol açmaktadır. Iraklı akademik kadroların "her kriz bir fırsattır" diyen Çin atasözünü dikkate alarak PKK'dan kaynaklanan sıkıntıları çözmek için yeni ve gerçekçi bir bakış açısı geliştirmeleri gerekmektedir. Böylelikle sıkıntıları dar bir bakış açısıyla ele

alan medya ve siyaset organlarından farklı bir şey üretecek olan akademisyenler sayesinde terör örgütü PKK'nın Türkiye'ye yönelik ne tür bir tehlike oluşturduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Aynı zamanda Irak Hükümeti'nin şu aşamada Kuzey Irak'ta askeri bir müdahale gerçekleştirerek herhangi bir sonuca varamayacağını, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin de bu konuda merkezi hükümet ile atışmak istemediğini ve sorunu çözmeye çalışmadığını da anlatmak gerekmektedir. Ancak bu süreçte Irak'ın egemenliği, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin istikrarını ve Türkiye'nin milli güvenliğini göz önüne alarak PKK sorununa çözüm bulunması gerektiği unutulmamalıdır. Bu bakış açısıyla Başika bölgesinde bulunan Türk güçlerinin IŞİD unsurlarına karşı bulunduğunu söylemek gerekmektedir.

Uluslararası ilişkiler tarihi, iki ülke arasında bütün anlaşmazlıkları ve çelişkileri çözecek bir anlaşmanın oldukça zor bir durum olduğunu göstermektedir. Çünkü uluslararası bağlamda gerçekçi bir barış, anlaşmazlıklara ve farklılıklara rağmen ülkelerin fedakârlıkla kabul ettiği bir barıştır. Aynı zamanda ülkeler kendi aralarında işbirliği yaparak ortak etki ve boyutları olan sorunlara karşı koymaya çalışabilirler. Bu yaklaşım komşu ülkeler arasında işbirliği şansını arttırır, çatışma ve savaş hallerini azaltır.

Son dönemdeki uluslararası ve bölgesel gelişmeler tehlikenin fazlasıyla yayıldığını ve çatışma meylinin arttığını gösteriyor. Bunun kanıtı olarak silahlanmanın arttığını ve milli gelire karşın ülkelerin savunma bütçelerinin büyüdüğünü söyleyebiliriz.

Böylesi tehlikeli bir bölgesel ve uluslararası çevreden bölgemizdeki ülkeler arasındaki ilişkiler mutlaka etkilenecektir. Tersi de doğrudur: Bu türden tehlikelere karşı koymak bölge ülkeleri arasında ilişki türüne bağlı olacaktır. Bölgesel güvenliğin meydan okumalarını Irak ile diğer ülkeler arasında özellikle Türkiye ile ilişkilerin belirleyeceğini söyleyebiliriz. Bölgedeki güvenlik durumları bu kadar hızlı ve etkili olmuş durumdayken uluslararası ve bölgesel ilişkiler güvenlik boyutuna odaklanmıştır. Hatta siyasi faaliyetlerin bölgesel olayların hızına yetişemez hale geldiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle Iraklı sivil akademik kurumlar ile askeri ve güvenlik kurumları arasındaki ilişkiler geliştirilmeli, özellikle ülkenin stratejik planlamasına, jeopolitiğe ve uluslararası ilişkilere odaklanmalıdır. Bu sayede askeri akademi müfredatını geliştirir, Irak'ın güvenlik ve askeri kurum yöneticilerinin politika doğası, uluslararası ve bölgesel karşılıklı ilişki ve çıkar hakkında bilinçlerinin artmasını sağlamak gerekir. Böylece Iraklı askeri ve güvenlik kurumlarının ülkenin siyasi yöneticilerine doğru ve yeterli rapor sunabilmeleri sağlanabilir. Iraklı askeri ve güvenlik kurumlarının devletin yüksek stratejisini ve milli güvenlik stratejisini belirlerken katkıda bulunmalıdırlar. Ayrıca milli askeri stratejileri ve operasyon sahalarının yönetiminde rol almalıdırlar. Irak'ın komşu ülkelerle ilişkilerinin pozitif ve negatif yanlarını siyasi makamlara bildirmeli ve sadece dış siyasetin etkilerini emme görevinde bulunmamaları gerekmektedir. Çünkü Irak'ı tehdit eden bütün tehlikeler bölgesel ve uluslararası faktörlerden etkilenmektedir.

Ulusal ve Uluslararası Konjonktürde Filistin Seçimleri

Hamis'in parlamentoda elde ettiği koltuk sayısıyla Fetih'e karşı büyük üstünlük sağladığı seçimler, üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen bugünkü Filistin tartışmalarının temelini hazırlamıştır.

Dr. Sadık Ahmet

Filistin Diyalog Grubu Başkanı

S seçimler, her daim halkın siyasi ve partizan güçlere olan güvenini ölçen bir unsur olmuştur. Aynı zamanda siyasi ve anayasal meşruiyet elde etmenin tek yoludur. Bu bağlamda Filistin halkı, siyasetini demokrasi üzerine kurmak ve Filistin sahnesinde esas aktörlerin adil bir biçimde temsilini sağlamak için seçimlere katılım göstermiştir. Fi-

listinlilerin ilk seçim deneyimi, 1996 yılındaki parlamento ve başkanlık seçimleridir. Seçimler, geniş bir kesim tarafından, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile İsrail arasında 13 Eylül 1993'te imzalanan Oslo Anlaşması'nı meşrulaştırma aracı olduğu düşünülerek reddedilmiştir. Buna rağmen sivil toplum kuruluşları, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nden gelen gözlemciler, seçimlerin özgür ve adil olduğunu ifade etmişlerdir. Oslo Anlaşması, başta Hamas olmak üzere çoğu Filistin hareketi tarafından reddedilmiştir. Hamas, seçimleri Oslo Anlaşması'nın doğurduğu yeni Filistin otoritesinin meşruiyetini koruma çabası olarak nitelemiştir.

Hamis'in Zaferi ve Yeni Bir Dönem

Filistin siyasi tarihinde en göze çarpan husus, Filistin siyasi frak-

siyonlarının çoğunun katıldığı 2006 seçimleri olmuştur. Hamas'ın parlamentoda elde ettiği koltuk sayısıyla Fetih'e karşı büyük üstünlük sağladığı seçimler, üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen bugünkü Filistin tartışmalarının temelini hazırlamıştır. Hamas liderliğindeki Değişim ve Reform Bloğu, parlamentodaki koltukların %73'ünü kazanmıştır. Sonrasında ise, Filistin halkının

tek yasal temsilcisi olarak görülen FKÖ başta olmak üzere tüm taraflar, Filistin halkının liderliği konusunda meşruiyet ve denge yarışması için yerini almış, siyasette yeni bir dönüm noktası başlamıştır. Filistinliler, özellikle Gazze'de bazen siyasetle bazen de zor kullanarak iktidarı elinde tutmak isteyenlerin mücadelesine tanık olmuştur. Hamas, Gazze şeridinde kontrolü eline almış, Gazze'de var olan hükü-

met liderlerini ve önemli kadroları Batı Şeria'ya göndermiştir. Hamas'ın bu hamlesiyle birlikte, Filistin, geçmişte hiç olmadığı kadar siyasi ve coğrafi bölünmelerle dolu yeni bir döneme girmiştir.

İşgal altındaki Filistin'de ilk defa iç çatışmalar çıkarılmış, Filistin halkı tehdit edilmiştir. Aynı zamanda Filistinlilerin birleşmeleri, tek bir siyasi düzen ve meşruiyet

çatısı altında bir araya gelmeleri, işgale karşı siyasi mücadele vermeleri mümkün olmamıştır. Akabinde yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, gerçekleştirilen ilk seçimlerden, Oslo Anlaşması sonrası oluşturulan kuruluşları meşrulaştırma girişimi olarak bahsetmek mümkündür. Ayrıca seçimler, Oslo Anlaşması'nı imzalayanlara biçim ve özde egemenliği olmayan bir devlet oluşturulması için Filistin milli mücadelesini, işlevsel bir otorite projesine dönüştürme fırsatı da sunmuştur. Hamas'ın kazandığı ikinci seçim günümüzde de yankılanacak şekilde sonuçlanmıştır. Seçimlerden sonra ortaya çıkan iç çatışmalar direniş mücadelesini kısıtlayarak milli mücadeleye büyük zarar vermiş, siyasi ve coğrafi bölünmelerle Filistin'in meşruiyetini içten ve dıştan güvensiz hale getirerek şüphelerle dolu bir yönetimin zuhur etmesine neden olmuştur.

Bölünmelere Dayalı Seçimler

Bugün Filistin'de, ikinci kez Aralık 2018'de parlamentonun feshedilmesini gündeme getiren anayasa mahkemesi kararına binaen önümüzdeki altı ay içerisinde seçim yapma olasılığı tartışılmaktadır. Filistin lideri Ebû Mâzen'in (Mahmut Abbas) Filistin İdaresi Temel Kanunu'nda belirtilen yetkisinin ötesinde bir kararname ile daha önce alınmış olan bu fesih kararının uygulanması, 2007'den bu yana geciktirilmektedir. Bunun üzerine Ebû Mâzen, anayasa mahkemesinin kararına bağlı olduğunu bildirmiş, Hamas ise Ebû Mâzen'in kararını reddetmiştir. Aslında 2011-2017 yılları arasında tüm

Filistinli partiler tarafından imzalanan anlaşmalar baz alınarak başkanlık, parlamento ve ulusal konsey seçimlerinin eş zamanlı yapılması çağrısında bulunulmuştu. Daha sonra söz konusu seçimlerle ilgili farklı değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmeler, parlamento seçimlerinin yapılması kararının alınmasında etkili olmuştur. Başkanlık ve ulusal konsey seçimleri ise, farklı beklentilerin olması ve ortak bir paydada buluşulamaması nedeniyle gerçekleşmemiştir. Bu seçimlerin yapılmasına dair beklentiler sürerken Hamas, bunun Ebû Mâzen'in yararına olduğunu düşünmekte ve seçimleri bu sebeple reddetmektedir. Bazıları ise seçimlerin Filistinlileri, bölünmelerin sebebiyet verdiği çıkmazdan ve siyasi açmazdan kurtarabileceği görüşündedir. Ayrıca hem Hamas'ın hem de Fetih'in Filistin halkının güvenini kazanmak hususunda mücadele etmeleri ve başarılı olan tarafın da program ve usullerini uygulamaya koyarak bir düzeltmeye gidilebileceği düşünülmektedir.

Başka bir grup ise, seçimleri yeni bir tuzak ve önceki seçimlerin bir uzantısı olarak görmekte, seçimlerden sonra Filistin millî mücadelesinin zayıflayacağını düşünmektedir. Bu grup aynı zamanda, seçimlerin işgal ve bölünmeler söz konusuysen yapılamayacağına, yapılırsa bile sonuçlarının uluslararası kamuoyu ve bölge halkı tarafından kabul edilip

edilmeyeceğinin net olmadığına dikkat çekmektedir. Öte yandan özellikle Kudüs gibi işgal altındaki bölgelerde seçimlerin güvenli bir ortamda gerçekleştirilebileceğine dair endişeler bulunmaktadır. Parlamentosunun feshedilmesi kararı doğrultusunda ve Batı Şeria'da seçimlerin tarafsız bir şekilde yürütülmesi konusunda bir otorite boşluğunun olması da göz önünde bulundurulduğunda bu seçimler, Hamas'ın meşruiyetini yok etme girişimi olarak addedilmektedir. Özellikle Gazze'de Hamas taraftarlarının oluşturduğu geniş bir kesim, seçimlerin tarafsız bir ortamda gerçekleşmesini sağlayacak ve sonuçlarını garanti altına alacak şartlar temin edilmedikçe sürecin ertelenmesini savunmaktadır.

“
Günümüzde Filistin'in iç işlerindeki ilişkilerin, dengelerin ve koalisyonların yeniden oluştuğu/oluşturulduğu çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.
 ”

Şayet bu yöndeki düşünceler yoğunluk kazanırsa, Gazze Şeridi'ni batıdan ayırma projesi hayata geçirilecek ve Filistin için yeni bir dönem başlayacaktır. Konuyla ilgili üçüncü bir görüş ise, mevcut durumu zayıflatılmış ve yıpratılmış Filistin siyasi sisteminin yeni bir temelde yeniden inşa edilmesi olarak görmektedir.

Dolayısıyla Filistin'i güçsüz hale getirmek için Filistin meselesinde rol almak isteyen başta ABD olmak üzere uluslararası aktörlerin Filistin siyasi sistemi üzerinde etkili olacak adımlar attıkları aşikardır.

Yeni Bir Siyasi Düzene Doğru...

Günümüzde Filistin'in iç işlerindeki ilişkilerin, dengelerin ve koalisyonların yeniden oluştuğu/oluşturulduğu çok net bir şekilde anlaşılmaktadır. Koalisyonlar konusunda dikkat edilmesi gereken husus ise, herhangi bir siyasi bloğun egemenliği altına girmeyen siyasi bir düzeni kapsamasıdır. Seçimleri kazandıktan sonra Hamas'ın kurduğu onuncu ve on birinci hükümetlerin yönetimde kaldığı süre zarfında ülke, Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Avrupa Birliği'nden oluşan "Uluslararası Dörtlü Komite" tarafından kuşatılmıştı. Böyle bir olayın tekrar zuhur etmemesi için Filistin'deki siyasi blokların birbirleriyle ittifak halinde olması gerekmektedir. Buna karşın yö-

netimin Filistinlilere ait olduğu ileri sürülse de İsrail çıkarları ile bağdaşan uluslararası bir karar mekanizmasının varlığı da gerçektir. Zira güçlü bir hükümetin kurulması ve yeni bir meclis başkanı seçilmesi planlanarak Ebû Mâzen'den sonra doğan anayasa boşluğu krizinin atlatılması, bu senaryonun doğru olma ihtimalini güçlendirmektedir. Söz konusu planlar kapsamında Hamas'a bağlı mevcut Meclis Başkanı Dr. Aziz Duveyk'in devlet başkanlığına getirilmemesi, aynı zamanda 2017'de ABD'de yayınlanan bir raporda Ebû Mâzen'in son Filistin Devlet Başkanı olduğu ifadesinin yer aldığı göz önünde bulundurulursa devlet başkanlığı vazifesinin kaldırılması ve tamamen parlamentoya dayalı bir siyasi rejim oluşturulması ihtimali de söz konusudur. Bu senaryo ayrıca, Gazze'nin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal krizlere dışarıdan müdahale etme imkanını da vermektedir. Gazze Şeridi Filistin hükümetinin en öncelikli meselesidir. Bu açıdan Gazze hükümetinin ve hükümete bağlı kurumların merkezi hale gelmesi

beklenmektedir. Bu hem uluslararası alanda uygun görülen hem de İsrail tarafından desteklenen bir durumdur. İsrail, Gazze'yi kuşatmaya devam ederek Hamas'ı zayıflattığında bu senaryonun gerçekleşme ihtimali yükselecektir. Böylece İsrail için Hamas bir tehdit olmaktan çıkacaktır.

“

Seçimler, uluslararası bir talep olmasının yanında İsrail'in de talebidir. Diğer bir yandan zorunlu bir geçiş dönemi olarak görülmekte, ittifaklar haritasında ve Filistin'deki dengeler kapsamında yapılması gereken değişiklikler için de bir odak noktası teşkil etmektedir.

”

Yukarıda zikredilenlerden de anlaşıldığı üzere seçimler, Ebû Mâzen ve Fetih de dahil olmak üzere tüm Filistinlilere dayatılan uluslararası bir istektir. Filistin Merkez Seçim Kurulu Başkanı Hanna Nasır, Hamas'ın onayını almak için Gazze'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziy-

rette sol görüşlü beş Filistin grubu bünyesinde barındıran Ulusal Demokratik Partisi seçimlerin sadece meclis seçimleriyle sınırlı kalması gerektiğinin altını çizdi. Seçimlerin kapsamlı olması için yapılan bu çağrıya iç işlerinden sorumlu Hamas lideri Husam Bedran'ın seçim yapılması olasılığına sıcak bakılması gibi gelişmeler seçimlerin ABD ve AB başta olmak üzere uluslararası düzenin bir talebi olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. AB, bu seçimler için çağrı yapmış, seçimleri gerçekleştirmesi için Filistin yönetimine baskı uygulamıştır. Sonuç olarak seçimler, uluslararası bir talep olmasının yanında İsrail'in de talebidir. Diğer bir yandan zorunlu bir geçiş dönemi olarak görülmekte, ittifaklar haritasında ve Filistin'deki dengeler kapsamında yapılması gereken değişiklikler için de bir odak noktası teşkil etmektedir.

Sonuç

Bugün Filistinliler, mevcut bölünmeler nedeniyle siyasi karar alma konusundaki ciddi bir krizden, meşruiyetleri zayıflamış olan pek çok güç merkezinin olmasından sıkıntı çekmektedir. Öyle ki bu durum, aldıkları siyasi kararlarda dış faktörlerin ciddi anlamda rol oynamasına ve baskı kurmasına neden olmaktadır. Bu dış faktörlerin etkisinden kurtulmanın tek yolu ise, Filistin halkının gücünü yansıtacak ulusal bir stratejinin oluşturulmasıdır. Ancak bu stratejinin, ulusal hareket ilkeleri ve Filistin halkının temel değerleri ile örtüşen uzun vadedeki hedeflerinden ayrı düşünülmemeyeceği de açıktır.

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Filistin Yaklaşımı

Forumun genel hedefi, arz ve talep sağlayarak, daha iyi kaynaklar geliştirerek, rekabetçi fiyatlar sunarak ve ticari ilişkileri iyileştirerek üye devletlerin menfaatlerine hizmet edecek bölgesel bir gaz pazarı kurmak olarak belirtilmiştir.

Muhammed Ebu Sa'de

*Araştırmacı,
Mısır Araştırmaları Enstitüsü*

Mısır Petrol Bakanlığı tarafından "Doğu Akdeniz Gaz Forumu" nun düzenleneceği bilgisi basınla paylaşılmıştı. Açıklamada forumun, gaz üretimi ve tüketimi kapsamındaki ülkelerle geçiş ülkelerini aynı çıkarlar ve hedefler doğrultusunda bir araya getireceği ifade edilmiştir. Forumun kurucu ülkeleri Yunanistan, İtalya, Kıbrıs, Ürdün, İsrail, Filistin ve Mısır olup, her ülkenin enerji bakanlarının

forumu katılacak olması forumun ilk odak noktasını oluşturmaktadır. Forumun genel hedefi, arz ve talep sağlayarak, daha iyi kaynaklar geliştirerek, rekabetçi fiyatlar sunarak ve ticari ilişkileri iyileştirerek üye devletlerin menfaatlerine hizmet edecek bölgesel bir gaz pazarı kurmak olarak belirtilmiştir. Bunun karşılığında ise ihtiyaçlarının giderilmesi için tüketici devletlere yardım sağlanacak, bölgedeki gaz politikalarının geliştirilmesinde geçiş dev-

letlerinin sürece dahil olmalarına izin verilecek ve gaz endüstrisinin her aşamasında faal taraflar arasında daimî ortaklık kurulabilecektir.

Söz konusu forumun gerçekleştireceği, İsrail'in, kendi doğalgazını Mısır'a ihraç etmek üzere tasarladığı İsrail-Mısır Gaz Hattı Projesi ile ilgili yayınladığı raporun ardından duyurulmuştur. İsrail, Mısır'a gaz ihracatını ya (İŞİD'in aktif olduğu) Sina'daki eski gaz borusunu revize ederek ya da (Hamis kontrolündeki) Gazze Şeridi sahilinden geçen Akdeniz içerisinde bir boru hattı döşemekle sağlayabilmektedir. 2019 Nisan ayı başlarında İsrail gazının Mısır'a ihraç edilmesi halinde Mısır, gazı buradan Ürdün'e, ardından da yakın zamanda Avrupa'ya ulaştıracaktır.

“

Hem Hamas hem de Fetih, İsrail'in 2000 yılından bu yana Gazze Marine enerji sahasından Filistinlilere ait gazı çaldığı hususunda müttefikse de keşfedilen tahmini gaz miktarı 28 milyar metreküptür.

”

Filistin ve Forum

Filistin siyaset sisteminde İsrail ile ilişkilerde farklı yaklaşımlar vardır. Birçok hususta ve özellikle bu hususların nasıl ele alınacağı konusunda ciddi görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Filistin Hükümeti'nin yönetimini elinde tutan Fetih Hareketi, barış politikaları izlemeyi, müzakerelere ve harici ortaklıklara sıcak bakmayı Filistin halkının haklarını garanti edecek en iyi yöntemler ola-

rak ifade etmektedir.

Hamas ve İslami Cihat Hareketleri ise İsrail işgali ile en iyi mücadele yönteminin direnişe devam etmek olduğu görüşündelerdir. Hem Hamas hem de Fetih, İsrail'in 2000 yılından bu yana Gazze Marine enerji sahasından Filistinlilere ait gazı çaldığı hususunda müttefikse de keşfedilen tahmini gaz miktarı 28 milyar metreküptür. Bu saha Filistin karasularına aittir. Bahsi geçen duruma nasıl müdahale edileceği hususunda ise taraflar farklı görüşlere sahiptir. Filistin ulusal yönetimi, kendisini Filistin halkının yasal temsilcisi olarak kabul etmekte ve Filistin halkının kendi kaderini tayin edebilmesi için yönetimin gaz hususunda yürütülecek tüm süreç ve faaliyetlerde yer alması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Filistin yönetimi, bölgesel meselelerde var olmaya ve Mısır-Ürdün desteğini

sürdürmeye çalışmaktadır. Özellikle de yüzyılın anlaşması olarak kabul edilen Filistin sorununun çözümünde Amerika'nın istekleri doğrultusunda ikinci planda kalmaktan endişe etmektedir. Böylece Filistin Hükümeti'nin neden Doğu Akdeniz Forumu'nda yer almak istediği de anlaşılmaktadır.

Gazze Şeridi'nde kontrolü elinde bulunduran Filistin Direniş Kuvvetleri (Hamas ve İslami Cihat Hareketleri) ise foruma davet edilmişlerdir. Ayrıca, Gazze Şeridi'ndeki ablukanın devam etmesi durumunda ya da Filistin Direniş Kuvvetleri ile İsrail arasında ilerde bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda, Mısır ve İsrail'i birbirine bağlayacak olan gaz boru hattı projesini kendi lehlerine dönüştürebilecekleri askeri bir koz olarak görüyor olmaları da mümkündür.

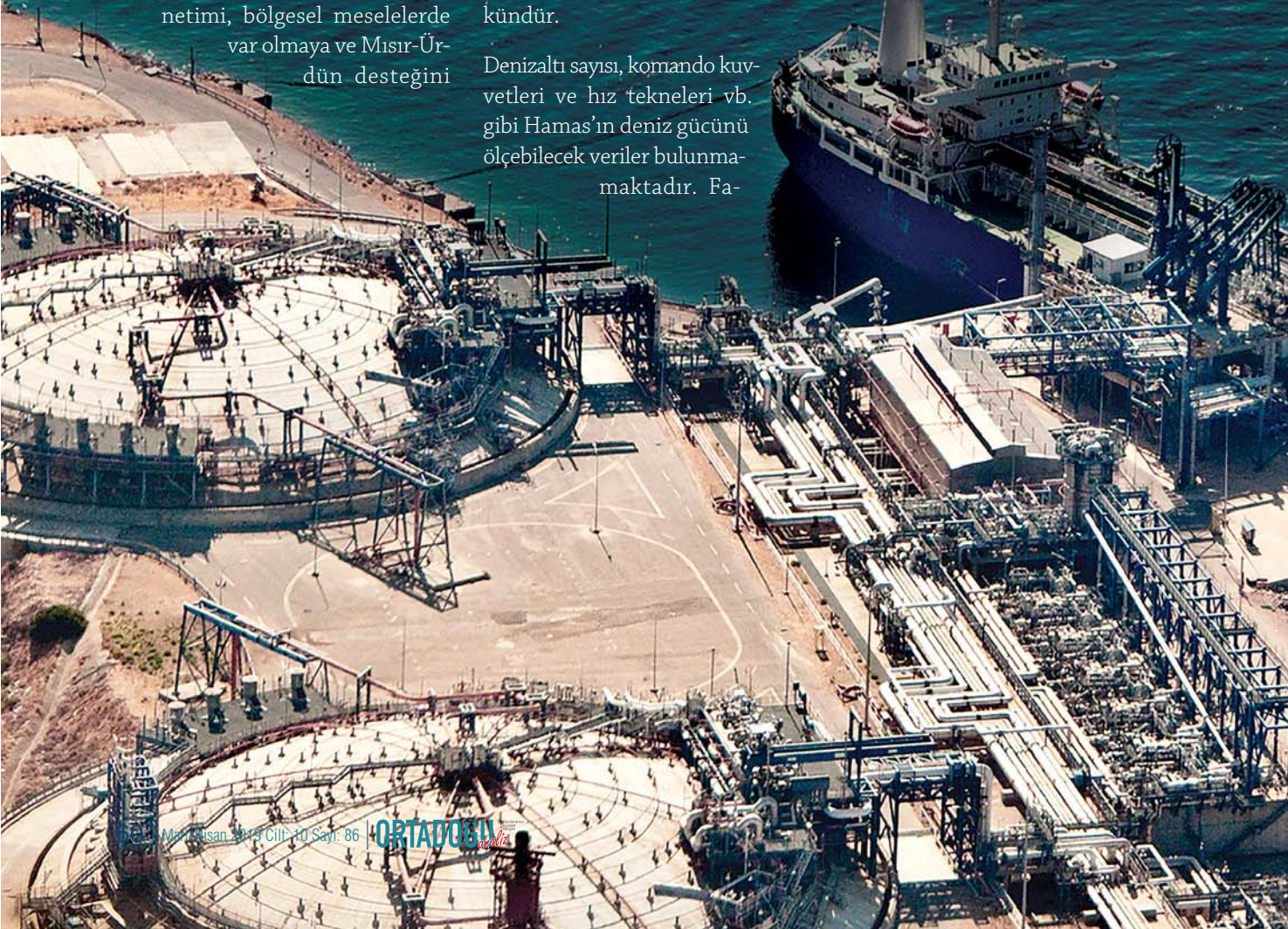
Denizaltı sayısı, komando kuvvetleri ve hız tekneleri vb. gibi Hamas'ın deniz gücünü ölçebilecek veriler bulunmaktadır. Fa-

kat, İsrail ordusunun bazı basın raporları, Hamas'ın deniz gücünün oldukça büyüdüğüne işaret etmekte ve İsrail ordusunun 10 Haziran 2018 tarihinde Hamas'ın askeri müdahalelerde kullandığı denizaltı grubunu hedef aldığını açıklaması da bunu doğrulamaktadır.

“

Hem Hamas hem de Fetih, İsrail'in 2000 yılından bu yana Gazze Marine enerji sahasından Filistinlilere ait gazı çaldığı hususunda ittifak etse de bahsi geçen duruma nasıl müdahale edileceği hususunda ise taraflar farklı görüşlere sahiptir.

”

Yediot Aharonot gazetesi de 14 Haziran 2018'de, İsrail'in deniz sınırlarının korunmasından sorumlu "Şayet 13" ve Debur, Şeldak, Tesraut gemileri ile hizmet veren 916. Tugay'a bağlı özel kuvvetlerin, Hamas deniz güçlerine 30'ün üzerinde saldırı gerçekleştirdiğini açıklamıştır. Bir diğer İsrail gazetesi ise İsrail'in, Gazze Şeridi'nin kuzeyindeki Hamas'a ait bir tüp geçidini hava saldırılarıyla tahrip ettiği haberine yer vermiştir. Bunun askeri bir hareket olmasının yanı sıra bu hareketle deniz yoluyla askeri teçhizat ve malzemelerin nakliyesi de amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Hamas, İsrail'i hedef alarak yüzlerce denizaltı tatbikatı gerçekleştirmektedir. İsrail, İran sürat botlarının Filistin direnişinde kullanılmasından endişe duymaktadır. İsrail Jerusalem Post gazetesi bünyesinde 2016 yılında deniz yetkililerinden nakledilen bir raporda "Hamas'ın, askeri sürat botlarını geliştirme teknolojisini İran'dan aldığı ve herhangi olası bir savaş durumunda İsrail aleyhine kullanılabileceği" ifade edilmiştir. Bu bağlamda İsrail yönetimi söz konusu durumu sıkça dile getirmiştir. Hamas, askeri gücü elinde bulundurmaya çalışarak İsrail'i

Akdeniz'de sahip olduğu gaz statüsünden mahrum etmeye çalışmaktadır.

Gazze Şeridi ve gaz platformları arasındaki mesafe 40 km olup, bu mesafenin kolaylıkla aşılabilmesi mümkündür. İsrail donanması, bir hafta boyunca sözde deniz füzelerini denemek ve savaş gemileriyle tatbikat yapmak amacıyla doğal gaz platformlarına saldırıda bulunmuştur. ABD ve İsrail, Gazze Şeridi sahilini işgal eden askeri deniz tatbikatında ortak hareket etmişlerdir.

“

Gazze Şeridi ve gaz platformları arasındaki mesafe 40 km olup, bu mesafenin kolaylıkla aşılabilmesi mümkündür. ABD ve İsrail, Gazze Şeridi sahilini işgal etmek üzere askeri deniz tatbikatında ortak hareket etmişlerdir.

”

Sonuç olarak, İsrail ve Mısır'ın "Gaz Hattı Projesi"ni kendileri için stratejik bir adım olarak gördükleri söylenebilir. Her iki ülke de her şekilde bu projenin başarıya ulaşmasını istemektedir. Projenin başarıya ulaşması ise Filistin'in onayına bağlıdır. Dolayısıyla Mısır'ın Filistin'i foruma davet etmesinin nedeni budur.

Ayrıca Hamas ile iletişim kurma çabaları ve Gazze ile Mısır arasındaki Refah Sınır Kapısı'nı açarak Gazze ambargosunu hafifletmesi de söz konusu proje ile bağlantılıdır.

Mısır, halen bu forumun ve projenin başarısız olmasından

endişe etmektedir. Çünkü daha önce bu konudaki çabaları bir sonuca ulaşmamıştır. Mısır, 2010 yılından bu yana doğal gaz üreten ve ihraç eden ülkeler için bir mekanizma kurulması çağrısında bulunan tek ülke olmuştur. Cezayir, Bolivya, Mısır, Ekvator Ginesi, İran, Libya, Nijerya, Katar, Rusya, Trinidad ve Tobago, BAE ile Venezuela dahil 18 ülkeyi kapsayan doğalgaz ülkeleri forumu oluşturulduktan sonra bu çağrı, Aralık 2008'de tekrarlanmış ve bu defa Kazakistan, Irak, Hollanda, Norveç, Umman, Peru foruma gözlemci olarak katılan ülkelerden olmuştur. Daha önce tüm çabalar bölgesel değişiklikler sonucu boşa çıkmıştır. Bu çerçevede Mısır ve İsrail, halen forumun başarısızlıkla sonuçlanabileceğinden endişe etmektedir. Çünkü, Mısır ve İsrail, Hamas ve İslami Cihat Hareketleri'nin forumu reddeden bölgesel güçler olan Türkiye ve İran ile güçlü ilişkilere sahip olduğunun farkındadır. Peki Mısır, Filistin'i kendi yanına çekmeyi başarabilecek mi, yoksa forumu başarısızlığa uğratacak bir Filistin direnişi ile mi karşı karşıya kalacaktır?

Filistin kaynaklı ve bölgesel göstergelerin çoğu, İsrail-Mısır gaz projesinin henüz aktiflik kazanmadığına işaret etmektedir. Projenin en azından 2019 yılı içerisinde yürürlüğe girmesi beklenmemektedir. Filistin'de yaşanan krizlerden, önümüzdeki iki yıl içerisinde zorlu bir süreç yaşanacağı öngörülmekte ve toplumsal-askeri olayların patlak vermesi söz konusu olduğundan bir istikrarsızlık sürecinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu durum, Mısır-İsrail Gaz Hattı Projesi'nin başarılı olup olmamasında ciddi önem arz etmektedir.

LÜBNAN'DA HÜKÜMET KRİZİ

Lübnan, İran-Suudi Arabistan çekişmesinin ve ayrıca İsrail müdahalesinin yoğun yaşandığı bir ülkedir. Ancak son durumda İran ve onun desteklediği Hizbullah'ın hakimiyeti görülmektedir.

Bedriye el-Râvî

Araştırmacı

1989 yılında imzalanan Taif Antlaşması Lübnan'daki silahlı çatışmaları bitirse de tüm

tarafları tatmin etmemiştir. Lübnan'da var olan üç otorite arasında yetkilerin yeniden dağıtılması konusunda revizyon talepleri özellikle Hristiyan taraflarca reddedilmiştir. Lübnan'da var olan mezhep tabanlı kurumsal yapılanma tüm devlet kademelerinde görülmektedir. Ayrıca Müslümanlar, Taif Antlaşmasıyla tanımlanan Sünni Müslüman başbakanın bazı yetkilerinin, Hristiyan devlet başkanı tarafından gasp edildiğini düşünmektedir. Nispi temsil sistemine dayalı son seçim kanununun sonuçlarına bakılacak

olursa, Hristiyanların sürekli gündemde tuttuğu bu revizyon taleplerinin Lübnan'a çok pahalıya patlayacağı aşıkardır.

Ülkede iki buçuk yıl iktidar boşluğu yaşanmış, 2009 yılından bu yana yeni hükümetin kurulmasını geciktirmek için parlamento seçimleri iki kez ertelenmiştir. Halihazırda ülkenin, mevcut statükosuna ve elinde bulundurduğu tüm anayasal haklara rağmen bugün farklı bir krizle karşı karşıyadır.

Mayıs 2018'de hükümeti kurma görevi Hariri'ye verilmesine rağmen hala bir hükümet kurulamamıştır. Bu durumda Lübnan'ın mezhepsel yapısına dayanarak kurulan yönetimi, devlet otoritelerinin ve kurumlarının düzenli olarak engelleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Peki, bu gecikmenin sebepleri nelerdir?

Lübnan, bölgesel güçlerin savaş alanı olmaya devam ettikçe yeni hükümetin kurulmasını engelleyen bir kriz dalgasının içinde yer alması kaçınılmazdır. Ülkenin mezhepsel yapısından dolayı Lübnan'daki siyasi liderlerin ve grupların yurt dışından farklı ülkelerce desteklenmesine/engellenmesine imkân sağlamaktadır. Bu da ülke siyaseti içerisinde bölgesel ve uluslararası çatışmaları tetiklemektedir. Bu bağlamda Beyrut'taki Carnegie Ortadoğu Merkezi Müdürü Meha Hamid, "Hizbullah ve müttefiklerinin, Şam ile ilişkileri normalleştirmek için ülke üzerindeki baskılarını artırdığını, bu baskının ülke içerisinde ciddi bir kutuplaşmaya ve ülkede Suriye'nin nüfuzunu yeniden arttırdığına" işaret etmektedir. Bu noktada iki olası gelişme söz konusudur: Suriye'nin müttefikleri, ya kısa vadede bir hükümet kurarak Suriye nüfuzundan kopacak ya da Suriye nüfu-

zunu devam ettirecek bir şekilde hükümetin kurulmasını erteleyecektir. Ancak Suriye'nin Lübnan'ı bir köprü olarak kullanıp dünyaya açılması fikrine sahip olduğu uzun zamandır bilinmektedir.

Öte yandan, Suudi Arabistan-İran çatışmasının Lübnan üzerindeki etkisi ise yadsınamaz boyuttadır. Lübnan, İran'ın bölgedeki ilk ve en güçlü nüfuz alanıdır. Aynı şekilde Suudi Arabistan, Lübnan'da Sünni Müslümanları temsil eden "Müstakbel Hareketi"ni desteklemektedir. İran'ı ve Hizbullah'ı hedef alan söyleminden dolayı, aynı zamanda toplumsal huzuru korumak adı altında tekrar geri gelmesini engellemek ve ülkede herhangi bir çatışma yaşanmasına engel olmak bahanesi ile Riyad, Sa'd el-Hariri'yi istifaya zorlamıştır.

ABD'nin Tahran ve Hizbullah'a uyguladığı yeni ekonomik yaptırımlar dolayısıyla, Hizbullah kendi aleyhine gelişen uluslararası baskılara karşı elini güçlendirmek için Hariri'nin başbakanlığında yeni bir ulusal hükümete ihtiyaç duymaktadır.

Bakanlık koltukları için verilen mücadele, sadece Sünni-Şii mücadelesi değildir. Aynı zamanda yeni seçim kanununun (nispi temsili) güçlendirdiği siyasi ittifak ve bloklar arasında da bir mücadele yaşanmaktadır.

“**İran, Lübnan'daki nüfuzunu Hizbullah üzerinden kullanırken diğer gruplara da açılmaktadır. Aynı şekilde Suudi Arabistan, Lübnan'da Sünni Müslümanları temsil eden "Müstakbel Hareketi"ni desteklemektedir.**”

Yeni hükümetin kurulmasının önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Cumhurbaşkanı'nın damadı Cibran Basil'in yönetimindeki "Özgür Yurtsever Hareketi" ile Semir Caca'nın başkanı olduğu "Lübnan Güçleri Partisi" arasındaki Hristiyan çekişmesidir. İkinci problem ise, Sosyalist İlerleme Partisi Genel Başkanı Velit Canbolat ve Lübnan Demokratik Parti lideri Talal Arslan arasındaki Dürzi anlaşmazlığıdır.

Gündemi meşgul eden sorunlardan bir diğeri de Hristiyan ihtilafıdır. Lübnan Kuvvetleri, yeni kurulacak olan hükümet için parlamentoda daha büyük bir temsil payı talep etmektedirler. Bu kuvvetler, Hariri nazarında güçlenmek için Suudi Arabistan desteğine güvenseler de, Suudi Arabistan'ı vuran son krizden sonra beklentilerinin karşılanmayacağı ortadadır.

Mişel Avn'ın kurduğu Özgür Yurtsever Hareketi, nispi seçim kanununa dayanarak bakanlık koltuklarını muhalifi olduğu Lübnan Kuvvetlerine bırakmayacağını belirtmiştir. Lübnan Kuvvetleri'nin dışişleri, savunma, içişleri ve maliye gibi kritik dört bakanın kendilerinden olmasını istemelerine cevaben, bu talebin sayılarına göre fazla olduğunu ve bu rakamın ancak üç bakana indirilebileceğini ifade etmiştir. Akabinde ise talep ettiklerinin haricinde dört bakanlığın ve Başbakanlık makamının kendilerine verilmesi karşılığında bu kriz çözülmüştür. Lübnan'da Hristiyanların en büyük temsilcisi olan Özgür Yurtsever Hareketi, desteklediği 7 bakanı kabineye dâhil etmiş ve ayrıca kabinede 3 bakan daha temsil etme imkânı bulmuştur.

Öte yandan, Hariri'nin hükümet kurma müzakereleri esnasında Dürzi liderler arasındaki ihtilaf devam etmekteydi. Söz konusu taraflardan biri genel başkanlığını Velit Canbolat'ın yaptığı Sosyalist İlerleme Partisi'dir. Bu parti, üç bakanı ile hükümette Dürzileri temsil ettiğini öne sürerek temsil oranının çoğunluğuna sahip olduğunu vurgulamaktadır. Taraflardan diğeri ise hem Cumhur-

başkanının hem de Özgür Yurtsever Hareketi'nin müttefiki olan Talal Arslan liderliğindeki Lübnan Demokratik Partisi'dir.

Seçimlerde Sosyalist İlerleme Partisi'nden 8 Dürzi asıllı adaydan 7'si başarılı olmuştur. Sosyalist İlerleme Partisi, seçimlerden sonra, bu kadarıyla yetinmeyeceğini ve önemli görevler üstlenmek istediğini belirtmiştir. Ayrıca Canbolat'ın, "Dürzilerin durumunu, bir çözüm aracı olan siyasette Dürzi sorunu olarak ifade etmek yerine, bu kesimin uzlaşmaya kavuşturulabilecek, makul talepleri vardır demek en doğrusudur." şeklindeki açıklamasından hareketle, üçlü hükümette kendisinden üç bakanın yer almasını istemektedir.

Geçtiğimiz ay, Hristiyan sorununun çözülmesinden sonra "Bağımsız Sünniler" krizi patlak vermişti. 10 milletvekilinden oluşan "Bağımsız Sünniler" grubu, Müstakbel Hareketi'nin nispi seçim yasası nedeniyle pek çok sandalye kaybetmesinin ardından parlamentoya girmiştir. Her ne kadar bağımsız olduklarını iddia etseler Suriye direnişinin müttefikleri olarak parlamentoya girdiklerinde kazanmalarında etkili olan bloklar oluşmuşlardır.

Bağımsız Sünnilerden 6 vekil, hükümette Sünni bakanlıklardan birini talep etmektedir. Fakat bu talepleri, Müstakbel Hareketi tarafından kabul görmemektedir. Hariri, "Suriye direnişine destek verdikleri bilinen bu gruptan bakanların hükümette yer almasını siyasi bir intiharla eşdeğer" addetmektedir. Hizbullah ise, 8 Mart Cephesi olmadan hükümetin kurulamaya çağını savunmaktadır.

“

Hizbullah, el-Hariri'nin siyasette yer almasını istemediğini belirtmiştir. Bunun üzerine Hizbullah, yeni bir hükümetin kurulmasını engellemek için elinden geleni yapmıştır.

”

Hizbullah, Hariri'nin siyasette yer almasını istemediğini belirtmiş ve yeni bir hükümetin kurulmasını engellemek için elinden geleni yapmıştır. Hizbullah Genel Sekreteri Naim Kasım açıklamasında, "Kanaatimizce Cumhurbaşkanı, hükümeti kurarken ya Bağımsız Sünniler grubundan istişare görüşmesinde kabul edilenlerden birini tercih etmelidir ya da 6 Sünni bakanın oy birliğine vardığı birisinin kabineye sokulması taraftarı olmalıdır. Bu tek çözüm yoludur ve bu çözüm, hükümet kurmada Bağımsız Sünnilerin temsil edilmesini sağlamaktadır." sözlerine yer vermiştir.

Naim Kasım, "6 Sünni milletvekilinin kurulacak yeni hükümette

yer alma hakkı rakamlarla ve delillerle desteklenmektedir. Cumhurbaşkanı, olumlu bir tutum takınarak bu grubun hükümette temsili konusunda çözüm sağlayabilecek tek kişidir." ifadelerini de sözlerine eklemiştir. Buna rağmen Hizbullah, bu istekleriyle hükümet kurulmasının önünde bir engel teşkil ettiğini reddetmektedir. Ayrıca biri bağımsız Sünnilerden olacak şekilde kendisini hükümetteki 3 bakanıyla temsil etmesi konusunda çözüm sağlaması için ihaleyi, atanmış Başkana ve Cumhurbaşkanıya bırakmaktadır. Bu kriz tüm devlet kurumlarının ve kademelerinin elini kolunu bağlamaktadır. Hizbullah'ın koordine ettiği siyasi gruplara hizmet eden bir amaç bulunmakta, bu da Hizbullah'ı oldukça güçlü ve etkili kılmaktadır. Yargıdan askeriyeye devlet mercilerinde müttefik ve düşman politikalarını dikte ettirmektedir. Lübnan, Sedir Devrimi'nden sonra Suriye rejimini Lübnan'dan çıkarmıştır. Fakat bugün ise, Hizbullah hakimiyeti ile İran vesayeti altındadır.

YEMEN'DE HUDEYDE ATEŞKESİ ÖNCESİ VE SONRASI

2015 yılında Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun müdahalesiyle uluslararası gündeme daha fazla girmeye başlayan Yemen'de 2016 yılından bu yana ilk defa Aralık 2018'de barış masasına oturuldu.

Gökhan Ereli

Araştırma Asistanı, ORSAM

İç Savaşın Evrimi

Yemen'de 2015 yılında ivme kazanan çatışmalar, son dört yılda arkasında 14 milyonu acil olmak üzere 22 milyon insani yardıma muhtaç kişi, 10 binden fazla ölü ve 56 binden fazla yaralı bıraktı. Ortadoğu'nun en fakir ülkesi konumunda bulunan Yemen, aynı zamanda birçok defa BM İnsani Gelişim Endeksi'nde dünyada son 20 ülke arasında yer aldı. 2000'li yıllardan sonra Yemen'de, Şii grup Husiler merkezi hükümetin mezhepçilik yaptığı iddiası ile zaman zaman başkent Sana'ya karşı ayak-

landılar. 2011 yılında yoğunluğu artan protestolar 33 yıllık Salih iktidarını devirmiş ve yerine ulusal uzlaşısı sonucu, yardımcısı Abdurabbu Mansur Hadi görevi devralmıştı.

2014 yılında Yemen Hükümeti ve Husiler arasında çatışmaların yoğunlaştığı bir döneme girilmiştir. Bu yıl içerisinde Tahran destekli Husiler başkent Sana'nın kontrolünü ele geçirmiş, ardından güney kenti Aden'e yönelik harekate girişmiş ve Devlet Başkanı Mansur Hadi'yi müttefiki Riyad'a sığınmak durumunda bırakmışlardır. Başkenti ele geçiren Husilerin askeri eylem kapasitesinin boyutlarını gösteren bir diğer önemli olay ise, bir dönem beraber çalıştıkları Yemen eski Cumhurbaşkanı Salih'in öldürülmesiydi. Başkent'te Husilerin etkinliğine engel olamayan, Aden'de geçici bir hükümet kuran ve Riyad ile sıkı ilişkilerine güvenen Hadi Hükümeti, 2014 yılından sonra Sana'yı Husilerden teslim almak adına çeşitli girişimlerde bulunduysa da başarılı olamamıştır. Hadi Hükümeti, bir yandan Husiler ile mücadele ederken diğer yandan ülkenin güneyinde etkili olan Arap Yarımadası El Kaidesi (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula) gibi terörist unsurlar ve Abu Dabi destekli Güney Geçiş Konseyi (Southern Transitional Council) gibi ayrılıkçı unsurlar ile de savaşmak durumunda kalmıştır. Bu da Hadi Hükümeti'nin kontrol ettiği bölgelerde dahi otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştur. Hadi Hükümeti'nin etkin olamamasında Suudi Arabistan ve BAE'nin ona fazla söz hakkı tanımamasının da payı büyüktür.

2014 yılının sonlarına doğru Riyad, kendisini Husilerin eylemlerinden

kaynaklanan bir güvenlik ikilemi içerisinde buldu. Tahran destekli Husilerin Suudi Arabistan'ın güney sınırını olası kontrolü, Tahran-Riyad ekseninde Riyad açısından stratejik bir noktanın kaybını ve Tahran için bir tutunma noktasını temsil etmekteydi. Bu bakımdan, 2015 yılında Riyad ve Abu Dabi öncülüğünde başlatılan "Kararlılık Fırtınası Operasyonu" Yemen'deki stratejik dengeleri etkileyen bir gelişme olmuştur.

Kararlılık Fırtınası Operasyonu: Stratejik Dengeleme Girişimi

Böylece Riyad, Arap Koalisyonu kisvesi altında Tahran destekli Husilerin etkinliğini azaltmak için, Yemen'deki çatışmalara müdahil olmaya başladı. Arap Koalisyonu'nun çoğu zaman Riyad-Abu Dabi öncülüğündeki koalisyon olarak anılmasını sebebi ise bu iki ülkenin askeri olanaklarının ve bölgedeki motivasyonlarının diğer ülkelere oranla daha yüksek olmasıdır. Yemen müdahalesi, sadece çatışmaları daha yüksek bir boyuta taşımakla kalmamış, Riyad ve Abu Dabi'nin takip ettiği dış politikaların da agresif boyutunu gözler önüne sermiştir. 2015 yılından bu yana geçen zamanda, özellikle koalisyonun hedef gözetmeksizin gerçekleştirdiği hava saldırıları bir çok kez uluslararası toplumdan tepki almıştır. Son dönemde BM ajansları ve Uluslararası Af Örgütü tarafından yayınlanan raporlara göre Riyad, Abu Dabi ve Husiler, Yemen'de savaş suçu işlemekle itham edilmektedirler. Koalisyona dahil olmasına rağmen güneyde ayrılıkçı grupları destekleyen Abu Dabi, Batılı ülkelere aldığı silahları kendi yanında savaştırabilmek adına terörist un-

surlara dahi vermektedir. Sadece bu gelişme dahi, Yemen'deki çatışma ortamının boyutlarını betimler niteliktedir.

Barış Görüşmeleri Sürecinin Kırılgan Yapısı

Yemen İç Savaşı'nda tarafların tutumlarını etkileyen, yakın dönem gelişmelerden birisi de Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2 Ekim 2018 tarihinde Suudi Başkonsolosluğu'nda öldürülmesidir. Kaşıkçı cinayeti, Riyad'ın Yemen'deki eylemlerine tepkinin uluslararası toplum nezdinde artmasına sebep olmuştur. Cinayetin detaylarının ortaya çıkmasının akabinde Almanya, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkeler Riyad'a silah satmaktan kaçınacaklarını açıklamışlardır. ABD Kongresi'nde Suudi yönetime karşı tavır alınmasını gerektiren yasa tasarıları sunulmuştur. Şubat ayında, ABD Temsilciler Meclisi'nde Yemen'de Arap Koalisyonu'na verilen askeri desteğin sonlandırılmasına yönelik bir tasarı onaylanmıştır. Tasarının yasalaşma ihtimali düşük olsa da bu gelişme, Kongre'nin Yemen'deki çatışmalara bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.

“**Arap Koalisyonu ülkelerinin özellikle hava saldırılarından oluşan askeri faaliyetleri Yemen'de yıkımı getirmiş, çatışmaları daha yoğun düzeye çıkarmış ve sivil halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir.**

ABD ve İngiltere'de toplumsal düzeyde bu ülkelerin Yemen'de Ri-

yad'ın eylemlerine destek vermesi güçlü eleştirilere maruz kalırken, ülke yönetimleri henüz Riyad'a verdikleri desteği tamamen durdurma anlamında bir irade göstermekten uzaktır. ABD ve İngiltere'nin isteksizliği yanında Tahran'ın da Husilere lojistik ve ekonomik desteği, sahada çözüme gidilebilmesinin önündeki en büyük engellerden birisidir. Her ne kadar Yemen'in iç dinamikleri belirleyici olsa da, Yemen'in Riyad-Tahran ekseninde bir güvenlik ikileminin yaşandığı saha olması çatışmaların boyutunun artmasında büyük bir etkidir.

Temelde, Cumhurbaşkanı Hadi'nin görevde kalmasından emin olmak isteyen Arap Koalisyonu ülkelerinin özellikle hava saldırılarından oluşan askeri faaliyetleri Yemen'de yıkımı artırmış, çatışmaları daha yoğun düzeye çıkarmış ve sivil halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Riyad ve Abu Dabi, Kaşıkçı cinaye-

tinin sebep olduğu uluslararası infial de takiben, BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths öncülüğünde Hadi hükümeti'nin Aralık ayında İsveç'te Husi temsilciler ile ateşkes görüşmelerine başlamasını kabul etmiştir. Ülkedeki savaş ortamını sona erdirmek için Hadi hükümeti ve Husi temsilciler 6-13 Aralık tarihinde İsveç'te bir araya geldiler.

“

ABD ve İngiltere kamuoylarında Suudi Arabistan'a satılan silahların Yemen'de yıkıma yol açtığı eleştirilerinin artmasına karşın, ülke yönetimlerinin bu desteği tamamen durdurmaları henüz ufukta görünmüyor.

İsveç'te taraflar arasında 18 Aralık 2018 tarihinden itibaren geçerli olmak kaydıyla Hudeyde liman kenti için ateşkese karar verildi. Husiler, Hudeyde limanından ve kentten çekilmeyi kabul ettiler. Tarafların Hudeyde'den 45 gün içinde çekilmesi kararlaştırıldı.

Bunun karşılığında Riyad ve Abu Dabi ise Hudeyde'ye yönelik hava saldırılarını durdurmayı taahhüt etti. BM tarafından bölgede ateşkesi denetlemek adına bir uluslararası gözlemci heyeti atanması kabul edildi. Heyetin başına Hollandalı eski General Patrick Cammaert atandı. Fakat heyetin konvoyu bir saldırıya maruz kaldığından dolayı Cammaert bu görevi sürdüremeyeceğini belirtti. Bütün bunların yanında her iki tarafın da verdiği listeler de dahil edilerek toplam 15 bin kişilik bir tutukuların ve esirlerin takal edilmesi konusu üzerinde anlaşıldı.

Fakat, Hudeyde Ateşkesi, Yemen'in bütün sorunlarını çözüme kavuşturma konusunda yeterli olmadı. Barış görüşmelerinin ardından tarafların birbirlerine güven duymaya başladıkları bir ortamda çok geçmeden karşılıklı güveni sarsıcı gelişmeler yaşanmaya devam etti. 2018 Kasım'ında insansız hava aracı kullanımlarını durdurduklarını açıklayan Husiler, ateşkes kararı sonrasında Yemen'in güney bölgesi Lahaj'da askeri bir geçit törenini insansız hava araçları ile hedef alarak can kaybına sebep oldular. Ardından, koalisyon güçleri tarafından Husilere ait bir iletişim ve kontrol karargahı hava saldırısı ile yok edildi. Taraflar arasında güven artırıcı önlemler sayesinde gelinen barış görüşmeleri sürecinde üzerinde anlaşılan konular sahaya tam

anlamıyla yansıtılamadı. Bunun en büyük nedeni ise ABD, İngiltere, İran gibi ülkelerin yönetimlerinin isteksizliği ve Yemen'de tarafların birbirine güven duyamamasıdır.

Bütün bunların yanında çözüm-süzlüğün boyutunu artıran diğer meseleler de var. Husilerin elinde bulunan başkent Sana'daki havalimanı, Yemen Merkez Bankası'nın durumu ve Taiz şehri ablukasının akıbeti meseleleri masada çözüme kavuşturulamadı. Hudeyde Ateşkesi sonrasında BM Dünya Gıda Programı (UN World Food Programme) aracılığıyla kente insani yardım ve gıda yardımı ulaştırılmaya başlandı. Fakat BM çok geçmeden, 12 milyon kişiye ulaştırılması planlanan yardımların özellikle Husiler tarafından yönetilen bölgelerde çalınıp para karşılığı satıldığını belirtti. BM'nin bu iddiaları karşısında Husi Devrimci Komitesi lideri Muhammed el-Husi BM'nin ikircikli bir tutum sergilediğini ve güvenilir olmadığını kaydetti. Gıda yardımlarının dahi ulaştırılmamasının en büyük sebebi, Yemen'de çatışmanın sadece bir merkezi hükümet ve ona karşı gelen bir grup arasında olmaması. Müdahil olan aktörlerin sayısı, çeşitliliği ve birbirleri ile girdikleri ilişki biçimleri, Yemen iç savaşının sahada çözülmesinin önündeki ciddi engellerdir.

Hudeyde Ateşkesi akabinde, savaşan taraflar bir çok defa birbirlerini ateşkesi ihlal etmek ile suçladılar. İsveç'teki barış görüşmelerinin mimarlarından birisi olan BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths, ateşkes sonrası da hem Husiler ile hem de Hadi hükümeti ile görüşmelerine devam etti. Fakat, Hudeyde Ateşkesi'nin tam anlamıyla takvimi dahilinde hayata geçirilememesinin en büyük nedeni, üzerinde anlaşılacak konuların taraflarca farklı yorumlanmasıydı. Barış görüşmelerinden sonra taraflar Hudeyde'de BM Yemen Özel Temsilcisi himayesi altında 4 kez daha bir araya geldiler. Şubat ayının üçüncü haftasında ise taraflar Hudeyde'den çekilme kararının uygulanması ko-

nusunda anlaşabildiklerini belirttiler. Fakat, hem geçmiş tecrübeler, hem de tarafların birbirlerine duyduğu güvenin kırılma sebebiyle, bu anlaşmanın da tam takvimi dahilinde uygulanamayacak olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Sonuç olarak, 2015 yılında Riyad liderliğindeki koalisyonun müdahalesiyle uluslararası gündeme daha fazla girmeye başlayan Yemen'de 2016 yılından bu yana ilk defa Aralık 2018'de barış masasına oturuldu. Esirlerin değişimi, yaralıların bölge ülkelere tahliye edilip tedavi edilmesine izin verilmesi, Ürdün ve Kuveyt gibi ülkelerin yardımları sayesinde ulaşılan barış süreci, ağır aksak ilerlemeye devam edecek niteliktedir. Fakat iç savaşın çözümü kavuşturacak düzeye halen ulaşamadı. Ateşkes sonrasında tarafların birbirlerine yönelik hali hazırda kırılan güvenini sarsacak gelişmeler yaşanmaya devam etti. Yemen'de çözümsüzlüğün boyutunu artıran en önemli mesele, iç savaşa müdahil olan ABD, İngiltere gibi küresel aktörlerin isteksizliği ve Riyad, Abu Dabi, Tahran gibi yönetimlerin Yemen üzerindeki güç mücadelesinden vazgeçmelerine neden olacak bir gelişmenin yaşanmamasıdır.

CEZAYİR'DE BUTEFLİKA'NIN YENİDEN ADAYLIĞI, GÜÇ MÜCADELESİ VE PROTESTOLAR

Buteflika'nın beşinci dönem adaylık kararı, aslında hükümet içerisindeki birbiri ile mücadele eden kanatlardan birinin hedefine ulaşmış olması demektir.

Dr. Kâsımî Saîd

*Tamanrasset Üniversitesi,
Cezayir*

Cezayir halkı son gelişmelerden endişeli. Halk, mevcut hükümet aleyhine protestolar düzenliyor ve Cezayir, bir bilinmezliğe doğru yol alıyor. Cezayirli, Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Demokratik Ulusal Birlik gibi iktidar yanlısı partilere karşı tepkili. Bu partiler, 2013'ten bu yana geçirdiği beyin felcinden dolayı görevini icra edemeyen ve sağlık durumu oldukça kötü olan Buteflika'yı beşinci dönem için başkan adayı göstermektedirler.

Hükümet, 90'lı yıllardaki kriz döneminin dehşet verici katliamlarını

ve Arap Baharı ile birçok ülkede yaşanan yıkımları tekrar tekrar hatırlatarak halkı korkutmakta, bir yıldırma politikası uygulamaktadır. Hükümet bu şekilde, Cezayirli iktidarın mevcut iktidara karşı radikal bir tutum benimsemelerini engellemeyi ve protestoları bastırmayı amaçlamaktadır. Halk, protestolarla yönetimin uyguladığı siyasete karşı koymaya çalışırken, ordu ise, güvenlik ve istikrarı sağlaması için yetki verildiği takdirde muhaliflerle mücadeleden geri durmayacağını açıklamakta ve iktidarın destekleyeceğini ima etmektedir.

Hükümet Organları ve Süreç

İktidar partileri, gittikçe kötüleşen sağlık durumuna rağmen yeni dönem için Buteflika'nın adaylığını desteklediklerini belirtmişlerdir. Aşlıda aday belirleme süreci içerisinde Adaylık için makul ve güvenilir alternatifler üretmek için müzakereler yapılmıştır. Fakat bu müzakereler, yönetimde aktif rol alan bazı kuvvetler ile müttefik olan "yeni oligarşi"nin çıkarlarına hizmet edecek şekilde, Buteflika'nın iktidarda kalmasını isteyenlerin lehine sonuçlanmıştır.

Aynı hedefi taşıyan partiler tarafından Buteflika'nın adaylık kararının alınması için başkent Cezayir'de de bir toplantı gerçekleştirilmiş ve toplantıda Buteflika'nın aday olmasına karar verilmiştir. Yapılan anketlerde gençlerin %97'si, sağlık koşulları nedeniyle ülkeyi idare edemeyeceğini düşündükleri mevcut başkanın adaylığını reddedişirken toplantıdan böyle bir kararın çıkması ise, kamuoyu üzerinde bir şok etkisi yaratmıştır.

Buteflika'nın beşinci dönem adaylık kararı, aslında hükümet içerisindeki birbiri ile mücadele eden kanatlardan birinin hedefine ulaşmış olması demektir. Bu kararla birlikte iktidarın Buteflika'nın kardeşlerinden birine teslim edilmesi ihtimali de çok gerilerde kalmıştır. Aynı zamanda ülke için bir bilinmezlik durumu da zuhur etmeye başlamıştır. Gerek fırsattan istifade etmeye çalışan siyasetçiler, gerekse yolsuzluk yaparak zengin olan tabakalar, halkı Suriye, Libya, Yemen gibi 90'lı yıllarda krizlerin baş gösterdiği ülkelerde yaşanan olaylar ile korkutmaktadırlar. Bununla, Buteflika'ya tepki amaçlı sokağa dökülenler başta olmak üzere, mevcut hükümete karşı yapılan itirazların önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Yapılan analizler, hükümetin muhalif kanatları arasındaki anlaşmazlıkların son bulduğunu söylemenin şimdilik mümkün olmadığını göstermektedir. Pek çok bölgede halkın Buteflika'nın adaylığına tepki olarak sokağa dökülmesi ve yürüyüşler düzenlemesi, mevcut iktidara karşı verilen açık bir mesajdır. İktidarın kendi içerisinde

Buteflika'nın adaylığına itiraz eden muhalif gruplar ise, halkı eylemler gerçekleştirmeleri konusunda teşvik ederken bir yandan da halk üzerinde etki sahibi olduklarına dikkat çekmektedirler. Böylece güç piramidinin en tepesinde yer alan rakip elitler birbirlerine karşı zayıflatma politikası uygulamaktadırlar. Bu açıdan mevcut durumun her an farklılaşması söz konusudur.

Muhalefetin Halka Desteği

Farklı grupları içinde barındıran Cezayir muhalefet partileri, bugünlerde gerçek bir sınavdan geçmektedir. Öncelikle, "iktidarın adayı" olarak kabul edilen Buteflika'nın karşısına üzerinde anlaşmaya vardıkları bir aday çıkaramamışlardır. Halkın tepkisini sokakta göstermesini desteklediğini ifade eden muhalifler, halkın öfkesi üzerinden politikalarını yürütmeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte göstericilere şiddetle müdahale edilmemesi ve fikirlerini barış çerçevesinde ifade edebilme fırsatının tanınması için yönetime çağrıda bulunmaktalar.

Cezayir muhalefet partileri, 80'li yılların sonlarında çok partili düzene geçilmesinden bugüne dek benzerine rastlanmayan bir karışıklıkla karşı karşıyadır. Barış Toplum Hareketi dışındaki muhalefet partileri, kendi içlerinde dahi Buteflika'ya rakip olabilecek herhangi bir aday üzerinde görüş birliğine varamamıştır. Bazı ünlü siyasetler ise, askeriyeden veya askeri partilerden bir adayın seçim rekabetlerinde başarılı olamayacağını düşünerek risk almamışlar, bu süreçte çekimser kalmayı tercih etmişlerdir.

“

Buteflika ile bağlantılı olan devlet bünyesindeki elitler ve çıkar grupları, kamu hazinesini doğrudan sömürdüğü ve bununda Cezayir ekonomisini yıprattığı iddia edilmektedir.

”

Eski hükümet başkanı Mevlüt Hamrüş, ülkenin geleceğine dair izleyeceği politikalarla tarihe geçebilecek kimselerin olduğuna dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Dr. Ahmet bin Bîtûr'un yönetime geldiği takdirde, ülkeyi ekonomik krizden çıkaracağını öne sürmektedir. Ona göre bu ekonomik krizin sebebi Buteflika'nın 1999'da ikti-

dar gelmesinden bu yana devam ettirdiği başarısız politikalarıdır.

Muhalefet kanadı, Buteflika'nın adaylığını vatandaşların hakkını gasp etmek olarak görmektedir. Önceki tecrübeleri de göz önünde bulundurarak, her ne kadar rakibi olursa olsun, seçimleri "iktidarın adayı" sıfatıyla Buteflika'nın kazanacağını düşünmektedir. Seçimlerin genelde şeffaflıktan uzak gerçekleşmesi ve bu süreçte birtakım oyunların oynanması, muhalefetin bu yönde düşünmesini açıklar niteliktedir. Muhalefet, iktidarı hak ve özgürlüklere saygılı olmamakla itham etmektedir. Muhalefete göre iktidar, seçimlerin bir gereği olarak kendisi ile yapılacak herhangi bir fikir alışverişini reddetmektedir. Dördüncü dönem başkanlığı bitmesine rağmen iktidarın hala Buteflika'nın adaylığı konusunda ısı-

rarcı olması, zaten bu seçimleri gerekçesiz kılmaktadır.

Cezayir'deki Hareketin Devamlılığı

İktidar partilerinin Buteflika'yı aday olarak çıkarması, fırsattan istifade etmek ve halkın iradesini göz ardı etmek olarak nitelendirilebilir. Cezayirliler, bu adaylığın tıpkı öncekiler gibi bir seçim oyunu olduğunu, iktidar adayının çok yüksek ihtimalle zaten seçimi kazanacağı görüşündedirler. Buteflika ile bağlantılı olan devlet bünyesindeki elitler ve çıkar grupları, kamu hazinesini doğrudan sömürdüğü ve bununda Cezayir ekonomisini yıprattığı iddia edilmektedir. Bu zümreler, Cezayir'in geleceğini düşünmeden Buteflika'nın adaylık kararını teşvik edenler ile aynı gruplardır.

Cezayir halkı, pek çok vilayette sokağa çıkarak tepkisini göstermişse de son günlerde bir açmazda düşmüştür. Ümitsizlik ve korku içinde, olayların ilerleyen günlerde nasıl şekilleneceğini beklemektedir. Muhalefet partileri halkın öfkesine destek çıkarak bu yönde politikalar geliştirmiştir. Nitekim, bu partiler göstericilerin sosyal medyada başlattığı sokağa çıkma çağrısını benimsemiş, vatandaşların fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri için çabalamış ve göstericilere şiddetle müdahale edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Halkın içinde bulunduğu açmazdan faydalanmak isteyen muhalefet partilerinin bu istekleri doğrultusunda kamuya ait alanları işgal etmesi beklenmektedir. Ayrıca emniyet güçleriyle bir çatışma ya-

şanması ihtimali de söz konusudur. Ulusal Kurtuluş Cephesi Partisi gibi Buteflika'nın adaylığını destekleyenler ise, muhtemelen olaylara seyirci kalmayıp sokaktaki eylemlere karşılık vererek güç gösterisinde bulunacaklardır. Buteflika destekçilerinin bu tutumları, beraberinde anlaşmazlıklar doğurabilir ve sokakların şiddet seline kapılmasına sebep olabilir. Ayrıca Suriye ve Libya gibi ülkelerin başına gelenler Cezayir'de de yaşanabilir. Aynı zamanda bu senaryonun, "Cezayir'deki Arap Baharı"nı destekleyen bazı iç ve dış güçlerin, ülkeyi tekrardan bir şiddet yuvası haline getirmek için uzun süredir beklediği bir fırsat olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

“

Cezayirliilerin verdiği tepki, uzun süredir halkını umursamayan Buteflika'yı aday gösteren iktidar partilerine karşı umutlarının tükendiğinin bir işaretidir.

”

Buteflika'nın Nisan 2019 seçimlerinde aday olacağı, daha önceleri halk arasında konuşulmakta ve sinyalleri sosyal medya aracılığı ile verilmekteydi. Ülkenin doğu bölgelerinde gerçekleştirdiği pek çok gösteri ile halk, korku duvarını yıkmıştır. Mevcut iktidar ise, sokağa inme çağrılarına kulak veremeleri korkutmaktan geri durmamıştır. Ordu, güvenlik ve istikrarı sağlamak adı altında sözde ülke aleyhine yapılan girişimlere müdahale etmiş, protestocuları uyarmıştır. İktidar, halkın milli şuurla yaptığı çağrılarını Siyonist cemiyet-

lerle ilişkilendirmiş ve Cezayir halkını protestoları teşvik eden siteler kurmakla itham etmiştir. Hatta, protestoları savunan 3 bin 500 internet sitesinin İsrail'e ait olduğu söylenmiştir.

Cezayirliilerin verdiği tepki, altı senedir halkını umursamayan Buteflika'yı aday gösteren iktidar partilerine karşı umutlarının tükendiğinin bir işaretidir. Yolsuzluk ve işsizlik, para biriminin değer kaybetmesi, toplumda bazı tabakaların ülke ekonomisine zarar vermesi ve kamu hazinesini sömürmesi gibi durumlar, halkı bu tarz eylemlere başvurmaya itmiştir. Halk, ekonomilerinin sıfır noktasına gelmesinden ve ülke istikrarının sağlanamamasından bu tabakaları sorumlu tutmaktadır.

Halk hareketi ışığında kaydedilen verilere bakılacak olursa, Cezayirliilerin en sağcısından en solcusuna kadar hiçbir siyasi partiye güvenlerinin kalmadığı ortadadır. Siyasi partiler, özellikle genç kitlenin beklentilerini karşılayamamıştır. İktidarın, hesaplarını yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. İktidar, yetersiz cumhurbaşkanını ve beraberindeki mekanizmaları istemeyen çoğunluğu göz ardı etmektedir. Geçmiş mali yolsuzluklarla dolu olan bu mekanizmalar, Buteflika'nın dört cumhurbaşkanlığı döneminde de anayasayı ihlal etmeye çalışmıştır.

Bugün, iktidar halkın isteklerine kulak vererek Buteflika'nın adaylığını sonlandırırsa da Buteflika seçimleri erteleyerek bir anlamda dördüncü görev süresini uzatmıştır. Bu ise yeni gerginliklere yol açacaktır.

KUZEY AFRİKA'NIN ÖLÜM DENİZİ: AKDENİZ

Gün Ünal

Araştırma Asistanı, ORSAM

Gülfer Oğur

Bursiyer, ORSAM

“

Kaçak göç nedeniyle son yıllarda binlerce kişinin daha iyi bir yaşam umuduyla yaşamını yitirdiği Akdeniz havzası, hem Arap Baharı'nın öncesine dayanan Afrika'dan Avrupa'ya göç dinamiklerini hem Arap Baharı sonrası göç hareketliliğini yansıtmaktadır.

”

için en sık tercih edilen iki ülke olmuştur. Bu ülkeler, konumları gereği yoğun olarak Sahra-altı Afrika ülkelerinden göç almış veya transit ülke olarak tercih edilmiş, kendi nüfuslarından ise büyük oranda Avrupa'ya göç vermiştir.

Bölgedeki göç hareketliliği, Kuzey Afrika ülkelerinin Avrupa ile ikili ilişkilerinde diplomatik bir araç olarak görülmüş, Avrupa'ya geçişin sınırlandırılmasına yönelik adımlar, Kuzey Afrika yönetimlerinin siyasi konumunu Arap Baharı'na dek güçlendirmeye devam etmiştir. Her ülke, farklı tarihsel süreçlerden geçmesine rağmen, protestoları birleştiren ortak sosyoekonomik sorunlar kitlesel ayaklanmalarda önemli bir rol oynamıştır. Bu sorunların arasında, otoriter ve kısıtlayıcı devlet yönetimi, neoliberal politikalar izleyen yönetimlerin yolsuzluk ve baskısı, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, devlet kurumlarında yozlaşma, özellikle üniversite mezunu gençler arasında işsizliğin artması ve daha demokratik bir düzenin kurulması yönündeki talepler ve şikâyetler yer almıştır.

Ayaklanmaların yoğun olduğu bazı Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde yönetim ve rejim değişikliği meydana gelmiş, ancak siyasi değişimi izleyen düzenleme ve girişimler istenen sosyoekonomik iyileşmeyi sağlamayıp, yeni siyasi ve askeri aktörlerin güç mücadelesinin gölgesinde kalmıştır. Bu mücadelelerin bazı bölge ülkelerinde yarattığı otorite boşluğu ise, günümüzde hala gözlemlenebilen iç savaşları ve siyasi istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda, askeri üstünlük müca-

delesi ve radikal grupların faaliyetlerinin artması, Libya'nın ikiye bölünmesi gibi gelişmeler bölge içinde yeni tehdit unsurları yaratmıştır. Yeni gelişmeler sonucu can güvenliği tehdit altında olan mülteci sayısı, yetersiz sosyal ve ekonomik imkanlarla yaşamını sürdürmek istemeyen göçmen sayısı ile birlikte katlanarak artmış ve göç edilen Kuzey Afrika bölgeleri içinde de bir hareketliliğe yol açmıştır. Böylece, yalnızca birkaç yıl içerisinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve Akdeniz siyasetinde ve göç dinamiklerinde daha önce görülmemiş bir yoğunluk ortaya çıkmıştır.

Bu istikrarsızlık, yalnızca çatışma bölgelerinde can güvenliği tehlikeye giren mülteci adayları ortaya çıkarmamış, Kuzey Afrika ülkelerine önceden göç etmiş Sahra-altı Afrikalı göçmenleri de bölgeden ayrılıp, daha iyi yaşam şartları arayışında Avrupa'ya yöneltmiştir. Arap Baharı sonrası kitlesel boyuttaki göç dalgaları, Afrika'dan Avrupa'ya yönelen düzenli göç hareketliliğiyle birleşerek, Avrupa'daki mülteci ve göçmen sayısında artışa yol açmıştır. Bu yoğunluk, Avrupa ülkelerinin göç politikalarını muhafazakarlaştırarak, yönetilememiş bir insani krizi uluslararası kamuoyunun gündemine yerleşmiştir. Artan göç ve mülteci yoğunluğu Batı'da aşırı sağın güçlenmesini de getirmiştir.

Göç krizinde son yıllarda binlerce kişinin daha iyi bir yaşam umuduyla yaşamını yitirdiği Akdeniz havzası, hem Arap Baharı'nın öncesine dayanan Afrika'dan Avrupa'ya göç dinamiklerini hem Arap Baharı sonrası göç hareketliliğini

Kuzey Afrika, Sahra-altı Afrika'dan Avrupa'ya geçmek için kilit bir konumdadır ve 20. yüzyılın başından beri göç hareketleri bölge siyasetinin kalıcı unsurlarından biri olmuştur. Avrupa ülkeleri, Kuzey Afrika bölgesindeki ülkeler tarafından sömürge döneminden bu yana 'varlıklı ve müreffeh Kuzey' olarak adlandırılmış, Fas ve Libya, coğrafi yakınlığı nedeniyle Akdeniz'den Avrupa'ya geçiş

yansıtmaktadır. Fas ve Libya, Ortadoğu'daki aktif çatışma alanlarıyla doğrudan kara ve deniz bağlantısı olmaması nedeniyle ağırlıklı olarak Afrika'daki iç karışıklık ve sosyo-ekonomik yetersizlikler sonucu Avrupa'ya göç eden kitleleri ve Kuzey Afrika bölgesindeki devletlerin vatandaşlarının Avrupa'ya geçiş için tercih ettiği ülke konumundadır. Bu yoğunluk 2015 yılından itibaren sayısal olarak düşüşe geçse de (2015'te yaklaşık 1 milyon, 2016'da 360.000, 2017'de 172.000 ve 2018'de 110.000) her yıl Akdeniz'de hayatını kaybeden göçmen

sayısı 2000'in üzerinde olmuş, son dört yılda yaklaşık 14.000 kişi Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiştir.

Fas

Akdeniz'e ilişkin göç verilerinde Avrupa'ya bazı sınır geçişlerinin kapanması gibi nedenlerle ani dalgalanmalar ve bölgesel farklılıklar görülmektedir. 2015'te kaydedilen en yoğun göç dalgasının ardından, deniz yoluyla Avrupa'ya ulaşmak Akdeniz genelinde düşüşe geçmiştir. Buna rağmen her yıl en az

100.000 kişi Kuzey Afrika üzerinden can güvenliğini tehdit edecek koşullarda Avrupa'ya ulaşmaktadır. Bununla beraber, Libya'daki istikrarsızlık ortamı ve İtalya'nın göçmen ve mültecilere yaklaşımı sonucu, 2018'de en çok tercih edilen Avrupa'ya geçiş ülkesi Fas olmuştur. 2017'den sonra Fas'tan Avrupa Birliği ülkelerine geçiş ikiye katlanmış, yalnızca iki yıl içerisinde yaklaşık 400 kişi Fas karasularında yaşamını yitirmiştir.

Fas'tan Avrupa'ya kara ve deniz yoluyla ulaşılabilir. Kuzey

Afrika sahil şeridindeki İspanya'ya ait Ceuta ve Melilla bölgelerinden Avrupa Birliği alanına geçmek mümkün olabildiği gibi, deniz yoluyla Tetvan ve Tanca şehirlerinden kısa sürede Akdeniz'i geçerek İspanya'ya ulaşmak son yıllarda Fas'ı en yoğun geçiş ülkesi haline getirmiştir.

Fas, coğrafi konumu gereği, Ortadoğu'daki mevcut çatışma alanlarına uzaktır. Ancak Fas, son yıllarda hem Kuzey Afrika'dan hem Sahra-altı Afrika'dan Avrupa'ya düzenli göç hareketlerinin ortak noktası

halindedir. Fas'tan Avrupa'ya deniz yoluyla geçişte ülkelere göre dağılıma bakıldığında, Arap Baharı'nı izleyen göç dalgasının, Afrika genelindeki kolonileşme sonrası yapısal ekonomik sorunların ve alt-yapısal yetersizliklerin yol açtığı düzenli göçlerle birleştiği gözlemlenebilmektedir. Bu göç hareketliliğinde Fas hem göç alan ülke hem de geçiş ülkesi konumunda olup, Cezayir ve Moritanya ile birlikte Kuzey Afrika bölgesinden Avrupa'ya en çok göç veren ülkelerin başında gelmektedir.

Bu nedenle, istatistiklerde Sahra-altı göçmenler ve Cezayir ve Moritanya gibi Kuzey Afrika ülkelerinin vatandaşları birbirine yakın yüzdelere ifade edilmektedir. Bu dağılımda göç rotası içindeki dinamikler de etkili olmaktadır. Fas'a ulaşan göçmenlerin büyük bir kısmı, Avrupa'ya ulaşmanın maddi gerekliliklerini temin edebilmek için, son derece olumsuz koşullarda, sosyal hizmetlere erişimin oldukça sınırlı olduğu ülkede uzun süre kalmakta ve sınır dışı edilme tehlikesi karşısında kayıt dışı işlerde çalışmaktadır. Bu topluluğun küçük

bir kısmı ülkesine dönmekte veya Avrupa'ya yolculuğuna devam edebilmekte, büyük bir kısmı düşük maliyetli iş gücü olarak Fas'ta yaşamaya devam etmektedir.

“

Libya'yı 'Avrupa ile Afrika arasındaki göç dalgalarını ayıran bir duvar' olarak tanımlayan devrik lider Kaddafi'nin döneminde, yasadışı göç hareketliliğine karşı devletin yönetiminde gözaltı merkezleri oluşturulmuştur.

”

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre, 2018'de Batı Akdeniz göç rotasını kullanan mülteci ve göçmenlerin %80'ini yetişkinler, %20'sini çocuklar oluşturmaktadır. Yolculuğuna devam eden göçmenler içerisinde, ölümcül koşullarda Akdeniz'i yasadışı şekilde geçmeye çalışan binlerce göçmen her yıl hayatını kaybetmektedir. Bu dinamikler, Arap Ba-

harı sonrasında Fas'ın jeopolitik konumunun kalıcı bir unsuru olan göç edilen ülke ve geçiş ülkesi konumunda, her ne kadar kapsamlı bir göç yönetimi stratejisi edinse de bunu etkili bir şekilde uygulamadığına işaret etmektedir.

Libya

Kuzey Afrika'nın Akdeniz'de gözlemlenebilen bir başka insanlık krizi ise Libya'da yaşanmaktadır. Fas'ın aksine Libya, Arap Baharı'ndan bu yana merkezi yönetimden yoksundur ve etkin bir göç politikası izleyememektedir. Kuzey Afrika'nın en yoğun göç noktalarından biri olan Libya, Arap Baharı'na dek, zengin petrol ve doğalgaz kaynakları nedeniyle Sahra-altı Afrika'nın daha düşük maliyetli iş gücünü kendine çekerek yoğun göç almıştır.

Ayaklanmalar, NATO'nun müdahalesi Kaddafi'nin devrilmesinin ardından ülke istikrarsızlığa ve iktidar mücadelesine sürüklenmiştir. Hem can güvenliğinin tehlikeye girdiği hem sosyoekonomik koşulların kötüleştiği Libya'dan Yunanistan, Malta ve İtalya'ya ulaşımın kolay olması nedeniyle Libya'dan ve Sahra-altı Afrika'dan Misrata ve Bingazi şehirlerine ulaşarak Güneydoğu Avrupa'ya deniz yoluyla geçiş yaygın olarak tercih edilmektedir.

Libya'yı 'Avrupa ile Afrika arasındaki göç dalgalarını ayıran bir duvar' olarak tanımlayan devrik lider Kaddafi'nin döneminde, yasadışı göç hareketliliğine karşı devletin yönetiminde gözaltı merkezleri oluşturulmuştur. Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin sınırlı erişiminin olduğu bu merkezler, ülkedeki insan kaçakçılığına dayalı yasadışı ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmiştir.

Özellikle Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenler, Arap Baharı sonrası Libya'da meydana gelen şiddetli olayların yoğunlaştırdığı göç hareketleri sonucu, söz konusu göçmenlerin alınma veya insan kaçakçılığı şebekelerine yakalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yasadışı şekilde kendilerini Avrupa ülkelerine ulaştırabilecek örgütlerin yardımıyla Libya kıyılarına ulaşabilenler ise son derece zorlayıcı koşullarda Akdeniz'i aşmaya çalışırken hayatlarını riske atmış, bu süreçte binlerce göçmen ise Akdeniz'de hayatını kaybetmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü (IMO)'nun son raporuna göre Libya'dan İtalya'ya göçlerin %90'ını yetişkinler, %10'unu ise yetişkin altı yaş grubu oluşturmaktadır. Yetişkin grup içerisinde göç edenlerin %88'lik kısmını erkekler oluştururken, %12'lik kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkin dışı gruplarda ise %65'lik bir oran ebeveynleri ya da bir büyükle göç ederken, %35'lik bir grup ise ebeveynsiz veya bir büyük eşlik etmeden göç etmek durumunda kalmıştır.

Libya'daki göç hareketliliğinin %66'sının Sahra-altı Afrika'dan, %28'inin Kuzey Afrika'dan ve %6'sının Ortadoğu ve Asya'dan olduğu gözlemlenmektedir. Göçmen nüfusun büyük bir kısmını yetişkin erkek göçmenlerin oluşturduğu Libya'da, Sahra-altı Afrika bölgesinden göç Nijer (%31), Çad (%20), Nijerya (%14), Gana (%10), Mali (%8) ve Somali (%4) edenler ağırlıktadır. IOM'nin Kuzey Afrika (%28) verilerine göre bu bölgede Fas (%4), Tunus (%3) ve Cezayir (%1)'den göçmenler de yer almaktadır.

Fas'tan farklı olarak, Libya Asya ülkelerinden de göç almakta, Avrupa'ya Libya'dan geçmeye çalışan Asyalı göçmenler en çok Bangladeş, Pakistan, Filistin ve Filipinler'den gelmektedir. Ayrıca, iç savaşın devam ettiği Suriye'den Libya üzerinden Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışan iki bine yakın Suriyeli kaydedilmiştir.

2017'de her 100 göçmenden 2'si Libya'dan İtalya'ya geçerken hayatını kaybederken, 2018'de her 100 göçmenden 6'sının hayatını kaybettiği saptanmıştır.

2018'de Libya'dan İtalya'ya göç eden 23,126 kişi kaydedilmiştir. İtalya, Avrupa Birliği'ne giriş ülkesi olarak önceki yıllara göre daha az tercih edilmekte, bu durum son yıllardaki iş birliğinden yoksun ve reddedici mülteci ve göçmen politikasının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Diğer taraftan, Akdeniz'i geçerken hayatını kaybeden göçmen sayısı, her yıl Avrupa'ya ulaşabilen göçmenlere kıyasla artış göstermiş, son iki yılda oransal olarak 2.3'ten 5.6'ya çıkmıştır.

2017'de her 100 göçmenden 2'si Libya'dan İtalya'ya geçerken hayatını kaybederken, 2018'de her 100 göçmenden 6'sının hayatını kaybettiği saptanmıştır. Libya açıklarında göçmenleri kurtaran gemilerin İtalya'ya kabul edilmemesi üzerine 2018'de bu rotayı tercih eden göçmen sayısı önceki yıla göre beş kat azalmış, buna rağmen 1,306 göçmen Akdeniz'de hayatını kaybetmiştir. 15,074 kişi ise sahil

güvenlik tarafından Libya sularına geri döndürülmüştür.

Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya göç hareketliliğinin kökleri 20. yüzyıla dayanmaktadır. Bu nedenle Akdeniz'deki göç krizini, yalnızca Arap Baharı'nın yankılarıyla kısa süre önce ortaya çıkan dönemsel bir sorun olarak değerlendirmek tek boyutlu ve yanıltıcı olacaktır. Akdeniz, Avrupa Birliği, Fas ve Libya başta olmak üzere bölgedeki göç kriziyle farklı ölçeklerde karşı karşıya kalmış tüm Kuzey Afrika ülkeleri arasında, ikili ilişkilerin ötesinde çok taraflı ve nitelikli bir iş birliği olmadıkça bir insanlık krizine sahne olmaya ve Kuzey Afrika'nın ölüm denizi olarak kalmaya devam edecektir. Bu süreçte Kuzey Afrika ülkelerinin dünya basınına yansıyan göçmen ve mültecilere kötü muamele ve zorla sınır dışı etme faaliyetleri Akdeniz'deki göç yoğunluğuna ilişkin yapıcı çözümleri zorlaştırmaktadır.

Akdeniz'deki mevcut göç hareketliliği, bireylerin Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ile koruma altına alınan hareket özgürlüğü çerçevesinde mevcut sosyoekonomik engellere ve yetersizliklere karşı bir refah arayışını temsil etmenin ötesinde uluslararası boyutta çıkarımları mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, Akdeniz'de son dört yılda görülen göç hareketliliği ve insanlık krizinde, Afrika ve Ortadoğu'nun çatışmalarının ve yapısal sosyoekonomik sorunlarının etkileri, bölge ülkelerinin insan hakları, sosyal ve ekonomik özgürlükleri yaklaşımı ile bir arada gözlemlenebilmekte ve karamsar bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

ÖZGÜR SURIYE POLİSİ VE TÜRKİYE DESTEĞİ

Bir devletin değerler ve öncelikler manzumesini, hukuk sistemini, meşruiyet zeminini ve yönetim biçimini anlayabilmek için bazen sadece polis teşkilatını incelemek yeterli olabilmektedir.

Dr. Seda Öz Yıldız

*Polis Akademisi
Öğretim Üyesi*

Uluslararası koşullarda bir devlet düzeninden bahsetmek için öncelikli olarak güvenlik ve adalet fonksiyonlarının objektif hukuk kuralları çerçevesinde toplumsal uyum, karşılıklı güven ve huzur içinde ifa edilmesi gerekmektedir. Kısaca “kamu düzeni” olarak adlandırdığımız bu duru-

mu bir sonuç olarak ele alırsak, bu sonuca ‘nasıl’ varıldığı -bir diğer deyişle hangi kurumlar ve kişilerce gerçekleştirildiği- önemlidir. Nitekim bir devletin değerler ve öncelikler manzumesini, hukuk sistemini, meşruiyet zeminini ve yönetim biçimini anlayabilmek için bazen sadece polis teşkilatını incelemek yeterli olabilmektedir.

Her devlet, kanunların uygulanmasını sağlamak, kamu düzenini tesis etmek, korumak ve çeşitli tehditleri bertaraf etmek için meşru güç olarak kolluk birimlerini kullanmaktadır. Kentsel alanda kolluk faaliyetlerini sürdüren birimlere ise “polis” denmektedir. Bu çerçeveden hareketle Suriye’de 2011 yılından bu yana geçen süreç dâhilinde devletin kendi varlığı bizihi sorgulanırken, polislik faaliyetlerinin nasıl yerine getirildiği çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Oysaki güvenlik yalnızca askeri güvenliğe indirgenemeyecek kadar derin ve geniş bir konuyken, günümüzde Suriye kentlerin-

de asayişin temini, terörle mücadele, kaçakçılığın önlenmesi ve trafiğin düzenlenmesi gibi pek çok polisiye unsur, askerin uzmanlık sahasının dışında yer almaktadır.

Kim Bu 'Özgür Suriye Polisi'?

Arap Baharı sonrası şekillenen özgürlük hareketleri kapsamında 2013 yılında ilk kez Halep'te temelleri atılan, resmi adıyla "Polis ve Ulusal Güvenlik Güçleri", yaygın ismiyle ise "Özgür Suriye Polisi"nin çıkış noktası da, muhaliflerin yerleşim merkezlerinde kamu düzeninin tesis edilmesine dayanıyordu. Bu süreç dahilinde Türkiye, Suriye'de bağımsız polis gücünün kurulma projesini destekleyen en önemli ülkelerden biri oldu. İlk etapta Mersin'de 5 haftalık eğitim alarak 22 Ocak 2017 tarihinde Cerablus'ta göreve başlayan 450 ÖSP görevlisinin önemli bir kısmı, Türkiye'deki kamplardaki gönüllülerden seçilmişti. Eğitim desteğinin yanı sıra üniforma, silah ve araç gibi lojistik destek de Türkiye tarafından temin edilmişti.

“**ÖSP, 2017 yılı itibariyle başta terörle mücadele olmak üzere, asayiş suçlarına müdahale, uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığıyla mücadele, halkın güvenlik konusunda bilinçlendirilmesi ve trafiğin düzenlenmesi gibi uzmanlık alanlarına da ayrıldı.**”

Cerablus'un ardından Halep'in kuzeyindeki diğer kurtarılmış alanlarda faaliyetine başlayan ÖSP, Şubat 2017'de bin 300 polisle Azez'de, ardından 2 bin polisle el-Bab'da göreve başladı. ÖSP, 2017 yılı itibariyle başta terörle mücadele olmak üzere, asayiş suçlarına müdahale, uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığıyla mücadele, halkın güvenlik konusunda bilinçlendirilmesi ve trafiğin düzenlenmesi gibi uzmanlık alanlarına da ayrıldı. ÖSP polis amirlerinin verdikleri bilgiye göre, 2017 yılından bu yana sadece Kuzey Halep bölgesinde günde en az 100 suçun ve şüpheli faillerinin tespit edilerek yakalandığı belirtilmektedir.

Suriye'de Önemli Bir Tehdit Olarak Uyuşturucu Kaçakçılığı

Suriye'de iç savaş ortamından kaynaklı sebeplerle polislik faaliyetlerinde ilk akla gelen terörle mücadele ve özel harekât birimleri olsa da, mevcut istikrarsızlık ortamı içinde yasadışı uyuşturucu üretimi, kullanımı ve kaçakçılığı sorunu, hem yerel hem de uluslararası güvenlik açısından oldukça önem taşımaktadır. Zira Suriye, iç savaş öncesi dönemde de uyuşturucu trafiği –özellikle de captagon ve amfetamin bazlı uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti- açısından kötü bir sicile sahipti.

Suriye, iç savaşın başlamasının ardından neredeyse ortadan kalkan sınır denetimi ile Afrika, Asya ve Avrupa üçgeninde önemli bir yasadışı uyuşturucu transit noktası haline gelmiştir. ÖSP'nin göreve başladığı ilk yıl içinde sorumluluk sahasında 5 binden fazla captagon, kilolarca afyon, eroin ve kokain ele geçirerek, hatırı sayılır oranda

kenevir tarlasını yok etmiş olması, açık kaynaklardan bize yansıyan önemli bir başarı olarak kaydedilmektedir.

Uluslararası basından elde edilen bilgilere göre, sadece Azez bölgesinde ÖSP'nin göreve başladığı ilk ay içinde elliden fazla uyuşturucu kaçakçılığı şüphelisi fail yakalanmıştır. İç savaş ortamında yerel halk tarafından da kullanımı giderek artan uyuşturucu maddelere ilişkin bağımlılıkla mücadele çerçevesinde de bölgedeki eczaneler ve kimyasal madde üretim merkezleri ÖSP tarafından kontrole tabi tutulmaktadır.

İŞİD'in Ardından...

İŞİD'in çekildiği bölgedeki mayın ve el yapımı patlayıcılar ve tuzaklamalarıyla mücadele, sivil halk için bitmeyen bir tehlike olarak önemini korumaktadır. Bu çerçevede mayın temizleme ve imha görevini de üstlenen ÖSP, Suriye Mayın Eylem Merkezi verilerine göre sadece el-Bab'da 15 bin gizlenmiş mayını tespit ve tahrip etme başarısını da göstermiştir.

Halep'in kuzeyinde muhaliflerin kontrolüne geçen bölgede hemen hemen her gün sivil halkın İŞİD'in daha önce döşediği mayınlar ve ardında bıraktığı tuzak patlayıcılar yüzünden kayıp verdiği de yerel basına yansımaktadır. Başta Türk Silahlı Kuvvetleri olmak üzere, Birleşmiş Milletler ve çeşitli insani yardım kuruluşlarıyla ortaklaşa ÖSP'nin özel eğitim almış personeli, kurtarılan bölgeleri mayınlardan temizleme için halen görev yürütmektedir. BBC'nin aktardığına göre, sadece Carablus'ta 9 tondan fazla patlayıcının İŞİD'in terk ettiği bölgelerde bulunduğu

bilinmektedir. Bu kapsamda sivil halkın, özellikle kadın ve çocukların mayınlar ve patlayıcılarla ilgili ÖSP tarafından verilen düzenli seminerler ve çeşitli projelerle bilgilendirildiği ve kazaların önlenmesi noktasında önemli yol kat edildiği görülmektedir.

Türkiye'den Afrin Polisine Destek

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Afrin Harekâtı sahada fiilen başlamıştır." açıklamasının üzerinden tam 1 yıl geçti. Bu süreç ve öncesindeki Fırat Kalkanı Harekâtı dâhilinde kurtarılan bölgelerin kentsel ve kırsal alan güvenliği konusunda Türkiye, ÖSP'nin en büyük destekçisi olmuştur. Carablus, Azez ve el-Bab'dan sonra en son Afrin'de ÖSP'nin teşkilatlandırılması ve etkin görevler yapması noktasında Türk polisi, oldukça önemli inisiyatif almıştır.

Yaklaşık 360 köyün yer aldığı Halep'e bağlı Afrin ilçesinin savaştan önceki nüfusu 500 bini bulmaktaydı. Bugünlerde ise yaşanan iç karışıklık ve denetimsizlikle birlikte ilçenin nüfusu tam olarak bilinememektedir. Sahip olduğu konum itibarıyla 2016 yılının ilk yarısına kadar İŞİD kontrolünde olan ilçenin kamu düzeni bugün Türkiye desteğiyle şekillenen ÖSP ile yeniden inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Zeytin Dalı Harekâtı'yla Afrin'de teröristlerden temizlenen bölgelerde kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi görevini başta Türkiye Özel Harekât polisleri ifa etmiştir. Özel Harekât polisleri tarafından başta alınan bu inisiyatif, kademeli olarak ama hızla ÖSP'ye bırakılmıştır.

Afrin'de yerel bir polis teşkilatı kurulmasıyla ilgili ilk eğitimler Türkiye'nin Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Özel Harekât Daire Başkanlığı personeli ile başlamıştır. İlk etapta gönüllüğe dayalı ancak özel niteliklere sahip 150 Suriyeli polis adayı, zorlu bir eğitime tabi tutulmuştur. 'Komandos' adı verilen bu ilk ekibin misyonu aynı zamanda diğer ÖSP personelin de eğitimlerini vermektir. Özellikle terörle mücadele, rehine kurtarma, meskûn mahal çatışmalarında son derece profesyonel deneyim sahibi olan Türkiye'nin Özel Harekât polislerinin verdiği bu eğitimlerin içeriği kısa zamana sıkıştırılmasına rağmen son derece yoğun ve etkili olmuştur.

ÖSP'ye Türkiye tarafından verilen eğitimler silah ve atış becerilerinin geliştirilmesi kapsamında silah mekaniği, atış disiplini, gece atış becerilerinin kazandırılması gibi uzmanlık gerektiren becerilere de yoğunlaşmıştır. Ayrıca pusu kurma, pusudan kurtulma, rehine kurtarma gibi temel meskûn mahal çatışma eğitimleriyle birlikte güvenlik yönetimi eğitimleri kapsamında arazi harekâtı, operasyon planlama, bomba, mayın ve tuzaktan kurtulma gibi ileri düzey eğitimler de verilmiştir.

ÖSP'nin aldığı eğitimler bireysel güvenliğin sağlanması, ilkyardım ve tim güvenliği gibi savunma düzeyinde eğitimlerle desteklenmiş, bu süreçte bir polisin temel olarak bilmesi gereken asayiş olaylarına müdahale, olay yeri inceleme, araç ve şahıs durdurma-arama gibi birçok konuda uygulamalı eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlerin sürekliliğinin ve yayılmasının sağlanması

maksadıyla da Afrin’de kurulması planlanan polis okulu çalışmaları halen devam etmektedir.

Türkiye’nin verdiği eğitimleri bir geçiş süreci olarak değerlendirmek mümkündür. Bu geçiş sürecinin ilk etabında tamamı gönüllü ve belirli niteliklere sahip 18-45 yaş arası ve çoğunluğu Afrinlilerden seçilen toplamda 650 polis adayının eğitimleri, yine yakın bir zamanda Türkiye’de Polis Akademisi Başkanlığı tarafından tamamlanmıştır. ÖSP’nin göreve başlaması, hem Türkiye’nin bölgedeki iç güvenlik sorumluluğunu azaltması, hem de bölgeden askeri güçlerin çekilerek hayatın normale dönebilmesi için oldukça önemli görülmektedir. Keza Afrin ilçe merkezinde inşa edilen emniyet hizmet binasının bitmesiyle birlikte şu an itibarıyla bölgede kentsel alan kontrolünün tamamen polis gücüne geçtiğini söylemek mümkündür.

ÖSP’nin Geleceği ve Türkiye’nin Rolü

Terörle mücadele kapsamında Halep’in kuzeyindeki kurtarılan bölgelerde halen “İŞİD’in uyuyan hücreleri” olarak nitelendirilen teröristlerin varlığı bilinmektedir. Sivil halk içinde yaşayan ve eylem hazırlığında bulunan bu teröristlerin tespiti, ÖSP’nin bir diğer önemli faaliyet alanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda istihbarat ve terörle mücadele temel eğitimini Türkiye’den alan ÖSP güçleri, Azez, el-Bab gibi Kuzey Halep bölgesinde yoğun çalışmalarını sürdürmektedir. Bu faaliyetler kapsamında ÖSP yöneticilerinin belirttiği üzere

2018 yılı içinde bölgede pek çok araç ve pazar yeri bombalama eylemi önlenmiştir.

Terörle mücadele gibi nitelikli ve özel bir uzmanlık sahasında faaliyet gösteren ÖSP güçleri, Türkiye’den aldıkları eğitim ve destekle kendi içlerinde terörle mücadele alanında ayrı bir birim olarak teşkilatlandırılmıştır ve eğitimlerine devam etmektedir. Tüm bu faaliyetler, 2011 yılından günümüze kadar geçen süre içerisinde önemli gelişmeler olmakla birlikte elbette Suriye iç savaşı tamamıyla sona erene kadar tam anlamıyla bir başarıdan söz edilmesi mümkün değildir. Zira bir polis teşkilatının faaliyetlerinin başarıya kavuşmasında ceza-adalet sisteminin tam anlamıyla işlemesi, polis mesleki kültürünün ve etik değerlerin içselleştirilmesi, kurum kimliğinin güçlendirilmesi ile en önemlisi halkın güven ve desteğinin sağlanması önemli koşullar arasındadır.

Birkaç yıldır kurumsal kimlik inşasıyla kamu düzeni inşasını aynı anda gerçekleştirmeye çalışan ÖSP içinde de rüşvet, yolsuzluk, görevi kötüye kullanma gibi olumsuz örnekler yok değildir. Ancak teşkilat içine yerleştirilmeye çalışılan iç denetim mekanizmaları ve sürekli eğitimlerle bu olumsuzluklara karşı tedbirlerin alınmaya başlandığını görmek umut verici olarak nitelendirilebilir.

Bölgede sivil ve kontrolsüz silahlanmanın oldukça yüksek olması, adalet ve yargı sistemindeki istikrarsızlıklar ve en önemlisi meşruiyet zemininin tam olarak oluş-

madığı göz önüne alındığında, şüphesiz ÖSP açısından polislik hizmetlerinin kolaylıkla istenen başarıya ulaşmasını beklemek için erken denilebilir. Örneğin; Carabluş’ta 2018 yılı içinde sivil halka ateşli silah taşıma yasağının getirilmesiyle birlikte en önemli orandaki tutuklamalar ve aynı zamanda polis-halk çatışmaları bu yönde gerçekleşmiştir. Keza 2017’den bu yana Türkiye’deki Suriyelilerin de bölgeye geri dönmesiyle nüfusu 50 bini bulan Carabluş’ta halen görevli polis sayısının yalnızca 450 olduğu bilinmektedir. Mevcut durumun Azez ve el-Bab için de benzer olduğunu söylemek mümkündür. Giderek artan “kurtarılmış bölge nüfusu” ve beraberindeki kriminal problemler karşısında bölge için daha fazla nitelikli ve eğitilmiş yerel polisin yetiştirilebilmesi için Türkiye, Emniyet Genel Müdürlüğü birimleri ile oldukça yoğun bir çalışma sergilemektedir.

Sonuç olarak Suriye’de uluslararası sistemle entegre demokratik ve meşru devlet sisteminin yeniden inşa edilmesi, iç savaşın sonlanarak kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi için yapılan çalışmalarda en fazla inisiyatif kullanan ve emek veren ülkenin Türkiye olduğu açıktır. Bugün dünyada uluslararası barış ve istikrarı sağlama operasyon ve güçlerine en fazla polis desteği veren ilk 15 ülke içinde olan; Pakistan, Afganistan gibi ülkelerin polis teşkilatlarının kurulmasında doğrudan rol alan Türk Polis Teşkilatı’nın ÖSP’nin kurulması ve güçlenmesine verdiği katkı ulusal ve uluslararası güvenlik açısından da oldukça önemlidir.

İSRAİL DENİZ KUVVETLERİ'NİN MODERNİZASYON PROGRAMLARI

Bu projeler, İsrail'i bir kıyı savunma gücünden, Doğu Akdeniz bölgesindeki önemli bir deniz gücü haline getirebilecek nitelikte.

Arda Mevlütoğlu

Savunma Politikaları Araştırmacısı

Doğu Akdeniz'de son dönemde yapılan enerji kaynakları keşifleri, bölgenin jeopolitiğinde önemli değişikliklere neden oldu. Levant Havzası olarak da adlandırılan bu bölgedeki yeni durum, kıyıdaş Türkiye, Yunanistan, Mısır, İsrail, Suriye, Lübnan ile Güney

Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasındaki rekabeti artırmış durumda. Enerji arzının ve yeni keşfedilen kaynakların ulusal ekonomiye entegrasyonunun güvenliğini sağlamak, kıyıdaş ülkelerin öncelikli ulusal güvenlik hedeflerinden biri haline geldi. Buna ilaveten Suriye İç Savaşı'nın doğrudan ve dolaylı olarak neden olduğu güvenlik tehditleri, Rusya ve İran'ın bölgede artan etkinlikleri gibi faktörler de bölge ülkeleri arasındaki rekabeti ve dolayısıyla silahlanma programlarını etkiledi. Bu yeni bölgesel rekabet ortamında en önemli etken unsur olarak, deniz kuvvetleri ön plana çıkmaktadır.

Bölgenin son dönemde askeri olarak en faal ülkesi kuşkusuz İsrail. Suriye'ye neredeyse günlük bazda düzenlediği hava saldırıları bir yana, İsrail donanması ve hava kuvvetleri, Doğu Akdeniz'de yoğun şekilde varlık gösteriyorlar. Bu bayrak gösterimi çabasının bir boyutu, Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile düzenlenen tatbikatlar. Diğer boyutu ise İsrail deniz kuvvetlerine bağlı su üstü, denizaltı ve hava platformlarının bölgede artan görevleri.

İsrail, bir süredir deniz kuvvetlerinin modernizasyonu için kayda değer çaba harcamakta. Bu kapsamda korvet, denizaltı ve insansız hava aracı projeleri öne çıkıyor. Bu projeler, İsrail'i bir kıyı savunma gücünden, Doğu Akdeniz bölgesindeki önemli bir deniz gücü haline getirebilecek nitelikte.

Teşkilat

Yaklaşık 9 bin 500 personele sahip İsrail deniz kuvvetleri, teşkilat ve bütçe bakımından İsrail savunma

kuvvetlerinin diğer unsurlarına göre mütevazi bir boyuta sahip. Karargâhı Tel Aviv'de olan kuvvetin, Hayfa, Aşdod, Atlit ve Eilat'ta üsleri bulunuyor. Eilat üssü Kızıldeniz'den sorumlu iken Atlit, Şayet 13 adlı deniz kuvvetleri özel birliğin ana üssü konumunda. Gemi tamir, bakım ve modernizasyon faaliyetleri, Hayfa'daki donanma tersanesinde gerçekleştirilmekte.

İsrail donanmasının ana su üstü unsuru, ABD'den satın alınan Saar 5 sınıfı korvetler. İsrail deniz kuvvetleri tarafından tasarlanan ve Huntington Ingalls Industries (HII) tarafından inşa edilen gemiler, 1,275 ton deplasmana ve 85 m uzunluğa sahip.

İsrail deniz kuvvetlerinin ana muharip unsurları üç adet Saar 5 sınıfı korvet ile 8 adet Saar 4.5 sınıfı güdümlü füzeli hücumbottur. Bunlara ilaveten 34 adet çeşitli tip ve boyutta hücumbot ile karakol botu bulunmakta. Denizaltı filosunda ise üç adet Dolphin sınıfı dizel elektrik ve iki adet Tanin sınıfı havadan bağımsız tahrik (Air Independent Propulsion – AIP) sistemine sahip denizaltı bulunuyor. Siparişi verilen dört adet Saar 6 sınıfı firkateyn ile Tanin sınıfının üçüncü denizaltısı yakın gelecekte hizmete girecek.

Su Üstü Platformlar ve Kabiliyetleri

İsrail donanmasının ana su üstü unsuru, ABD'den satın alınan Saar

5 sınıfı korvetler. İsrail deniz kuvvetleri tarafından tasarlanan ve Huntington Ingalls Industries (HII) tarafından inşa edilen gemiler, 1,275 ton deplasmana ve 85 m uzunluğa sahip. 1994-1995 yılları arasında hizmete giren üç geminin adı sırasıyla Eilat, Lahav ve Hanit. 65-75 arasında mürettebata sahip olan Saar 5'ler, tonaj, boyut ve görev sırası bakımından korvet sınıfına girseler de silah donanımı ve elektronik sistemleri bakımından orta boy bir firkateyn kadar donanımlılar.

Saar 5 sınıfında silah sistemi olarak geminin öz savunması için kullanılan 20 mm toplu Phalanx sistemi ile Barak 8 hava savunma ve Harpoon gemisavar füzeleri bulunuyor. Su altı hedefleri için de 324 mm torpidolar mevcut. Iron Dome (Demir Kubbe) füze savunma sisteminin gemiye konuşlu modeli olan C-Dome ile yapılan testler 2017 yılında tamamlandı ve korvetlere donatımına başlandı. Saar 5'lerde bulunan ELM-2258 Advanced Lightweight Phased Array (ALPHA) radar sistemi, 120 km menzile kadar 3 boyutlu tarama yapabilmekte. Buna ilaveten karınaya monteli sonar, Elisra NS-9003/9005 elektronik istihbarat sistemleri de bulunuyor. Gemilerin pist ve hangarı, AS565 Panther tipi 5 ton sınıfı deniz helikopterinin konuşlanmasına müsait yapıda.

Saar 5 sınıfı korvetler halen İsrail'in karasularındaki ana devriye unsuru. Bu gemiler ayrıca 2006 Lübnan Savaşı'nda aktif olarak görev almıştı. Savaş sırasında Beyrut açıklarındaki Hanit adlı korvet, kıyıda ateşlenen ve Çin yapımı C-802 olduğu değerlendirilen bir

gemisavar füze ile arka bölgesinden vurulmuş, savaş dışı kalmıştı. Bu gemilerin siciliyle ilgili bir başka ilginç not da 2010 Mavi Marmara baskınında görev almış olmaları.

Sözleşmesi Alman Thyssen Krupp Marine Systems (TKMS) şirketi ile 2015 yılında imzalanan Saar 6 sınıfı gemilerin inşası devam etmekte. Saar 5'lerin yerini alacak olan ve TKMS'nin MEKO 100 korvet tasarımının bir türevi olan bu gemilerden dört adet hizmete girecek. İlk geminin sac kesme töreni TKMS'nin Kiel'deki tersanesinde 2018 Şubat ayında gerçekleştirildi. Gemilerin tekne ve üst yapı inşaları Almanya'da gerçekleştirilecek; silah sistemi ve elektronik sistemlerin donatımı ise İsrail'de, Hayfa Tersanesi'nde yapılacak. Dört adet geminin 2020-2022 arasında hizmete girmesi planlanıyor. Saar 6 sınıfının ağırlığı açık kaynaklarda yaklaşık 2,000 t olarak geçiyor. 90 m uzunluk ve 13 m genişliğe sahip gemilerin mürettebatı 70 civarında.

Gemilerin ana silahı, 76 mm baş topu. Barak 8 hava savunma ve C-Dome füze savunma füzeleri ile 16 adet gemisavar füzesi ve 324 mm hafif torpidolar da bulunuyor. Ayrıca öz savunma için iki adet 30 mm uzaktan kumandalı makinanalı top öngörülmüş. Pist ve hangar, Türk ve Yunan deniz kuvvetlerinde de kullanılan 10 t sınıfı S-70B Sea Hawk deniz helikopterlerine müsait yapıda. İsrail bu helikopterlerden 2016 yılında sekiz adet sipariş vermişti. Geminin ana sensörü ise ELM-2248 MF-STAR 3 boyutlu radar sistemi. Takılacak diğer elektronik harp ve hedef tespit sistemleri ile ilgili açık kaynaklarda net ve güvenilir bilgi bulunmuyor.

1980'lerin başında hizmete girmeye başlayan Saar 4.5 sınıfı güdümlü füzeli hücumbotlardan İsrail Shipyards şirketi tarafından toplam on adet inşa edildi. Bunlardan hizmet dışına çıkarılan iki adedi 2004 yılında Meksika'ya satıldı; halen sekiz adedi aktif hizmette. Yunanistan da sahil gü-

venlik teşkilatı için üç adet Saar 4.5 sınıfı bot satın almıştı.

“

Faydalı hizmet ömürlerinin sonuna yaklaşan Saar 4.5'lerin yerine İsrail deniz kuvvetleri bir hücumbot tedarik projesi başlatmış durumda. Bu kapsamda İsrail Shipyards, geçtiğimiz yıl Saar S-72 sınıfı korveti öneriyor.

”

Saar 4.5'lerin silah ve elektronik donanımı, her bir botta büyük farklılık gösteriyor. İsrail, bu botlarda sıkça yeni sistem ve silahları deniyor; görevlerin gereksinimlerine göre de konfigürasyonlarını değiştiriyor. Bu botlar, özellikle Gazze ve Lübnan açıklarında yoğun olarak kullanılmakta.

Faydalı hizmet ömürlerinin sonuna yaklaşan Saar 4.5'lerin yerine İsrail deniz kuvvetleri bir hücumbot tedarik projesi başlatmış durumda. Bu kapsamda İsrail Shipyards, gü-

geçtiğimiz yıl Saar S-72 sınıfı korveti öneriyor. Sahil güvenlik türevi Azerbaycan için Bakü'de inşa edilmekte olan S-72, yaklaşık 800 t deplasman ve 72 m uzunluğa sahip bir tasarım. 50 mürettebata sahip S-72, ELM-2258 ALPHA radar, Barak ve C-Dome hava savunma ile Harpoon ve Gabriel gemisavar füzeleriyle donatılabilir. S-72'nin bir alt modeli olan S-62 sınıfı bir karakol gemisi de kısa süre önce Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO) hizmetine girmişti.

Denizaltı filosunun takviye edilmesi amacıyla 2000'lerin başlarında başlatılan görüşmeler, 2005 yılında sözleşmenin imzalanması ile tamamlandı.

Denizaltı Projeleri

Alman Howaldtswerke-Deutsche Werft (HDW) firması tarafından tasarlanan ve firmanın ihraç pazarı için geliştirdiği Tip 212 denizaltısının bir türevi olan Dolphin sınıfı

denizaltılar için sipariş 1990'ların başında verilmişti. Üç denizaltıdan ilkinin maliyetinin yarısı, kalan ikisinin ise tamamı, 2. Dünya Savaşı'ndaki Nazi soykırımının tazminatı kapsamında Alman Hükümeti tarafından karşılandı. Dolphin, Leviathan ve Tekuma isimli denizaltılar 1999-2000 arasında hizmete girdiler.

Dalmış durumda yaklaşık 1,900 t deplasmana sahip olan Dolphin sınıfı, 57 m uzunluğa ve klasik dizel elektrik tahrik sistemine sahip. 35 mürettebatı olan denizaltılar, altı adet 533 mm ve dört adet 650 mm çapında torpido tüpüne sahip. Torpido ve gemisavar füzelerin ateşlenmesinde kullanılan bu tüplerden 650 mm olanları, yoğun tartışmalara sebep oldu. Zira, denizaltıların kullandığı standart torpido çapı olan 533 mm'den daha geniş olan bu tüplerin, nükleer harp başlıklı Popeye Turbo seyir füzelerinin ateşlenmesi için denizaltılara eklendiği iddia edildi. İsrail'in, devlet politikası olarak nükleer silahlara sahip olduğunu ne inkâr ne de kabul etse de bu kabiliyete sahip olduğu yaygın ola-

rak kabul edilmekte. Dolayısıyla Dolphin sınıfı denizaltıların nükleer başlıklı seyir füzeleri ateşleyebilmeleri kuvvetli bir olasılık. Söz konusu 650 mm tüpler aynı zamanda deniz komandolarının sızma ve sabotaj operasyonlarında kullandıkları su altı araçlarının suya çıkışlarında ve deniz mayınlarının döşenmesinde de kullanılıyorlar.

Denizaltı filosunun takviye edilmesi amacıyla 2000'lerin başlarında başlatılan görüşmeler, 2005 yılında sözleşmenin imzalanması ile tamamlandı. Dolphin sınıfından daha büyük olan ve Dolphin II olarak adlandırılan bu denizaltılardan iki adet sipariş verildi. Alman Hükümeti'nin, maliyetinin üçte birini karşıladığı Dolphin II'lerin en önemli özelliği, AIP tahrik sistemine sahip olmaları. Yakıt hücrelerinin şarjı için yüzeye çıkma ihtiyacı olmadan, çok uzun süreler su altında kalabilmesini sağlayan AIP, konvansiyonel (nükleer tahrikli olmayan) denizaltılar için büyük bir kuvvet çarpanı etkisi yaratıyor.

Dolphin II sınıfının ilk denizaltısı Tanin 2014, ikinci denizaltısı Rahav ise 2016 yılında hizmete girdi. Üçüncü denizaltı için sipariş 2011 yılında verildi. Bu denizaltıların silah ve elektronik sistemleriyle ilgili açık kaynaklarda güvenilir bilgi mevcut değil. Öte yandan 2017 yılında, ilk üç Dolphin'in yenilenmesi için Almanya ile İsrail'in bir anlaşmaya vardığı; yeni üretilen üç adet Dolphin III sınıfı denizaltının maliyetinin yaklaşık yarısının Alman hükümeti tarafından karşılanacağı açıklandı.

Dolphin projesi, İsrail siyasetinde yolsuzluk iddiaları nedeniyle de önemli yer işgal ediyor. Başbakan Benyamin Netanyahu'nun avukatı ve aynı zamanda TKMS'nin İsrail temsilcisi olan kuzeninin odağında yer aldığı yolsuzluk ve rüşvet suçlamalarından dolayı açılmış bir soruşturma dosyası bulunuyor. Davada ayrıca Netanyahu'nun eski Özel Kalem Müdürü David Sharan ve eski İsrail Deniz Kuvvetleri Komutanı Eliezer Marom gibi üst düzey yetkililerin de adı sanık olarak geçiyor.

İnsansız Hava Araçları

İsrail'in savunma teknolojilerinde en ileri olduğu alanlardan biri, insansız hava aracı (İHA) tasarım ve üretimi. Bu sistemler İsrail karasularının gözetlenmesinde yoğun olarak kullanılıyor. Yakın zamanda da Heron 1 tipi İHA'lar, deniz üzerinde gözetleme ve istihbarat görevlerine yönelik geliştirilmiş sensörlerle donatılmış olarak deniz kuvvetlerinde hizmete girdi. 300 km menzile kadar su üstündeki unsurları tespit edebilecek ELM-2022A radarı ile donatılmış ve

Shoval adı verilen bu İHA'ların, 36 saate kadar havada kalabilen Heron TP Eitan adlı gelişmiş bir modeli de 2010 yılında hizmete girmeye başladı. Elektronik istihbarat sistemleriyle de donatılan Heron 1 ve Heron TP'lerin, Doğu Akdeniz üzerindeki devamlı surette uçtukları biliniyor.

“

Arap ülkeleriyle yapılan savaşlardan edinilen deneyimler ışığında İsrail'in elektronik harp sistem ve taktiklerine büyük önem verdiği biliniyor. Bu deneyimin bir uzantısı olarak deniz kuvvetlerindeki tüm muharip platformlar, yoğun şekilde bu tip sistemler ile donatılmış durumda.

”

Değerlendirmeler

İsrail'in deniz kuvvetlerine yönelik modernizasyon projeleri incelendiğinde, bazı kabiliyetlere özel önem verildiği görülmektedir. Bunlar elektronik harp, elektronik istihbarat ve hassas vuruş yeteneği olarak sıralanabilir.

Arap ülkeleriyle yapılan savaşlardan edinilen deneyimler ışığında İsrail'in elektronik harp sistem ve taktiklerine büyük önem verdiği biliniyor. Bu deneyimin bir uzantısı olarak deniz kuvvetlerindeki tüm muharip platformlar, yoğun şekilde bu tip sistemler ile donatılmış durumdadır. Bu, deniz kuvvetlerine Doğu Akdeniz'de geniş bir alanda aldatma,

karıştırma ve köreltme kabiliyeti sağlayarak, cüssesiyle ters oranda bir avantaj kazandırma olanağı sağlıyor. Başka bir deyişle İsrail deniz kuvvetleri, gelişmiş elektronik harp sistemleriyle kayda değer tehdit teşkil edebilecek durumda.

Bu kabiliyetin bir diğer boyutu olan elektronik istihbarat sistemleriyle de Doğu Akdeniz bölgesindeki hava ve deniz trafiğine ilişkin net ve hızlı bir resim oluşturulması mümkün. İHA'ların bölgede yoğun kullanımı, bu bakımdan önemli bir göstergedir.

Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'deki muhtemel bir kriz ya da çatışma ortamında, İsrail deniz kuvvetlerinin elektronik harp ve istihbarat sistemlerinin, klasik silah sistemlerinden daha fazla rol oynayacağı iddia edilebilir. Bu sistem, teknik ve taktiklere karşı uygulanacak tedbirlerin başarısı, kriz ya da çatışmanın gidişatı üzerinde doğrudan belirleyici etkiye sahip olacaktır.

Yeni enerji kaynakların keşfiyle ivme kazanan Doğu Akdeniz jeopolitiğinin değişimi ile Türkiye, kendini yeni bir bölgesel rekabet sarmalının içinde bulmuş durumdadır. Her an çok aktörlü bir kriz ya da çatışmaya sahne olabilecek bu ortamda Türkiye'nin, kendisi için şah damanı niteliğindeki Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini koruyabilmesi için rakiplerinden çok daha ileri bir donanma gücüne sahip olması gerekmektedir.

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ DENKLEMİ VE TÜRKİYE

Dr. Recep Yorulmaz

Ekonomi Çalışmaları Direktörü, ORSAM

AYBÜ Öğretim Üyesi

“

Suriye iç savaşında vekiller vasıtası ile yürütülen güç mücadelesinden ziyade bundan sonra devletlerin doğrudan karşı karşıya geleceği yeni bir aşamaya geçilmektedir.

”

Akdeniz, stratejik konumu dolayısıyla insanlık tarihinin her döneminde uluslararası güç denklemlerinde medeniyetlerin mücadele alanı olmuş önemli bir coğrafyadır. Asya, Avrupa ve Afrika'yı; Atlas Okyanusu ile Hint

Okyanusu'nu birbirine bağlaması, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı gibi stratejik geçiş yollarına sahip olması, bölgeyi, tarihin her döneminde güç mücadelesinin merkezi yapmıştır. Akdeniz, her ne kadar coğrafi keşifler sonrasında ticari üstünlüğünü kısmi olarak yitirse de Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılmasıyla birlikte yeniden önemli bir ticaret yolu haline gelmiştir. Bununla birlikte, Ortadoğu ve Karadeniz enerji kaynaklarının küresel pazarlara ulaştırılmasında da önemli ve stratejik bir geçiş güzergahı konumundadır.

Akdeniz, 21. yüzyılın başından itibaren enerji kaynaklarının taşıma alanı olmasının yanında yeni enerji

kaynaklarına sahip bir bölge konumuna gelmiştir. Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile uluslararası dinamikler yeniden şekillenmeye başlamıştır. Değişen dinamikler enerji rekabetinin ve ihtilafli konuların giderek artmasına ve krizlerin daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile enerji ticaretinde ihracatçı olmak isteyen bölge ülkeleri arasındaki rekabet ve deniz yetki alanlarının belirlenmesi, çıkarılacak rezervlerin hangi güzergahtan geçerek satışının yapılacağı konusundaki anlaşmazlıklar ve enerji talep piyasasında en yüksek paya sahip olan Avrupa ülkelerinin enerji ithalat bağımlılığında Rusya, Cezayir ve Nijerya'ya alternatif olarak yeni pazar arayışlarına girmesi krizi derinleştiren başlıca konular olmuştur.

“
122 trilyon metreküp hidrokarbon rezervinin olduğu tahmin edilen bölgede; üretim ve pazarlama noktasında avantajlı konuma gelecek olan aktörün kazanımları düşünüldüğünde bölgedeki mücadele daha kolay anlaşılacaktır.
”

Halihazırda, Türk-Yunan uyuşmazlığı, Kıbrıs meselesi ve Filistin sorunu gibi konularda özellikle deniz yetki alanlarındaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulmadığı bir ortamda önemli miktarda enerji kaynağının keşfi, ülkeler arasında var olan yetki tartışmalarını alevlendirmiştir. Yukarıda sayılan krizlere 'Enerji paylaşım krizi' de eklenmiş durumdadır. Bu yeni krizin temelinde hidrokarbon ve petrol kaynaklarının paylaşımının olması, sorunun hem ekonomik hem de güvenlik boyutları ile ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Öte yandan, krizin

taraflarının yalnızca farklı devletler değil çeşitli uluslararası örgütler ve şirketlerin olması sorunu çok daha karmaşık bir hale getirmektedir. Söz konusu rezerv kaynağının miktarının büyük olması bu ölçekte bir karmaşayı açıklayacak en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 122 trilyon metre küp hidrokarbon rezervinin olduğu tahmin edilen bölgede; üretim ve pazarlama noktasında avantajlı konuma gelecek olan aktörün kazanımları düşünüldüğünde bölgedeki mücadele daha kolay anlaşılacaktır.

Doğu Akdeniz bölgesinde ilk olarak Mısır'ın 1969 yılında doğalgaz bulmasıyla başlayan süreç diğer bölge ülkelerini de kaynak arama faaliyetlerine yönlendirmiştir. Mısır dışında bölgede kıyısı olan İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye Ku-

zey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan ve Türkiye de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre bu kaynaklar üzerinde hak sahibidirler. Tüm bu ülkeler söz konusu haklarını kullanarak yeni rezerv keşifleri için çalışmalar yürütmektedirler.

“

İsrail açısından önemli olan nokta, doğalgazını Avrupa'ya transfer edebilmektir. Mevcut durumda ürettiği doğalgazı yalnızca Mısır ve Lübnan'a ihraç edebilmektedir. Doğalgazını Avrupa'ya transfer edebilmek için üç farklı güzergâh seçeneği bulunmaktadır.

”

Bölge Ülkelerinin Pozisyonları

Bölgede atılan her yeni adımın dengeleri değiştirdiği bir ortamda İsrail, Mısır ve GKRY'nin diğer bölge ülkelerinin haklarını göz ardı ederek kendi aralarında ve uluslararası anlamda çeşitli anlaşmalar yapma çabaları mevcut gerginlikleri arttırmaktadır. Rum kesimi, enerjide ticaret merkezi olma ümidi ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin de desteğini alarak 'Vasilikos Planı'nı (Tablo 2) gerçekleştirip bölgede bir LNG tesisi kurmayı amaçlamaktadır. Kurulacak LNG tesisiyle hem Afrodit sahasındaki doğalgazın hem de İsrail'in Leviathan sahasındaki doğalgazın buraya taşınarak işlenmesi planlanmaktadır. İşlenen bu enerji kaynaklarının döşenecek boru hatlarıyla Yunanistan'a taşınması ve buradan Avrupa pazarına ulaştır-

Tablo 1. Doğu Akdeniz Enerji Havzası

Tablo 2. Vasilikos Planı

rılması hedeflenmektedir. Bunun yanında, GKRY'nin adanın güneyinde Fransa ve ABD'ye askeri üs kurma olanağı sunması ile başlayan Kıbrıs'ın militarize edilme çalışmaları tehlikeli ve bölgesel istikrarı bozucu etkilere kapı aralamaktadır.

İsrail açısından önemli olan nokta, doğalgazını Avrupa'ya transfer edebilmektir. Mevcut durumda ürettiği doğalgazı yalnızca Mısır ve Lübnan'a ihraç edebilmektedir. Doğalgazını Avrupa'ya transfer edebilmek için üç farklı güzergâh seçeneği bulunmaktadır. İlk seçeneği ve en makul olanı, doğalgazın

boru hattıyla Türkiye üzerinden Avrupa'ya transfer edilmesidir. İkinci seçeneği ise; Mısır'ın LNG tesislerini kullanarak Avrupa'ya transfer edilmesi ve son olarak East-Med Doğalgaz Boru Hattı'nın oluşturulmasıyla Türkiye'yi saf dışı bırakarak Yunanistan üzerinden Avrupa pazarına ulaştırılmasıdır.

Bahsi geçtiği üzere, Türkiye, İsrail doğalgazını küresel pazara ulaştırmak için en az maliyetli ve en güvenli güzergahtır. East-Med öncesi tartışmalar enerjinin nasıl taşınacağı üzerine şekillenmekte ve İsrail Haifa-Ceyhan arası bir proje düşünülmekteydi. Aynı zamanda,

Tablo 3. East-Med Boru Hattı Projesi

Leviathan sahasından çıkacak enerjinin de Kıbrıs üzerinden Mersin'e gitmesi tasarlanmıştı. Bölgede yaşanan son gelişmelerle oluşan yeni denklemler neticesinde; 7 milyar dolar gibi büyük bir maliyete sahip, İsrail, GKRY, Yunanistan ve İtalya'yı kapsayan East-Med boru hattı projesi planlanmıştır.

Ancak, karar aşamasında daha çok siyasi kaygıların ağır bastığı söylenebilecek olan bu projenin gerçekleştirilebilmesi için; uluslararası deniz hukuku normlarına göre deniz altına dönecek olan boru hatlarının kıta sahanlığından geçecek ülkelerden izin alma zorunluluğu vardır. Türkiye'nin kıta sahanlığından geçecek olan bu projenin gerçekleşmesine izin vermesi gelecekte Türkiye'nin bu bölgedeki kıta sahanlığı haklarının da tartışmaya açılması anlamına gelebilecektir. Dolayısıyla, Türkiye'nin bu projeye onay vermesi mümkün görünmemektedir.

“

7 Kasım 2018'de deniz sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla ABD ve GKRY arasında savunma işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte, 'EuroAfrica Enterkonnekte' kablo ağı projesi, East-Med projesi ile birleştirilerek aynı şekilde Türkiye'nin kıta sahanlığından geçirilmesi planlanmaktadır.

”

Konuyla alakalı olarak 2 Kasım 2018'de düzenlenen Varna Zirvesi'nde East-Med projesinin Ege bölgesinden geçen kısmının genişletilme kararı alınmıştır. Bu ka-

rar ile ABD kaya gazının buraya taşınmak sureti ile bölgeye satışı amaçlanmaktadır. Bu kararın hemen ardından 7 Kasım 2018'de deniz sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla ABD ve GKRY arasında savunma işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte, 'EuroAfrica Enterkonnekte' kablo ağı projesi, East-Med projesi ile birleştirilerek aynı şekilde Türkiye'nin kıta sahanlığından geçirilmesi planlanmaktadır. Mevcut Kıbrıs sorunu, bu projelerin gerçekleşmesi için en büyük engel olarak durmaktadır. Dolayısıyla, bölgedeki enerji mücadelesinde taraf olan tüm aktörler, Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşması için baskı yapmaktadır. Zira, söz konusu projelerin hayata geçirilebilmesi için öngörülen 7 yıllık süreç içerisinde Kıbrıs'ta tek bir devletin kurulması, bölgede daha rahat hareket edebilmek bakımından, taraflar için önemlidir.

“

Türkiye, enerjide dışa bağımlılığı azaltma, bölgede enerji ticaret merkezi olma ve kaynakların transferini sağlama konusunda kendisine bir hedef belirlemiştir.

”

Öte yandan, tercih ettiği sürdürülebilir ekonomik büyüme politikası ile uyguladığı küresel üretim yöntemleri gereği enerji bağımlılığı her geçen gün artan Çin'in de bölgeye ilgisi artmaktadır. Çin'in enerji güvenliğini teminat altına alması ve ülkenin enerji yapısını temiz enerjiye dönüştürmesi bakımından söz konusu bölgelerle yürütülen enerji diplomasisi önemli bir stra-

tejik değere sahiptir. Bu bağlamda Çin, Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinde yürütülen uluslararası mücadeleyi, Ortadoğu'da izlediği politikalar ile paralel şekilde, taraf olmadan, yakından takip etmektedir. Özellikle Çin'in yukarıda bahsedilen enerji politikası gereğince hazırladığı "Bir Kuşak Bir Yol" projesi için de Doğu Akdeniz önem arz etmektedir. Bu projenin inşasında aktif bir rolü olması planlanan Doğu Akdeniz bölgesi için Çin, özellikle GKRY yönetimi ile temaslarda bulunmaktadır. Bu doğrultuda; turizm, ticaret, yenilenebilir kaynaklar, araştırma ve eğitim alanlarında mevcut iyi ilişkilerin güçlendirilerek geliştirilmesi yönünde iki ülke arasında diplomatik temaslara devam etmektedir.

Bölgedeki Enerji Denkleminde Türkiye

Mevcut duruma bakıldığında, dünya hidrokarbon rezervlerinin üçte ikisine yakınının bu havzada yer alması, özellikle, Türkiye'nin ekonomik dönüşümünde önemli yardımcı bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, Türkiye'nin enerji bağımlılığının halen %70 seviyelerinde olması bölgede yeni oluşan denklemler açısından bakıldığında ise bir handikaptır. Bu bakımdan Türkiye, enerjide dışa bağımlılığı azaltma, bölgede enerji ticaret merkezi olma ve kaynakların transferini sağlama konusunda kendisine bir hedef belirlemiştir. Zira, kaynaklara sahip olan ülkeler kadar kaynakların transferine aracılık eden ülkelerin de önemi büyüktür. Zira, enerji kaynağına sahip olmak ne derecede önemli ise bu enerjinin nihai tüketiciye ulaşımını

sağlamak da o derece öneme sahiptir. Dolayısıyla, arz güvenliği ve talep güvenliği konuları son dönemde bölgede yaşanan olaylar ile önem kazanmıştır. Türkiye ise tam bu noktada duruşunu enerjinin arz ve talep güvenliğinin sağlanması olarak belirlemiştir. Türkiye, enerjide ticaret merkezi olma hedefine ulaşmak için kendi güvenliğini korurken diğer taraftan da bölgedeki kaynakların arz güvenliği noktasında önemli adımlar atmaktadır. Türkiye, geniş anlamda, çevresinde bir enerji transit merkezi konumundadır. Bölgesindeki; Rusya, İran, Azerbaycan ve Irak'taki enerji kaynakları halihazırda Türkiye üzerinden dünya piyasalarına aktarılmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, bölgede tek taraflı denklemlerin ortaya çıkmasının temel sebebi Türkiye'yi enerji denkleminden çıkarma isteğidir. Türkiye ise bu konuda planlanan projelerin yüksek maliyetleri ve Türkiye'nin coğrafi konumunun verdiği avantajı kullanarak bölgedeki en önemli aktör olduğunu savunmaktadır. Türkiye, Antalya ve Mersin'de Fatih Sondaj Gemisi ile başlattığı faaliyetler ile kendisinin de bu bölgede aktör olduğunu göstermektedir. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına ulaşabilmek Türkiye için hem enerji bağımlılığını azaltma hem de enerji transferinde ticaret merkezi olma hedefleri açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, konunun bir diğer önemli boyutunun bölgede enerji ticaret merkezi olma mücadelesi olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından bakıldığında, bölgedeki bahsi edilen enerji hamlelerine karşı atılan en önemli adı-

mın Kıbrıs'a Barış Suyu projesi olduğu söylenebilecektir. Bu proje ile Kıbrıs Türklerinin önemli bir stratejik güç elde ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta Türkiye ile KKTC arasında uluslararası hukuka uygun olarak Kıta Sahaneliği Sınır Belirleme Anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmanın akabinde, 22 Eylül 2011'de KKTC Bakanlar Kurulu'nca 7 ruhsat sahası belirlenerek KKTC Enerji Bakanlığı ile TPAO arasında bir anlaşma yapılmıştır. Buna göre; Türkiye, Siem Lousia, Siem Sasha, Siem Sophie ve yerli üretim olan Fatih sondaj gemileri ile 30 Ekim 2018 – 27 Nisan 2019 tarihleri arasında bu bölgelerde arama faaliyetleri yürütme yetkisi elde etmiştir. Türkiye, ayrıca, 2019 Ocak ayının 2. haftası itibarıyla Doğu Akdeniz'deki doğal gaz arama sahasını genişletmiştir. Türkiye'nin bu noktada çevre ülkeleriyle deniz yetki alanlarını ve sınırlarını belirlemesi gerekmektedir.

2002 yılı Türkiye için bölgede atılan adımlar açısından önem arz etmektedir. Zira 2002 yılından itibaren yabancı bandrollü gemiler Türkiye'nin egemenlik sınırları içerisinde arama yapma girişimlerinde bulunmaya başlamışlardır. Türkiye

2002'den günümüze kadar hukuksal hakkı olarak bu girişimlere engel olmaktadır. Bölgede kendisi olmadan enerji güvenliğinin olmayacağını her fırsatta kanıtlayan Türkiye, coğrafi konumunun da vermiş olduğu bu özelliği sayesinde uluslararası bir güç olma yolunda avantaj sahibidir. Bölgedeki su ihtilafları meselesi de Türkiye'nin sahip olduğu su kaynakları itibarı ile bölgede önemli bir güç teşkil ettiğinin göstergesidir.

Politika Önerileri

Bölgedeki paydaş ülkelerin kendi aralarında veya tek taraflı olarak attıkları adımlar zaman zaman büyük gerginliklere yol açmaktadır. Örneğin, Lübnan'ın yaptığı son sismik araştırma ihalesi sonrası İsrail ile ilişkileri kopmuştur. İsrail, bölgede ana aktörlerden biridir ve hemen hemen her ikili anlaşmada taraf konumundadır. Fiziki olarak işgal altında tuttuğu Filistin'in bölgedeki uluslararası hukuk çerçevesinde hakkı olan kıta sahanlığının kullanımına da izin vermemektedir. Bu gerçeklik konunun bir diğer çözümsüz ve hukuksuz boyutudur.

Öte yandan, GKRY'nin, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de çevreleme adına yürüttüğü çok yönlü dış politika,

nihayetinde Rusya'nın da Doğu Akdeniz'den izole edilmesine yol açmaktadır. Bu noktada Rum Yönetimi'nin hedefi Türkiye iken, Avrupa Birliği ve ABD'nin hedefinin Rusya olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa, enerji yönünden Rusya'ya bağımlı bir bölgedir. Rusya ile Avrupa arasında yaşanan diplomatik gerginliklere rağmen, enerji ithalatının büyük bir kısmı, zorunlu bir şekilde, Rusya'dan tedarik edilmektedir. Avrupa Birliği bu sebeple, Doğu Akdeniz'de Rum tezlerini desteklemekte ve yakın gelecekte ucuz ama riskli gördüğü Rus gazından kurtulmanın hesabını yapmaktadır. ABD'de de Avrupa'yı söz konusu enerji esaretinden azat etme ve Rusya'yı Akdeniz'den çıkartma niyetiyle bu politikaya sıcak bakmaktadır.

Türkiye, enerji kaynaklarına sahip ülkeler ve bu kaynaklara ihtiyaç duyan ülkeler arasında sahip olduğu coğrafi konumun avantajlarıyla üstlendiği önemli rollerle bölgedeki sorunları barış ve istikrar ortamı sağlayarak çözüme kavuşması için sağduyuyla hareket etmektedir. Türkiye, bölgedeki anlaşmazlıklar nedeniyle üretilen enerjiyi pazara ulaştırmak için planlanan projelerin ertelenmesi sorunun işbirliği ve karşılıklı anlayış içerisinde çözüme kavuşturulabileceğine inanmaktadır. Bölge açısından enerji transferinde en ideal güzergâh olan Türkiye, mevcut uluslararası enerji projelerine ek olarak Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan kaynakların transferi ile enerjide merkez ülke olma fırsatını somutlaştırarak enerji alanında bölgedeki ticaret merkezi olma hedefine ulaşabilecektir.

ORTADOĞU uluslararası siyaset dergisi analiz

ORTADOĞU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/ilçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 60 TL (KDV dahil) 2 Yıllık Abonelik 110 TL (KDV dahil)

- Dergimiz 2 ayda bir olmak üzere yılda toplam 6 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
Şubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 7800 0100 24 86 8628 5168 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk.
No: 3 Çankaya / Ankara

+90 (312) 430 26 09
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
☎ +90 (312) 430 39 48

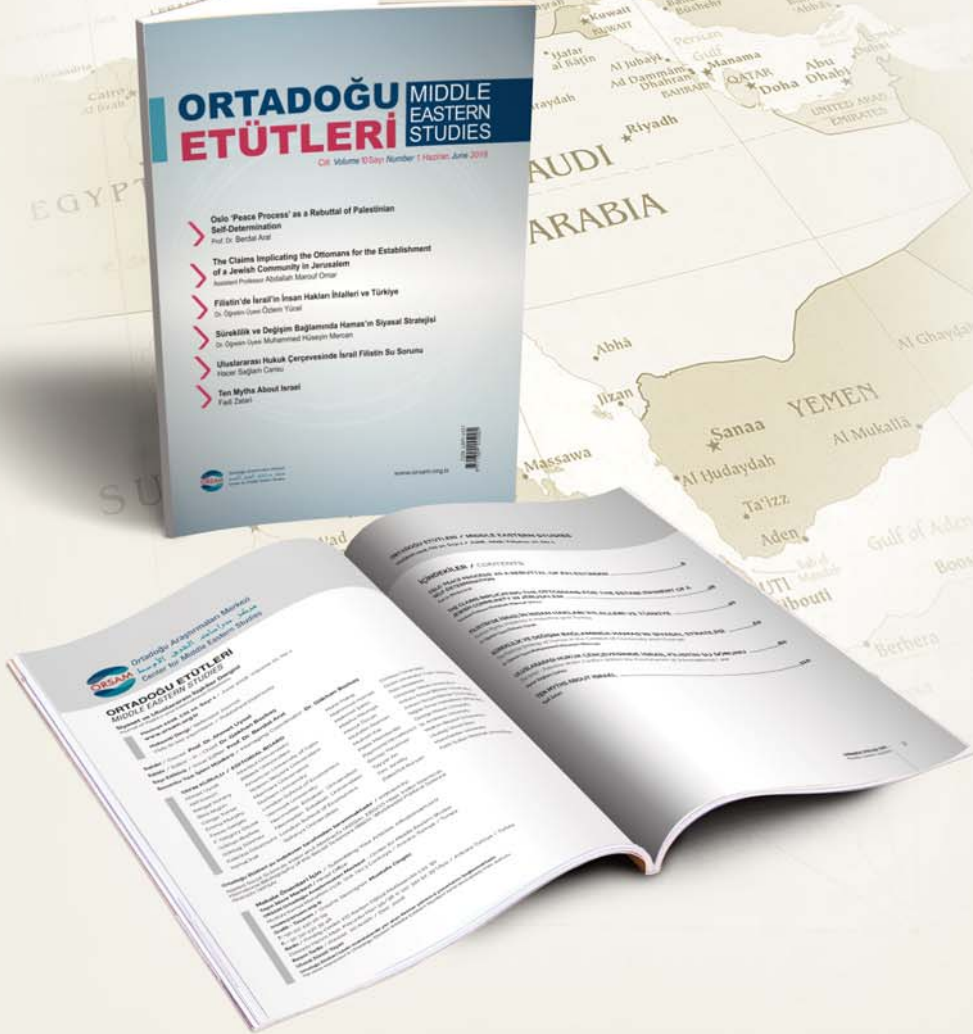
✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📱 f in t y
orsamtr

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi